bistands-aktuelt

nr 4 mai 2007

www.bistandsaktuelt.no

ZAMBIA

FOTO: OLIVER SAMPULE

Tøff zambisk Nora

«Et dukkehjem» har nå endelig fått en zambisk versjon. Et engasjert publikum fikk oppleve Henrik Ibsens tidløst aktuelle familiedrama, slik det ville ha tatt seg ut i et østafrikansk landsbysamfunn. Hva skjer når Nora skaffer seg ei ku – uten mannens tillatelse?

Side 28

Er det flere vestlige militære eller er det skole, vei og mat som skal til for å trygge framtida til denne gutten i en fattig landsby i Afghanistan?

FOTO: KEN OPPRANN

Trenger han flere soldater?

■ I Afghanistan ser folk hver eneste dag utenlandske soldater dundre forbi i pansrede kjøretøy. Forbedringer i egne liv ser de imidlertid lite til.

■ – Folk i det sørlige og østlige Afghanistan står midt oppe i en akutt krise. De får ikke dekket sine mest grunnleggende behov, sier forskningsleder Jorrit Kamminga i tankesmien Senlis Council.

■ De neste månedene vil trolig opp mot 800.000 flyktninger returnere fra Pakistan.

Les vår Afghanistan-reportasje – side 13-15

B-Post Abonnement

RETURADRESSE: Bistandsaktuelt, boks 8034 Dep., 0030 Oslo.

KORRUPSJON

Historisk dom over britiske hvitvaskere

Side 4-5

MAKT-ANALYSE

Illsinte forskere kritiserer Norad-frist

Side 8

EVALUERING

Les dommen over norsk oljebistand

Side 6

RAPPORT

Høy vekst, men store ulikheter i Asia

Side 22-23

Skal ikke bistand fremme demokrati?

Er vi nå mer opptatt av å lage syklubber og lærerboliger, enn på mer langsiktige resultater som demokrati?

Av Ketil Fred Hansen

ET AV HOVEDMÅLENE for norsk bistand er å fremme godt styresett i mottakerlandene gjennom å styrke demokratiet, styrke likestilling mellom kvinner og menn og minske korrupsjonen. I alle bistandspolitiske taler fra regjeringen understrekes viktigheten av et fungerende demokrati for at varig utvikling skal kunne finne sted. Derfor er det særdeles oppsiktsvekkende at Norge den 14. mars signerte en bistandsavtale med tradisjonelle ledere i Zambia.

Tradisjonelle ledere er ikke valgte representanter for sitt folk. Lederne er alltid sønner av tidligere ledere. Posisjonene er arvbare og de aller fleste steder forutsettes det at man er en mann for å kunne bli tradisjonell leder.

Uttalelser fra høvdinger i Zambia gjengitt i Bistandsaktuelt nr 3/2007 viser at dette er ikke bare formalkriterier for å bli *Chief*, men også noe høvdingene selv er seg meget bevisste: «En tradisjonell leder er født leder. Derfor vil det aldri være noen diskusjon om vedkommendes karakter», sier Chief Monze til Bistandsaktuelt, og fortsetter: «En tradisjonell leder gjør aldri feil. Kongelig blod vil aldri tape ansikt».

Høvdinger for utvikling

Norsk-støttet eksperiment kanaliserer bistand via tradisjonelle ledere

NABUKUYO (b-a): I Zambia satser norsk bistand på nye koster for å få fart på landsbygda. De inngår partnerskap med tradisjonelle ledere – også kalt «høvdinger». Håpet er at de mektige lokale lederne kan ta et oppgjør med tradisjoner som hindrer vekst og utvikling.

ZAMBIA

■ I ZAMBIA: LIV RØHNEBÆK BJERGENE

I over 30 år har Norge og andre vestlige bistandsgivere ytt bistand til Zambia – med få synlige resultater. Særlig går utviklingen på landsbygda uhyre tregt. Noen mener at bistanden i for mange år har omgitt seg med feil partnere og har unnlatt å ta på alvor hvilke aktører som har størst innflytelse på landsbygda.

Men nå skjer det noe nytt. 14. mars ble et norskstøttet bistandsprosjekt innviet i landsbyen Nabukuyo i Zambias Sør-provins. Til stede var blant andre Norges statssekretær i Utenriksdepartementet, Anne Stenhammer.

– Dette er en spennende ny tilnærming i bistandsarbeidet, et pilotprosjekt som blir fulgt med stor interesse av andre bistandsgivere i Zambia, sier statssekretæren.

Hun håper at prosjektet blant annet vil føre til en bedring for jenters og kvinners situasjon på landsbygda.

– Det er første gang noen sinne at et prosjekt i denne regionen har gått til et fattig landbruksområde som her. Vi takker dere. Vi er klare for å jobbe og vil gjøre alt vi kan for å utrydde fattigdommen. Dette prosjektet har satt folket selv i førersetet. Folk her har sett lyset, sa Chief

FAKSIMILE: BISTANDSAKTUELT 3-2007

:DEBATT

DETTE ER UTTALELSER som jeg kjenner veldig godt igjen etter å ha studert tradisjonelle høvdinger i Vest-Afrika gjennom en årrekke. Mange høvdinger opphøyer seg selv til gudelignende, ufeilbarlige ledere.

Jeg mener det er to muligheter å fortolke høvdingbistanden på.

Enten har norske bistandsmyndigheter redefinert demokrati og sagt at det ikke nødvendigvis må inneholde formelle og like rettigheter for menn og kvinner, ei heller at ledende politiske maktposisjoner trenger å fylles av valgte representanter. Dette er det enkelte forskere som mener man bør gjøre i Afrika.

Det lille mindretallet av demokratiforskere hevder at det tradisjonelle høvdingdømmet i mange tilfeller representerer et reelt demokrati bedre enn lokale flerpartivalg gjør. Argumentene deres er at høvdingene er tilgjengelige for folk i lokalsamfunnet slik at vanlige folk kan snakke direkte med dem, mens valgte politiske ledere ofte er fjerne og ukjente med vanlige folks problemer. Dessuten hevdes det at høvdingene har rådgivere fra ulike etniske grupper i sitt område og er avhengig av kontinuerlig og varig støtte fra alle folk i sitt område for å bevare sin legitimitet.

Disse synspunktene er imidlertid marginale i forskningen rundt tradisjonelle ledere og demokrati i Afrika. Hovedsynspunktet er at tradisjonelle høvdingdømmer pr. definisjon er anti-demokratiske siden lederne ikke er valgt og siden de (nesten alltid) utelukker kvinner som ledere.

DERSOM DET IKKE er en slik redefinering av demokrati norske myndigheter er ute etter i sin høvdingbistand er den kanskje bare et resultat av ønsket om å vise til konkrete resultater. Ser norske myndigheter nå mer på umiddelbare utfall av bistanden, som oppstarten av syklubber og bygging av lærerboliger, enn på mer langsiktige og mindre målbare resultater som demokratibygging? Uansett hvordan vi skal forstå den nye høvdingbistanden, er den uhyre interessant – men problematisk – og bør klargjøres. Erik Solheim, hva har skjedd? ■

Ketil Fred Hansen er post doc stipendiat i samfunnsikkerhet ved Universitetet i Stavanger. Han har skrevet dr.-avhandling i historie om staten og tradisjonelle eliter i Kamerun.

Høvdingbistand – utvikling eller manipulering?

Ikke under noen omstendigheter bør våre høvdinger, som skal beskytte vår gamle kultur, gå på akkord og bytte den mot utenlandsk bistand.

Av Hikabwa Decius Chipande

SLIK JEG SER det, kan det å engasjere høvdinger/lokale ledere sterkere i utviklingsinitiativ, være en meget viktig tilnærming. Både de positive og negative virkninger kan bli store.

Det som umiddelbart virker positivt for meg, er ideen om å rette seg mest mulig direkte inn mot de forsømte og fattigste på landsbygda. Slik sett, kan bistand kanalisert på denne måten bli et alternativ til de urbant baserte ikke-statlige organisasjonene.

HVA ER DA de sentrale problemstillingene? Det som for meg virker helt påfallende, er hvorledes artikkelen i Bistandsaktuelt viser at de lokale høvdingene og de norske bistandsyterne har ulik agenda. I artikkelens innledning, beskrives de norske motivene som å være håpet om at de mektige lokale lederne kan bidra til å endre lokale tradisjoner som er til hinder for utvikling. Statssekretæren uttrykker at hun håper at prosjektet skal hjelpe til å bedre situasjonen til jenter og kvinner i landsbyene. Høvdingenes målsettinger, på den andre siden, later ikke til å handle om likestilling i det hele tatt. De ønsker seg bedre landbruksmetoder (matvaresikkerhet), bedre utdanning (skoler), rent vann og bedre markeder for sine landbruksprodukter. De snakker også om mangelen på aidsmedisiner på helsesentrene.

Her ser jeg en tydelig konflikt mellom agendaen hos givere og de lokale lederne. Da melder spørsmålet seg: Hvem sine prioriteringer skal telle: Høvdingenes eller de norske givernes? Og hvem skal definere hva «utvikling» er?

ARTIKKELEN SYNES å forutsette at tradisjon og utvikling ikke kan være tilstede samtidig. Noen av våre tradisjoner er muligens ikke positive for våre samfunn. Men ikke noen samfunn, ei heller de vestlige, har bare perfekte tradisjoner. I artikkelen sier høvdingene selv at de er enige i at noen ritualer – som seksuell «rensing» og flerkoneri bør avskaffes på grunn av risikoen for hiv/aids. Det er jeg enig i. Men likefullt består spørsmålet: Hvem definerer hvilke tradisjoner som er «gode» og hvilke som er «dårlige»?

MIN STERKESTE BEKYMRING med den tilnærmingen som beskrives i Bistandsaktuelt, er at vestlige givere vil bruke sin innflytelse til å manipulere høvdingene slik at de i virkeligheten blir agenter for gjennomføring av vestens agenda. I en situasjon der problemstillingene og etterspørselen skapes utenfra, er det ikke lenger utvikling, men snarere en form for kulturell imperialisme. Ikke under noen omstendigheter bør våre høvdinger, som skal beskytte vår gamle kultur, gå på akkord og bytte den mot utenlandsk bistand.

Den tilnærmingen som er beskrevet kan være et kraftig virkemiddel for en meget effektiv manipulasjon. Og det igjen kan lede til fremmedgjøring og sammenbrudd av de sosiale strukturer som holder en folkegruppe sammen – og dette uten å tilby alternative strukturer.

UTVIKLING GJENNOM tradisjonelle ledere kan bli et kraftfullt virkemiddel, men nettopp av denne grunn også en farlig tilnærming for våre samfunn på landsbygda i Zambia. Ser man på det som en mer sofistikert måte å presse den europeiske dagsorden på våre samfunn på, gjennom å korrumpere høvdingene, så kan det vise seg å være et meget ødeleggende manipuleringsverktøy. Brukes metoden derimot seriøst og skikkelig, kan metoden ha potensial til å nå dem som hittil har falt utenfor utviklingsprosessene. ■

Zambiske **Hikabwa Decius Chipande** er utdannet lærer. For tida studerer han ved Norges Idrettshøgskole.

Innlegget er forkortet av redaksjonen. Les hele innlegget på www.bistandsaktuelt.no

FØLG DEBATTEN PÅ NETT: WWW.BISTANDSAKTUELT.NO

Hva skal vi med «Bistandsutvalget»?

Atle Kvalvik skriver om hvordan han ser det regjeringsoppnevnte utviklingsutvalgets funksjon – og at det i virkeligheten handler om å tilsløre bistandens manglende resultater.

Hvem skal bestemme?

Fredskorpsets leder **Tor Elden** skriver om hvem som skal bestemme i utviklingsspørsmål. Han mener at befolkningen i utviklingslandene må få større innflytelse.

Forestillingene om Afrika

Kamilla Stølen fra SAIH skriver om mytene om Afrika som bistanden og media skaper. Hun ønsker at vi mer direkte lytter til afrikanernes egne budskap.

Positivt fra Bangladesh

Seniorrådgiver i UD **Bjørn Johannessen** skriver om bangladeshernes evne til å takle og håndtere fremtidige katastrofer og nødssituasjoner.

bistandsaktuelt forbeholder seg retten til å lagre og utgi alt stoff i fagbladet i elektronisk form. Redaksjonen forbeholder seg også retten til å forkorte innsendte manuskripter.
På grunn av stor pågang av debattinnlegg, kronikker, reisebrev, o.l. vil mange artikler ikke komme på trykk.
Debattinnlegg honoreres ikke.

Hva er folkemord – og hvem var først?

Arno Mong Daastøl viser til Bernt H. Lunds anmeldelse i forrige utgave av Tore Linné Eriksens bok om folkemordet i Namibia. Daastøl betviler at tyskernes politikk i Namibia virkelig kan kalles det første folkemord.

bistandsaktuelt
Fagblad om utviklingssamarbeid · Utgitt av Norad
4/2007 – 10. ÅRG

LEDER

Klima i endring

Klima og klimapolitikk er et dominerende tema i vår tid. Med noen få unntak, er det bred enighet både blant politikere og forskere om at klimaet er i endring, og at klimaendringene er menneskeskapte. De fleste er også enige om at det fortsatt er tid til å gjøre mye for å hindre de verste utslagene, i tillegg til en økende erkjennelse av at det blir nødvendig å tilpasse seg et endret klima.

En som mener at løpet er kjørt og at det allerede er for sent, er den engelske forskeren James Lovelock, som i denne utgaven av Bistandsaktuelt kategorisk slår fast at det er for sent å snu klimaendringene. Og han går lengre: – Det er ingen vits i å gi hjelp til et kontinent som er i ferd med å kollapse. Å hjelpe til med migrasjon er det beste vi kan gjøre, sier han om bistand til Afrika. Det er alltid forfriskende med forskere som går motstrøms og tør å ta i, men heldigvis står han temmelig alene om slike ekstreme og fatalistiske synspunkter.

Miljø er blant de høyst prioriterte områdene i norsk bistandspolitikk, og klimaendringer og tilgang til ren energi er ett av fire hovedsatsingsområder i regjeringens ett år gamle handlingsplan for miljørettet utviklingssamarbeid. Der slås det fast at realiseringen av tusenårsmålene trues av klimaendringene, og at både reduksjon av utslipp av klimagasser og tilpasningstiltak til klimaendringene er nødvendig. Norge vil blant annet satse på økt faglig samarbeid med store utslippsland og raskt voksende økonomier som Kina, India og Brasil. I samarbeidet med afrikanske land skal det blant annet satses på mer fornybar energi og tiltak som kan gjøre disse landene i stand til å leve med et endret klima.

FNs klimapanel slår fast at klimautslippene må reduseres med mellom femti og åtti prosent de neste 50 årene for å begrense temperaturøkningen til 2,5 - 3 grader Celsius. Klimapanelet anslår at det vil koste om lag 0,12 prosent av verdens samlede brutto nasjonalprodukt. Sir Nicholas Stern, tidligere sjeføkonom i Verdensbanken, har i rapporten «The Economics of Climate Change» beregnet at kostnadene ved å redusere utslippene så vi unngår de verste konsekvensene av klimaendringene kan beløpe seg til rundt 1 prosent av verdens nasjonalprodukt. Både klimapanelets og Sterns overslag høres overkommelige ut, når så mange er enige om at noe må gjøres. Men selv små prosenter blir store penger når vi snakker om verdens samlede brutto nasjonalprodukt. Fordelingen av regningen blir neppe enkel, selv om alle kan se at det blir mye dyrere – på alle måter – å ikke gjøre noe nå.

Eva Bratholm

:MÅNEDENS SITAT

«Det som er kjernen i dette programmet er avholdenhet, trofasthet og korrekt bruk av kondomer.»

Nylig avgåtte Usaid-sjef Randall Tobias i et tidligere intervju om et program for prostituerte på Haiti. 65 år gamle Tobias trakk seg nylig fra stillingen sin etter å ha blitt avslørt som fast kunde av et etablissement som drev med «high-end erotic fantasy service».

Kritikken mot Verdensbanksjef **Paul Wolfowitz** har vært kraftig de siste ukene. Mange ønsker at han skal gå av, men foreløpig er det lite som tyder på at Wolfowitz forlater jobben frivillig.

FOTO: FRANCOIS LENOIR/REUTERS/SCANPIX

Wolfowitz klorer seg fast

Statsledere og Verdensbank-ansatte trygler og ber om at han skal ta sin hatt og gå. Men Verdensbankens president, Paul Wolfowitz, har vært ute en vinternatt før og foretrekker å gå sine egne veier.

:PORTRETT

HVEM:
Paul Wolfowitz

HVA:
Kontroversiell sjef for Verdensbanken.

HVORFOR:
I hardt vær etter at det er kommet fram at han forfremmet kjæresten og ga henne høyere lønn.

■ SYNNØVE ASPELUND

«En svertekampanje!» Slik lyder Wolfowitz' egen oppsummering av kritikken som har haglet mot han de siste ukene.

Da det ble kjent at han hadde sørget for at kjæresten Shaha Riza ikke bare ble forfremmet, men også fikk et saftig lønnstillegg på 360.000 skattefrie kroner, begynte det å ulme. En rekke europeiske land har åpent uttrykt mistillit og bedt presidenten gå av. Det samme har flere av visepresidentene, inkludert bankens nestkommanderende Graeme Wheeler.

42 tidligere bankansatte på senior- og ledernivå har i et felles opprop bedt sjefen trekke seg, fordi «Riza-saken» svekker Verdensbankens posisjon i den globale kampen mot fattigdom. Norge har også vist sin misnøye, og sørget for at møtet mellom Wolfowitz og de nordisk-baltiske ministrene, som skulle gått av stabelen i Reykjavik den 4. mai, ble avlyst.

> **Så lenge president Bush støtter sin gamle partifelle virker det vanskelig å få han sparket.**

Bekymringen er stor for at Verdensbanken nå mister troverdighet og blir stadig mer handlingslammet. Det arbeides intenst i styret og i en midlertidig arbeidsgruppe for avgjøre Wolfowitz' skjebne – men så lenge president Bush støtter sin gamle partifelle, virker det vanskelig å få han sparket.

Kompromissløs. Wolfowitz selv – kjent som en av de mest kompromissløse «haukene» i den neokonservative fløyen av det republikanske partiet – nekter å gi seg. For å markere sin standhaftighet har han hyret inn den kjente advokaten Robert Bennett, samme mann som hjalp eks-president Bill Clinton i forbindelse med Lewinsky-affæren.

Wolfowitz har tidligere vist at han ofte får det som han vil. Som viseforsvarsminister var han en av nøkkelpersonene i planleggingen av Irak-krigen, og han pushet kraftig på for å få satt i gang invasjonen i 2003. Han er heller ikke kompromissets mann når det kommer til mer prosaiske forhold – han var for eksempel sterk motstander av at det amerikanske militære skulle importere materiell fra land som var «uvennlige mot USA», og beordret derfor ødeleggelsen av 600.000 bereter laget i Kina i 2001.

Politiker. At Wolfowitz fikk jobben som øverste sjef i Verdensbanken i 2005, var kontroversielt. Ikke minst på grunn av hans rolle i Irak-krigen, men også fordi han er høyreideolog på sin hals. Flere mente han ville politisere bankens arbeid og kjøre fram egne kjepphester framfor å være en god leder. I en undersøkelse foretatt blant de Verdensbank-ansatte i 2005, uttrykte hele 92 prosent skepsis til Wolfowitz. Da han tiltrådte, satte han i gang en offensiv kampanje mot korrupsjon blant regjeringer og høytstående personer i utviklingsland som mottar penger fra banken. Selv om mange likte fokuset på anti-korrupsjon, høstet Wolfowitz kritikk for at kampanjen rammet mange fattige som mistet nødvendig hjelp fra Verdensbanken.

Som fersk president lovet han også å slå hardt ned på «uregelmessigheter» internt i banken. Ansatte som sa fra om bekymringer knyttet til korrupsjon, skulle verdsettes. Om han er like klar på dette punktet i dag, er uvisst. ■

KORRUPSJON

Advokater dømt i historisk rettssak

Britiske firmaer hjalp Zambias korrupte eks-president å lure unna penger

LONDON/OSLO (b-a): – Dette er en historisk seier for folket i Zambia, uttalte den britiske bistandsminister Hilary Benn da dommen mot tidligere president Frederick Chilubas britiske hjelpere falt i London i forrige uke.

■ JAN TYSTAD
OG GUNNAR ZACHRISEN

Chiluba og hans hjelper får 14 dager til å skaffe fram midlene, ellers blir det tatt beslag i eiendommer i England og andre europeiske land.

En av de dømte er Nelson Mandelas britiske advokat Iqbal Meer, som leder advokatfirmaet Meer Care and Desai. En god attest fra Mandela ble lest opp i retten, men det hjalp ikke advokaten. Han ble kjent skyldig i å ha hvitvasket 60 millioner kroner for Chiluba. Dommeren sa i sin konklusjon at advokat Meer, trass i en lang og ærefull karriere, må ha visst at «disse pengene var skitne», og at en ærlig advokat ikke ville ha opptrådt på samme måte.

I fire måneder har britisk høyesterett ført saken bak lukkede døre. På tiltalebenken har det sittet to britiske advokatfirmaer. De skal ha hvitvasket til sammen 78 millioner kroner som daværende president Frederick Chiluba stjal fra statskassen. Saken gikk for lukkede dører for ikke å påvirke den pågående korrupsjonssaken mot Chiluba i Zambia.

Norge har, sammen med Sverige, Danmark, Nederland og Storbritannia, bevilget penger til rettssaken for å hjelpe Zambia til å finne og få tilbake noen av de stjålne midlene.

Ble høy i dyre sko. Det blir antatt at Chiluba og 19 av hans medarbeidere plyndret Zambia for minst 46 millioner dollar (om lag 275 millioner kroner). Dommen som ble avsagt i britisk høyesterett beskriver hvordan Chiluba sølte bort pengene han stjal fra statskassen. Han kjøpte hundrevis av dresser og skjorter med monogram fra en dyr forretning i Sveits. Den kortvokste presidenten (bare ca. 1,50 meter høy) kjøpte også 72 par høyhælte sko for å komme litt høyere opp.

Det blir slått fast i dommen at han stjal millioner av dollar, mens flertallet av innbyggerne i Zambia måtte leve for én dollar (seks kroner) dagen.

Det andre britiske advokatfirmaet som ble kjent skyldig i hvitvasking er Cave Malik & Co. Det er ledet av Bimal Thaker, en britisk statsborger som har arbeidet i Zambia og som tilhørte miljøene rundt Chiluba. Dette firmaet hvitvasket 18 millioner kroner og Thaker ble karakterisert som «et gjennomført upålitelig vitne» av dommeren.

Kan miste lisensen. Hvitvaskingsdommen ble avsagt i den britiske høyesterett i London, som er den øverste myndighet i sivile saker. Den måtte føres som sivilsak av den zambiske stat, men den vil trolig få et etterspill og muligens føre til straffesaker mot de britiske advokatfirmaene. Begge firmaene er under etterforskning av det britiske Serious Fraud Office som etterforsker narkotikaligaer, mafialiknende forbrytelser og hvitvasking av penger. Politiet i finansområdet City driver også etterforskning mot firmaene som risikerer å bli fratatt tillatelsen til å drive advokatvirksomhet.

– Dommen er en stor seier for alle som har vært engasjert i anti-korrupsjonsarbeidet, ikke minst for den norsk støttede Task Force on Corruption, sier Norges ambassadør i Zambia Terje Vigtel i en kommentar. Han mener at også nåværende president Levy Mwanawasa har god grunn til å være tilfreds med resultatet.

Rettssaken mot Chiluba og hans advokater har vakt internasjonal oppsikt fordi den finansieres med bistandspenger av flere europeiske land. Etter dommen i London kan bistandsgivere finne på å også ville finansiere rettssaker mot andre ekstatsledere som er mistenkt for å ha stjålet penger fra folket.

Zambias tidligere president **Frederick Chiluba** (t.v.) tjente om lag 100.000 dollar i året i de ti årene han satt ved mak ten. Likevel hadde han råd til å betale 1,2 millioner dollar i en eksklusiv klesbutikk i Sveits. **Levy Mwanawasa**, Chilubas etterfølger, kan glede seg over en historisk dom i saken mot Chilubas advokater.

ARKIVFOTO: SCANPIX/REUTERS

> **Dommen er en stor seier for alle som har vært engasjert i anti-korrupsjonsarbeidet.**
>
> **Terje Vigtel**, Norges ambassdør i Zambia.

Norads spesialrådgiver for anti-korrupsjonsarbeid, Eva Joly, sa til Bistandsaktuelt (nr. 5-2006) «Det er bemerkelsesverdig og nyskapende at norske bistandspenger brukes til å betale slike rettsomkostninger. Dette er moderne, konkret bistand som vi vil se mer av framover». ■

TANZANIA

Statoil på oljeleting i Tanzania – avtale i havn etter to års forhandlinger

DAR ES SALAAM/OSLO (b-a): Statoil lukter olje utenfor kysten av Tanzania. Nå er selskapet blitt enig med Tanzanias regjering og det statlige oljeselskapet Tanzanian Petroleum Development Corporation (TPDC) om en leteavtale.

■ SYNNØVE ASPELUND
OG KIZITO MAKOYE

Leteområdet i den såkalte blokk 2 utenfor kysten av Tanzania er hittil uutforsket.

– Dette er et høyrisiko-prosjekt. Det har aldri tidligere vært boret på dypvann i dette området, og det er veldig usikkert om vi vil gjøre funn. At det er høyrisiko betyr selvsagt at det også kan ligge store muligheter her, sier Jan Vollset, Statoil-direktør i leting.

Avtalen mellom det norske oljeselskapet og Tanzania går i tre faser over elleve år. I første omgang skal Statoil samle inn seismiske data, og resultatene av det arbeidet vil avgjøre om det deretter blir satt i gang leteboring. Forhandlingene om en leteavtale begynte i mai 2005 og har altså vart i nesten to år.

– Ja, det er lenger enn normalt, og skyldes at vi har vært uenige om punkter i kontrakten, sier Vollset, uten å ville utdype nærmere hva de har vært uenige om.

– Vi har et tett samarbeid med Tanzanian Petroleum Development Corporation, som vi også hjalp en del på midten av 80-tallet. Jeg er glad for at vi nå har fått i havn en god avtale for begge parter, sier Statoil-direktøren.

Går alt etter planen åpner Statoil kontor i Tanzania i løpet av året.

Lokal forankring. Det er første gang et norsk selskap investerer i petroleumssektoren i Tanzania. Hvis Statoils jakt på olje går etter planen, vil selskapet bruke minst 65 millioner amerikanske dollar i landet. I tillegg kommer større pengesummer til lisensavgifter og opplæring av folk i både oljeselskapet TDPC og i regjeringen. Statoil har også forpliktet seg til å bruke lokale varer og tjenester.

– Dette er i tråd med våre forsøk på å skape arbeidsplasser som gagner folk i Tanzania, sier Nazir Karamagi, Tanzanias energiminister.

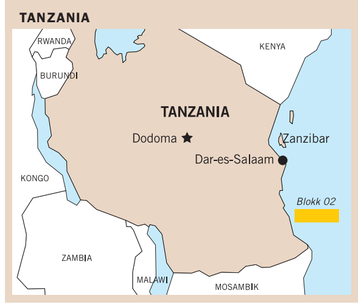

Ideen om bruk av lokale varer, tjenester og personer - «local content» - er blitt et stadig viktigere diskusjonstema når internasjonale oljeselskaper etablerer seg i andre land. Målene er gjerne ambisiøse, men praksisen varierer.

– Oljeindustrien i Tanzania er liten og mye av teknologien må importeres – vi kommer til å måtte ha med oss mye utenfra. Samtidig skal vi bidra med opplæring, og bruke lokale varer og tjenester så langt det lar seg gjøre, sier Vollset.

Vil ha investorer. Tanzania har ingen stor oljeproduksjon, men har hatt spredte forsøk på å lete etter olje og gass i nærmere 50 år.

– Vi har for eksempel gjort betydelige gassfunn på Songo Songo Island, noe som tyder på at vi kan sitte på andre verdifulle naturgassreserver, sier Joyce Singano, forsker i Tanzanian Petroleum Development Corporation.

Ifølge Singano er det totalt boret 35 oljebrønner, og 52.000 kvadratkilometer av landet er kartlagt med seismiske data – både på land og til havs.

Statoil blir det tiende oljeselskapet som engasjerer seg i oljeutvinning i Tanzania. Blant andre selskaper som også har fått øynene opp for det øst-afrikanske landet er brasilianske Petrobras.

Da president Jakaya Kikwete var i Norge i vinter, sa han til Bistandsaktuelt at Tanzania ønsket å tiltrekke seg flere utenlandske investorer. Under norgesbesøket møtte han også Statoil-sjef Helge Lund, noe som kanskje satte fart i forhandlingene om en leteavtale.

– *Byr det på spesielle utfordringer å jobbe i Tanzania?*

– Ikke verre utfordringer enn i andre utviklingsland. Det er et helt ok land å investere i, sier Vollset.

At det er et fredelig land med politisk stabilitet kan gjøre arbeidet mindre problematisk enn i andre afrikanske land hvor Statoil er, som for eksempel Nigeria, mener han.

Hvorvidt Statoil har konkrete planer i andre afrikanske land, vil Vollset ikke si noe om, men han inn-rømmer at selskapet «absolutt ser på Øst-Afrika». ■

Kizito Makoye er tanzaniansk frilansjournalist. **Synnøve Aspelund** er journalist i Bistandsaktuelt.

LETEAVTALEN

■ 18. april inngikk Statoil en produksjonsdelingsavtale med Tanzanias regjering og det statlige oljeselskapet Tanzanian Petroleum Development Corporation (TPDC) om dypvannsblokk 2.

■ Blokken dekker et område på 11.099 kvadratkilometer i Det indiske hav sørøst for kysten av Tanzania. Området har ikke vært utforsket tidligere.

■ Statoil er operatør og har en eierandel på 100 prosent.

■ TPDC vil overta en 10 prosent andel i blokken hvis Statoil gjør drivverdige funn.

■ Det er første gang Statoil er tildelt leteområder i Tanzania.

NOTISER

Teko-industri i trøbbel

■ NEWTON SIBANDA

LUSAKA (b-a): En tilstrømming av billige importerte plagg og bruktklær har brakt den en gang så blomstrende tekstilindustrien i Zambia til randen av sammenbrudd.

I Ndola, Zambias nest største by og administrative hovedstad i Copperbelt-regionen, er virkningen synlig. Industribyen, som engang kunne skryte av 25 tekstilfabrikker, er nå redusert til en «spøkelsesby».

– I 1991 var tekstilindustrien den industrien som hadde størst andel arbeidere i Zambia. Det fantes ca. 25 tekstilfabrikker. Nå er det bare fem igjen, sier Devendra Mistry fra Ndolas Kays Weaving Mills. Han mener at billige kinesiskimporterte plagg er skyld i nedgangen i tekstilindustrien. – Billige kinesiske produkter er et problem for alle produsenter. Det er veldig vanskelig selv for en lokal produsent å konkurrere med kinesiske produkter, sa Mistry.

Selskapet som driver med vevet stoff og har en liten enhet for fremstilling av klær, importerer ikke lenger garn fordi det er biligere å importere stoffer. – Det vil koste meg mer enn én dollar per meter hvis jeg produserer stoffet og ca. 0,68 dollar inkl. toll hvis jeg importerer stoffer. Så det er billigere å importere et ferdig produkt, sier Mistry.

Nå er han nødt til å redusere produksjonen. Den umiddelbare konsekvensen av konkurransen er at selskapet reduserer arbeidsstokken fra 120 til 90.

Mahendra Naik, adm.dir. i Ndolas Mukuba Textiles, sier at hans selskap nå kun driver for 15 prosent kapasitet grunnet tilstrømming av billige importerte klesplagg, og har redusert arbeidskraften fra 400 til 50.

Swarp Spinning Mills, et Ndola-selskap som lager garn var engang 100 prosent avhengig av lokalmarkedet, men er nå et nesten 100 prosent eksportorientert selskap. Det skyldes sammenbruddet i den lokale tekstil- og klesindustrien.

– Vi pleide å være 100 prosent avhengig av hjemmemarkedet men nå er vårt hjemmemarked bare én prosent. Vi kjemper hardt for å overleve, sier salgs- og markedsdirektøren i Swarp Spinning Mills Christopher Mtonga. – For enhver forretning gjelder at du må ha et hjemmemarked før du begynner å eksportere, sier Mtonga. ■

Bolivia sluttfører nasjonaliseringen

Ett år og en dag etter den såkalte nasjonaliseringen ble Bolivia den virkelige eieren av egne olje- og gassressurser 2. mai, skriver den svenske nettavisen Latin Amerika.

Etter lange og konfliktfylte forhandlinger med flere utenlandske selskaper skal det statlige selskapet YPFB nå eie petroleumsressursene. Statsselskapet vil kjøpe tjenester av de utenlandske selskapene og bestemme prisen på eksporten av gass og olje.

Utviklingsminister Erik Solheim besøkte i fjor Bolivia i forbindelse med at landet ble en del av bistandsprosjektet «Olje for utvikling». Siden har president Evo Morales (bildet) skiftet ut både petroleumsministeren, og det har skjedd omveltninger i administrasjonen som følge av uenigheter internt.

Avgiftene til selskapene som har fått kontrakter med Bolivia, vil avgjøres etter hvert enkelt selskaps investeringer og omkostninger. Den bolivianske regjeringen regner med at fortjenesten vil bli liten i de første årene etter endringene, men at inntektene vil stige betraktelig etter noen år. ■

Eksklusive miljøverstinger

Møbelkjeden Hødnebø selger møbler laget av teak fra Burma og regnskogtreet nyatoh. Det slår Regnskogsfondet fast i sin forbrukerguide for hagemøbler 2007. Daglig leder i Regnskogsfondet, Lars Løvold, omtaler praksisen som «skammelig».

Også Ballerud Hagesenter i Bærum, Skattekammeret i Oslo og Albert Bøe i Larvik kommer dårlig ut i Regnskogsfondets forbrukerguide.

– Det er blant de eksklusive butikkene vi finner mest regnskogmøbler og minst vilje til forbedring, sier Løvold. ■

Kriminalitet og narkotika truer utviklingen i Karibia

De karibiske landene har verdens høyeste drapstall. Nå trenger Karibia internasjonal hjelp for å få bukt med problemene. Dødstallene hindrer investeringer og tvinger landene til å bruke mye ressurser på sikkerhetsspørsmål. Det slår Verdensbankens og FNs kontor for narkotika og kriminalitet fast i rapporten «Crime, Violence and Development: Trends, Costs and Policy Operations in the Caribbean». Ifølge rapporten har narkotikahandlere, som bruker regionen som transittområde, bidratt til den dystre kriminalstatistikken. Rapporten foreslår blant annet flere forebyggende tiltak og våpenregistrering. ■

Amnesty mener Kina og Russland bryter våpenblokade

Amnesty anklager Kina og Russland for å frakte våpen til Sudan – i strid med våpenblokaden av landet. I forrige måned anklaget FN Sudan for å bryte forbudet ved å fly våpen og annet militært utstyr inn til landets vest-region. Ifølge både FN og Amnesty smugler Khartoum-regimet våpen inn i fly som er blitt malt hvite, for å ligne FN-fly. Både sudanske, kinesiske og russiske myndigheter tilbakeviser beskyldningene. Ifølge FN er over 200 000 mennesker drept og over to millioner blitt flyktninger i Sudan siden 2003. ■

Best bistand i «nye» oljenasjoner

Fersk evaluering: Norsk petroleumsbistand har høyst varierende effekt

Resultatene av norsk petroleumsbistand er nedslående i land som allerede har en etablert oljevirksomhet, som Angola og Bangladesh. Langt bedre går det når Norge vender seg mot land i oppstartingsfasen, som Mosambik og Øst-Timor. Det viser en ny evaluering av norsk petroleumsbistand.

Utviklingsminister **Erik Solheim** har ivret for en opptrapping av den norske oljebistanden. Her er han blant Aker Kværners lokalt ansatte i Luanda tidligere i år. FOTO: CHRISTOPHER OLSSØN

EVALUERING

■ SYNNØVE ASPELUND

Mosambik, Angola, Bangladesh og Øst-Timor har mottatt over 60 prosent av de norske oljebistandskronene siden den forsiktige starten på 1980-tallet. Og det er bistanden til disse fire landene som er evaluert av Dansk Energistyrelse og Copenhagen DC fra juni i fjor til mars i år. Rapporten fra danskene viser at det går et skille mellom land som mottar oljebistand når de er i startgropa av oljeeventyret og land som allerede er godt i gang med sin oljevirksomhet når de starter samarbeid med Norge. Det er mye lettere for Norge å oppnå noe i «ferskinglandene».

– Hva er årsaken til dette?

– Land som ennå ikke har funnet olje i kommersielle mengder har heller ikke etablerte maktstrukturer i denne sektoren. Det er ingen som har noe å miste, og det gjør samarbeidet lettere, sier lederen av evalueringsteamet, Ole Rasmussen. Han er oljegeolog i Dansk Energistyrelse.

– Betyr det at Norge bør konsentrere oljebistanden om unge oljenasjoner?

– Nei, mye kan gjøres også i de «vanskeligere» landene. Det avgjørende er at man kartlegger nøye på forhånd hva det kan være mulig å oppnå og på hvilket felt. Gjøres det ordentlig, er det fullt mulig å påvirke de etablerte oljenasjonene, men kanskje på en mer sekundær måte, sier Rasmussen.

> **Olje-bistanden bør egentlig slutte når pengene begynner å rulle inn i statskassen i landet.**
>
> **Ole Rasmussen**, oljegeolog som har gransket norsk oljebistand.

Oljedirektoratet i skvis. Mye av den norske oljebistanden har vært av petroleumsfaglig art, for eksempel opplæring av personell. Oljedirektoratet er blitt tildelt mye ansvar, noe som ifølge evalueringen ikke bare er enkelt. Mange av oppgavene innenfor oljebistanden ligger utenfor direktoratets kjerneområde – som miljøspørsmål, antikorrupsjon og institusjonsbygging. Sentrale bistandspolitiske mål, for eksempel fattigdomsbekjempelse, er dårlig integrert i oljebistanden, viser rapporten.

– Norsk oljebistand er en form for suksesshistorie, hvis man ser på den faglige siden. Oljedirektoratet gjør en flott jobb og er veldig flinke til å lære fra seg. Men den administrative biten av norsk oljebistand, som oppbygging av institusjoner, kunne vært bedre, sier Rasmussen.

Han peker også på at Oljedirektoratet havner i en dobbeltrolle.

– De skal både gi råd til ambassaden når det gjelder oljebistanden og samtidig være konsulenter for de lokale samarbeidspartnerne som mottar bistanden. Dette blir av og til nokså kinkig.

Bedre forberedelser. Med «Olje for utvikling»-satsingen får ambassadene enda mer ansvar på petroleumsbistand, og de vil trenge enda mer hjelp fra fagfolk. Oljedirektoratet har ikke nok personell til å dekke denne etterspørselen, mener Rasmussen. Han foreslår overgangsordninger, som innebærer at oljekonsulenter som har vært utplassert i et bistandsland, kan brukes som «deskrådgivere» i en periode etter at de er hjemme i Norge igjen.

– Dette er i tråd med fleksibiliteten i den norske bistanden, som fungerer veldig bra i andre deler av petroleumssamarbeidet.

– I «Olje for utvikling»-programmet satses det på godt styresett og bedre forvaltning av pengene i oljerike, fattige land. Men evalueringen viser at det nettopp er på dette feltet oljebistanden møter flest problemer. Hvordan kan «Olje for utvikling» lykkes her?

– Forberedelsene er ekstremt viktige. Ambassader og konsulenter må lage solide analyser av alle involverte aktører og kartlegge hva som er mulig å gjøre. Man må ha kunnskap om hvordan det aktuelle samfunnet er skrudd sammen. Det nytter ikke å komme med en ferdig modell, sier Ole Rasmussen.

Et annet viktig punkt er å ha en strategi for når og hvordan bistanden skal avsluttes. Der er ikke Norge gode nok i dag, ifølge evalueringsrapporten.

– Oljebistanden bør egentlig slutte når pengene begynner å rulle inn i statskassen i landet, sier Rasmussen. ■

NORSK OLJEBISTAND

■ Mer enn 30 land har mottatt norsk oljebistand siden begynnelsen av 1980-tallet.

■ I perioden 1994 til 2004 gikk rundt 440 millioner norske kroner til oljebistand.

■ Fra 2006 og fem år framover skal oljebistanden fordobles gjennom «Olje for utvikling»-programmet (fra rundt 40 millioner kroner til minst 90 millioner kroner årlig).

NORSK OLJEBISTAND

■ **Mosambik:**
202 mill kr fra 1981 – 2005
Snitt årlig 8,4 mill kr

■ **Angola:**
67,5 mill kr 1987-2005
Snitt årlig 3,8 mill kr

■ **Bangladesh:**
30 mill kr 1986-2005
Snitt årlig 1,6 mill kr

■ **Øst-Timor:**
50 mill kr 2002-2008
Snitt årlig 8,3 mill kr

WHO-talsmann: – Psykisk helse for lavt prioritert i nødhjelp

HUMANITÆR BISTAND

■ MARTA CAMILLA WRIGHT

– Den humanitære innsatsen har til nå sviktet i forhold til psykisk helse, sa assisterende generalsekretær i Rådet for psykisk helse, Ragnhild Heggen på en konferanse i Oslo 26.-27. april i år. Arrangørene utfordret norske myndigheter til å få øynene opp for at psykisk helse er viktig i humanitært arbeid, og også i bistandsarbeidet.

Bak arrangementet sto Rådet for psykisk helse i samarbeid med Kirkens Nødhjelp og Norges Røde Kors.

– Vi må ikke bare legge vekt på at mennesker skal overleve, men at folk overlever med verdighet, sa Mark van Ommeren fra World Health Organisation (WHO).

> **Vi må legge vekt på at folk overlever med verdighet.**
>
> **Mark van Ommeren**, World Health Organisation (WHO).

– Psykisk helse er nedprioritert, men skal mennesker overleve med verdighet må man ta også denne konsekvensen av menneskelig lidelse inn i arbeidet.

Flere syke etter kriser. – Vi regner med at når normalen er at 2-3 prosent av en gjennomsnittsbefolkning har alvorlige psykiske sykdommer, vil tallene øke til 3-4 prosent etter en katastrofe, forklarte Ommeren.

– For mennesker med mildere psykisk lidelse går tallet opp fra 10 prosent til 20 prosent.

Ommeren mener at psykisk helse har vært lavt prioritert av nødhjelpsorganisasjoner og bistandsorganisasjoner og fremdeles er det.

– I nødhjelpsoperasjoner er man opptatt av at folk skal overleve. Når dødsfaren er over og medieoppmerksomheten ikke opprettholdes, ser vi at det er mental helse som nedprioriteres. De stedene medieoppmerksomheten er høy i Vesten, som det var under tsunamien, vil psykisk helse komme høyere opp på agendaen.

Unngå langsiktige problemer. I land hvor man jobber lite med mental helse etter katastrofer vil befolkningen lide.

– Dette dreier seg om å beskytte mennesker og deres rettigheter og å skape et klima for positiv utvikling i et land. Det jobbes mye for fangers rettigheter i verden, og det er vel og bra. Men mange steder lever psykisk syke under uverdige forhold, noen steder endog som fanger. Dette problemet må løftes opp og få større prioritet, sa Ommeren. ■

Mer enn hundre elever sitter på gulvet foran én lærer i klasserommet på en skole i landsbyen Bweyale nord i Uganda. Lesebøker og skrivemateriell er fraværende. FOTO: GIDEON MENDEL/ACTIONAID

Skoler har for dårlig kvalitet

Eksperter kritiserer vestlig utdanningsbistand

Vestlige bistandsaktører vil at flest mulig skal gå på skolen, men er mindre opptatt av at barna faktisk bør lære noe der. Professor Anders Breidlid mener at bruk av vestlige språk og undervisningsmetoder gjør at elever i mange utviklingsland sliter.

UTDANNING

■ PER-IVAR NIKOLAISEN

Verdensbanken og andre bistandsgivere har pøst penger ut til utdanningsprosjekter i utviklingslandene. Mange av mottagerlandene har utvidet skolesystemene i rasende tempo for å nå FNs tusenårsmål om grunnutdanning til alle. Samtidig regner man med at halvparten av barna som har kommet seg gjennom skolen, mangler kunnskapene de burde hatt.

En fersk evaluering av Verdensbankens bistand til grunnutdanning er lite oppløftende lesning. De uavhengige ekspertene som har laget rapporten fastslår at banken har vært ensidig opptatt av å få flest mulig barn i utdanning. Banken har sjelden satt seg mål om at barna faktisk lærer noe. Bare en av fem prosjekter til grunnutdanning har hatt bedre læring som et av målene. Mange av prosjektene handler riktignok om bøker og lærerutdanning, men banken vet lite om barna egentlig blir bedre i matematikk, lesing og skriving.

Taper skolegang. Professor i internasjonal utdanning, Anders Breidlid ved Høgskolen i Oslo, har undersøkt forholdet mellom skolegang og kvalitet i flere afrikanske land. Han hevder at barn i township eller på landsbygda i Sør-Afrika neppe får mer enn tre til fire års effektiv læring ut av syv år med skole fordi kvaliteten er dårlig. Han har liten tro på at særlig mange afrikanske land vil nå tusenårsmålet innen utdanning.

> **Rektoren fortalte om to elever som var dyktige i matte. Han var samtidig sikker på at de kom til å stryke til eksamen fordi de ikke forsto eksamenssprøsmålene som var på engelsk.**
>
> **Anders Breidlid**, professor i internasjonal utdanning.

– Selv om de formelt skulle oppnå målet, vil det i mange land ikke være reelt. Tusenårsmålene fokuserer på rent kvantitative mål, som antall barn i skolen og hvor mange som faller fra – lite på kvalitative mål om hva barna egentlig har lært, sier Breidlid.

Han mener det er flere grunner til at majoriteten av barna i Afrika sør for Sahara lærer lite i skolen. En av dem er at undervisningen som oftest foregår på engelsk eller fransk fra 3. eller 4. klasse.

– Læreren er ofte dårlig i disse språkene, og elevene skjønner knapt hva læreren sier, sier Breidlid.

Lærebøker på lokale språk i Afrika er mangelvare. I Sør-Afrika har over ni millioner mennesker Xhosa som førstespråk og over syv millioner Zulu som førstespråk. Tross dette er bare begynnerbøkene og språkbøkene på disse lokale språkene.

– All forskning viser at det er gunstig for læringen at undervisningen foregår på morsmålet, spesielt i grunnskolen, fastslår professoren.

Breidlid viser til en samtale med en rektor i provinsen Eastern Cape under et feltarbeid i Sør-Afrika.

– Rektoren fortalte om to elever som var dyktige i matte, men han var samtidig sikker på at de kom til å stryke til eksamen fordi de ikke forsto eksamenssprøsmålene som var på engelsk.

Sterke krefter hindrer endringer i språkpolitikken, ifølge Breidlid. Allerede i 1991 bestemte parlamentet i Uganda at undervisningen skulle foregå på lokale språk. 16 år etter er undervisningen fremdeles på engelsk.

– Makteliten har blokkert alle endringer fordi det ikke tjener deres barns interesser, mener professoren

Han hevder at kommersielle interesser også har styrt språkpolitikken:

– Store internasjonale utgivere har villet ha så mange engelske skolebøker som mulig. I noen tilfeller gir de bort bøker gratis for å komme inn på markedet.

Fremmedgjøring. Breidlid mener skolesystemene i mange land i Sør bygger på vestlige verdier og en vestlig ideologi. Sammen med språket blir dette en dobbel fremmedgjøring for de fleste barna i den afrikanske skolen.

– Dette får store konsekvenser for læringseffekten i skolen, noe verken Verdensbanken eller andre bistandsaktører er spesielt opptatt av, mener Breidlid.

Den nye læreplanen for grunnskolen i Sør-Afrika baserer seg på læreplaner fra New Zealand, Australia og Europa. Breidlids egen forskning viser at læreplanen på mange områder kolliderer med barnas verdier, noe også den reviderte læreplanen i Sør-Afrika innrømmer.

– Det er nedslående at den svarte ANC-regjeringen introduserer et nytt skolesystem som ikke tar majoritetsbarnas interesser på alvor, sier professoren.

Han mener skolen blir en plass for den svarte elitens og de hvites verdier. Symptomatisk nok er det de hvite som klarer seg best i den sørafrikanske skolen, mens majoritetsbarna har stor problemer.

Både vestlige bistandsaktører og utdanningsmyndighetene i mottakerlandene har vært for lite opptatt av såkalt stedegen kunnskap. Det er gjort lite for å kombinere den tradisjonelle kunnskapen barna har med seg hjemmefra med det moderne, slik at barna kan føle seg mer hjemme i skolen.

– Særlig innenfor naturvitenskapelige fag får barna problemer fordi de møter en annen måte å se verden på i skolen enn hjemme. Mange afrikanske forskere peker på at denne kløften er lite problematisert i læreplanene. Barna må ha naturvitenskap, men det må læres med utgangspunkt i deres egen kultur og hverdag, mener Breidlid.

Støtter læring. Bente Nilson, seniorrådgiver i avdeling for utdanning og forskning i Norad, sier Norad lenge har fremmet kvalitet i utdanningen i samarbeidslandene. Støtte til lærerutdanning har vært et av virkemidlene.

– Det er viktig at det finnes lærebøker og materiell, men læreren er det aller viktigste. Forskningen viser at man kommer langt med gode lærere som kan sitt fagfelt og har pedagogisk innsikt, sier Nilson.

Hun er forsiktig med å kritisere Verdensbankens bistand til grunnutdanningen.

– De som har jobbet med norsk bistand innenfor utdanning, er folk som har greie på utdanning og setter kvaliteten høyt. Det finnes mye god ekspertise i banken også, men det kan tenkes at de vektlegger andre aspekter enn kvalitet innenfor utdanningen. Det er jo en verdensbank, fastslår Nilson.

De siste par årene har Norad satt språkproblemene i den afrikanske skolen på dagsorden, og forsøkt å fremme dette overfor andre samarbeidspartnere.

– Det er helt vesentlig at undervisningen i regning, skriving og lesing foregår på et kjent språk, sier hun. ■

UTDANNINGSBISTAND

■ Tusenårsmålene og det såkalte Fast-Track Initiative fokuserer på at flest mulig barn skal komme seg gjennom skolen, ikke på læringsutbytte.

■ Verdensbanken har siden 1963 bidratt med 14 milliarder dollar i støtte til grunnutdanning.

■ Norad ga i 2005 588 millioner kroner i bilateral støtte til grunnutdanning.

: NOTIS

23 millioner kroner til ICRCs arbeid i Sudan

Den internasjonale Røde Korskomiteens (ICRCs) største humanitære program er i Sudan. Nylig fikk organisasjonen nye 23 millioner kroner i påfyll fra den norske regjeringen.

– I lys av den vanskelige sikkerhetssituasjonen og de humanitære aktørenes spesielle utfordringer i Darfur er ICRCs innsats svært verdifull, sier statssekretær i Utenriksdepartementet, Raymond Johansen.

I 2005 inngikk sudanske myndigheter og opprørsbevegelsen en fredsavtale. Likevel er de humanitære utfordringene i Sudan enorme – særlig i Darfur som av FN karakteriseres som verdens verste humanitære krise. Bidraget til ICRC vil bli kanalisert via Norges Røde Kors, og brukes til mat, vann, husly og helsetjenester. ■

Forskere kritiserer Norad-frist

– Uforsvarlig med så omfattende arbeid på så kort tid, sier CMI-leder

En forestående evaluering av Zambia er blant tidenes største evalueringsoppdrag for Norad. Til sammen ligger det hele 2,7 millioner kroner i potten. Men arbeidet må gjøres på rekordtid og midt i sommerferien.

I hvilken grad har norsk bistand bidratt til å styrke noen eliter på bekostning av andre? Dette er trolig blant spørsmålene forskere vil se på i den kommende «bistands-maktutredningen». Bildet viser ekspresident Chiluba og hans kone Regina. FOTO: SCANPIX/ AFP PHOTO / ALEXANDER JOE

EVALUERING

■ SYNNØVE ASPELUND

Talspersoner for tre av Norges mest sentrale forskningsinstitusjoner er alle svært kritiske til Norads frister i denne saken, som de mener ekskluderer mulighetene for en reell konkurranse mellom institusjoner som kan tilby kvalitativt godt arbeid.

– Vi ville absolutt ha lagt inn et anbud hvis tidsrammen hadde vært annerledes. Men vi skjønte med en gang at det ville være både uforsvarlig og urealistisk å gjennomføre et så stort arbeid på så kort tid, sier Alf Morten Jerve, assisterende direktør ved Christian Michelsens Institutt (CMI).

Evalueringen skal ta for seg Norges utviklingssamarbeid med Zambia fra 1991 til 2006, og skiller seg fra de mer tradisjonelle landstudiene ved å fokusere mer på maktrelasjoner. Blant annet skal man se på hvordan den norske bistanden har påvirket nasjonale maktstrukturer i Zambia.

– Dette er en veldig spennende studie, med overordnede politiske og økonomiske analyser. Anbudet lå helt i vår gate og var helt etter vår smak. Vi har folk som har jobbet mye med Zambia, og jeg tror vi kunne ha levert et veldig godt tilbud, sier Jerve.

Han mener evalueringen burde ha gått over minst ett år – både i forhold til det store budsjettet og de høye ambisjonene i selve evalueringen. At mye av arbeidet må gjøres i sommer, når det er ferieavvikling både for forskerne og ambassaden i Zambia, bidrar til å gjøre jobben enda vanskeligere å gjennomføre.

Umulig å gjøre ordentlig. Også Norsk institutt for by- og regionforskning (NIBR) lot være å legge inn anbud på grunn av tidsrammen.

– Dette ville vært en veldig spennende studie å ta tak i for oss, og vi vurderte å søke. Men vi bestemte oss for å la være, rett og slett fordi vi ikke hadde kapasitet til å sette sammen et team til å gjøre en så stor jobb så raskt. For å få interessante og solide funn i en slik maktanalyse må jobben gjøres ordentlig, og det går ikke på så kort tid, sier Arne Tesli, forskningssjef ved internasjonal avdeling på NIBR.

– Våre forskere er involvert i mange arbeidsoppgaver, vi sitter ikke på gjerdet og kan kaste oss over så store prosjekter. Vi kan justere oss innenfor rimelige tidsrammer, men de var dessverre ikke til stede her, sier han.

NIBR og CMI er blant forskningsinstitusjonene som klaget til Norad på den korte tidsfristen. Det resulterte i at fristen for innlevering av første utkast ble flyttet tre uker. Arbeidet skal gjøres fra midten av mai til begynnelsen av september – altså i løpet av fire måneder.

Kun et anbud. Medvirkende til den korte tidsfristen er at Norad ønsker å bruke Zambia-evalueringen i sin resultatrapport, som skal være ferdig i oktober. Resultatrapporten er den første i sitt slag, men er ment å bli en årlig foreteelse, i tråd med det skjerpede resultatfokuset i bistanden.

> **Det ville være både uforsvarlig og urealistisk å gjennomføre et så stort arbeid på så kort tid.**

Landets grunnskoler er blant de sektorene som har nytt godt av norsk bistand gjennom en årrekke. FOTO: TONE BRATTELI

Alf Morten Jerve, assisterende direktør ved Christian Michelsens Institutt (CMI).

– Denne evalueringen har et noe mer avgrenset fokus enn en tradisjonell landstudie, og tross alt er det gitt 4-5 måneder til gjennomføring. Det er viktig at studien gjøres slik at resultatene kan brukes i Norads første resultatrapport som kommer i høst. Gjennomføringen avhenger derfor av noen som kan mobilisere store ressurser i sommerferien. Jeg skjønner at dette kan være problematisk å klare for mange aktører som ellers kunne ha vært aktuelle anbudsgivere, sier Asbjørn Eidhammer, direktør i evalueringsavdelingen i Norad.

Bare én institusjon – Oxford Policy Management – la inn anbud. De har fått oppdraget.

– Er det forsvarlig å gjennomføre en så omfattende og kostbar studie på så kort tid?

– Ja. Vi har vurdert anbudet fra Oxford Policy Management grundig, og de scorer høyt i vårt vurderingsskjema.

Interessen varierer. Selv om rammene for evalueringen gjorde at flere institusjoner lot være å søke, vil ikke Eidhammer gå med på at det har utelatt de beste søkerne.

– Vi har fått noen som har akkurat de kvalitetene vi er ute etter, men selvsagt ønsker vi alltid å ha flere å sammenligne med. Konkurranse er bra, sier han, og legger til at det varierer hvor mange som legger inn anbud på ulike evalueringer.

– Da vi utlyste en kvinneevaluering, fikk vi for eksempel ikke inn ett eneste anbud. Så interessen varierer.

– Men her er det vel ikke interessen det skorter på – mange har gitt uttrykk for at dette er en spennende og nyskapende evaluering som de ville ha søkt på hvis tidsfristen ikke hadde vært så kort?

– Det kan så være. Men det er viktig å ikke overdrive dette. Det kommer nye sjanser.

Unik evaluering. Forsker Axel Borchgrevink (bildet) ved Norsk Utenrikspolitisk Institutt (NUPI) mener i likhet med Jerve og Tesli at dette er en unik evaluering – både innholds- og pengemessig.

– Evalueringen er veldig spennende, fordi den bryter med den vanlige måten å tenke evaluering på. Den tar et skritt tilbake, ser at utvikling er komplisert og vil finne årsaker til utvikling og mangel på utvikling. Hele oppdragsbeskrivelsen vitner om en seriøs tilnærming til et komplisert tema, og den kan nesten ses som et eksperiment fra evalueringsavdelingen, sier Borchgrevink.

At det i tillegg er en av de dyreste evalueringene noensinne, gjør det veldig underlig at tidsfristen er så kort, mener han.

– Alt vitner om at dette dreier seg om en solid forskningsbeskrivelse – bortsett fra tidsfristen. Hvis resultatrapporten er årsaken til den korte fristen, synes jeg det er tragisk at Norad velger en så enkel modell for sitt økte fokus på resultater. ■

FN-sjef gransket for cv-juks

Brukte ulike fødselsdatoer – skylder på skrivefeil

Kamil Idris leder en FN-organisasjon som blant annet bekjemper forfalskninger. Samtidig har han selv forfalsket sine egne identitetspapirer. Gjennom 24 år i FN-systemet har han løyet om fødselsdatoen sin – og på den måten fått stillinger han ellers ikke ville ha fått.

Kamil Idris har ledet FNs arbeid mot forfalskninger siden 1997, og er nå inne i sin andre periode.

FN

■ SYNNØVE ASPELUND

26. august – ja. Men var det 1945 eller 1954? I løpet av sin lange FN-karriere har sudaneseren Kamil Idris sjonglert mellom disse ulike årstallene for når han er født.

Det begynte i 1983, da han fikk sin første stilling i FN-organisasjonen World Intellectual Property Organisation (WIPO) i Geneve. Da oppga han 1945 som sitt fødselsår. Deretter klatret han oppover i samme organisasjon og ble generaldirektør i 1997 – en stilling han fortsatt har. I fjor tok han selv initiativ til at fødselsdatoen skulle endres til 1954 i alle relevante FN-registre. Han var ikke lenger 61, men 52 år.

Dermed ble rotet med ulike fødselsdatoer oppdaget og en intern gransking ble iverksatt av FNs Joint Inspection Unit. Granskingsrapporten, som var klar i november 2006, er fortsatt konfidensiell, men Bistandsaktuelt har lest rapporten. Der slås det fast at Idris bevisst har brukt feil fødselsdato og opptrådt i strid med regelverket.

Fikk seniorstilling. Sannsynligvis er Kamil Idris født i 1954, slik han nå hevder. Men hva oppnådde Idris med å si at han var 37 år (født 1945), og ikke 28 år, da han søkte seg til FN-systemet? Jo, han fikk en stilling han egentlig ikke var kvalifisert for. Dermed fikk han også et ufortjent godt utgangspunkt for å klatre raskere på karrierestigen. Den første jobben han søkte på, en seniorstilling på det som i FN-sjargong kalles P4-nivå, krevde blant annet ti års erfaring. Den interne granskingsrapporten slår fast at «hadde hans fødselsdato 1954 blitt tatt i betraktning, hadde han vært ni år yngre og dermed hatt betydelig mindre erfaring, spesielt fra internasjonalt nivå, enn de andre kandidatene». Idris' to konkurrenter den gangen var også begge 37 år. Rapporten påpeker dessuten at hvis hans uvanlig unge alder hadde vært kjent, ville han hatt vanskeligheter med å få sjefsjobben i 1997.

Regjeringsjobb som 13-åring? Men det er ikke bare fødselsdatoen han har løyet om. Opplysninger om utdanning og arbeidserfaring henger ikke alltid på greip og varierer i ulike cv-utgaver. I søknadspapirene til den første jobben i WIPO skrev Idris for eksempel at han jobbet i Sudans regjeringsapparat fra 1967 til 1970. I granskingsrapporten kommenteres det tørt at «hvis Idris er født i 1954, så ville han vært 13 til 16 år da han hadde denne regjeringsposten».

Han skal også ha løyet om sine studier ved Ohio University – riktignok studerte han der i 1977-78, men universitetet benekter at han tok en master i internasjonal rett. Det virker også merkelig at han samme år hadde to ulike stillinger i utenriksdepartementet i Sudan. Og som om det ikke var nok – som student i Ohio brukte han et tredje år, 1953, som sin fødselsdato.

Skrivefeil. Kamil Idris innrømmer at han har brukt ulike fødselsdatoer, men hevder det dreier seg om en skrivefeil i den første søknaden, som han anså at ikke var så alvorlig. At han gjentok «skrivefeilen» på 12 ulike identitetspapirer senere, forsvarer han med ønsket om «samsvar» i papirene. Om det var ønsket om «samsvar» som gjorde at han i fjor tok initiativ til å endre fødselsdatoen til 1954 i alle FN-registre, er usikkert.

Det spekuleres i hvilke fordeler han eventuelt har av å fremstå som ni år yngre nå. Vil han tjene seg opp bedre sluttvederlag og pensjon ved å bli værende ni år lengre i FN-systemet?

Granskingsrapporten skisserer ulike scenarier som sier noe om når han vil tjene og når han vil tape på endringen av fødselsdatoen. Om han fortsetter i WIPO eller andre deler av FN-systemet til han blir pensjonist, vil han tjene på endringen, ifølge et av scenariene.

> **...hvis Idris er født i 1954, så ville han vært 13 til 16 år da han hadde denne regjeringsposten.**

Fra granskingsrapporten, FNs Joint Inspection Unit.

Svertekampanje. WIPO-sjefens skjebne er uviss. Kilder i Geneve, både i og utenfor WIPO, sier til Bistandsaktuelt at saken er politisk betent, noe som gjør det vanskelig å få han sparket. WIPO jobber med immaterielle rettigheter – et spørsmål som har skapt splittelse mellom vestlige land og utviklingsland. Enkelte mener Idris har forsterket denne splittelsen, og han har sterk støtte fra utviklingsland i de ofte omstridte spørsmålene som står på WIPOs dagsorden. Mange afrikanske land har også valgt å støtte ham i «fødselsdato-saken».

Selv mener Idris hele oppstyret dreier seg om en svertekampanje med rasistiske overtoner. De vestlige landene vegrer seg mot å gå alene ut mot Idris, av frykt for å forsterke polariseringen. Stemningen i FN-organisasjonen sies å være trykket, og det er ikke bare på grunn av denne saken. Idris har vært involvert i flere saker der bestikkelser og underslag er gjennomgangstema – blant annet i forbindelse med oppussingen av WIPOs kontor og byggingen av et privat svømmebasseng. Et annet omstridt forhold er utbetalinger på flere hundre tusen amerikanske dollar til den tidligere vise-direktøren i organisasjonen, Khamis Suedi. WIPOs pressetalskvinne har ikke svart på Bistandsaktuelts gjentatte forsøk på å få vite status i saken. ■

WIPO

■ World Intellectual Property Organization ble opprettet i 1967. Særorganisasjon i FN-systemet fra 1974.

■ Mandatet er å fremme beskyttelsen av intellektuelle eiendomsrettigheter (patenter, copyrights, osv), blant annet ved å utarbeide internasjonale lover og standarder.

NOTISER

Ros til norsk utdanningsbistand

Norge, sammen med Nederland, er det landet som gir best bistand til utdanning, ifølge en rapport lagt frem av det verdensomspennende lobbynettverket Global Campaign for Education. Sammen med utdanningsforbund i mer enn 150 land står organisasjoner som Redd Barna, Care og Unicef bak nettverket.

Av i alt 22 land får Norge og Nederland toppkarakteren A. ■

Globalt frølager får støtte fra Gates

Norge vil sammen med Bill & Melinda Gates Foundation sikre 95 prosent av det truede mangfoldet av matvekster på jorden. På grunn av de klimatiske forholdene på Svalbard vil frø kunne overleve og beholde spireevnen i mange tiår.

– Dette samarbeidet er svært viktig for å sikre verdens framtidige matproduksjon, sier utviklingsminister Erik Solheim.

Utenriksdepartementet betaler 50 millioner kroner over to år. Det norske bidraget er knyttet til et bidrag på nesten 200 millioner kroner fra Bill & Melinda Gates Foundation, til det multilaterale fondet «Global Crop Diversity Trust (GCDT)».

Bidragene som nå er sikret vil gjøre at det kan sendes minst 450.000 unike frøsamlinger fra utviklingsland til Svalbard-lageret. ■

28 000 barn under fem år dør daglig

En rapport fra Redd Barna-alliansen om barnedødelighet fra 1990 til 2005 slår fast at om lag 28 000 barn dør hver dag av fattigdom, sykdommer og underernæring – til sammen om lag 10,2 millioner barn årlig. I 28 av de 60 landene rapporten har tatt for seg, var det ingen framgang i dødstallene for barn under fem år.

Størst økning i barnedødeligheten var det i Irak, med 150 prosent flere barnedødsfall. Også i Botswana har barnedødeligheten økt med 107 prosent, i Zimbabwe med 65 prosent og Swaziland med 45 prosent. Også Elfenbenskysten, Kenya og Kambodsja har en negativ utvikling. ■

«Den andre aidskrisen»

Ifølge Leger Uten Grenser får flere aidssyke i Thailand og andre fattige land ikke tilgang til nye, livsviktige aidsmedisiner – etter å ha blitt resistente mot de såkalte førstelinjemedikamentene. Andrelinjemedikamentene er enten ikke tilgjengelige, eller altfor dyre, for fattige land. Leger Uten Grenser omtaler situasjonen som «Den andre aidskrisen». ■

– Migrasjon er eneste mulighet for Afrikas befolkning

Gaia-teoriens far mener kampen mot klimaendringer er tapt

– Vi vil ikke klare å snu klimaendringene. Migrasjon til arktiske strøk er eneste mulighet. Norden og Nord-Europa har her et spesielt ansvar: Å skape et samfunn – en ark – hvor flest mulig kan søke tilflukt.

KLIMAKRISEN

■ LIV RØHNEBÆK BJERGENE

Et intervju med den 88 år gamle briten James Lovelock, Gaia-teoriens far, er ikke for sarte sjeler. Med milde øyne og mild stemme tegner han et framtidsperspektiv som slår Hollywoods katastrofefilmer:

– Rapportene fra FNs klimapanel er mye mer skremmende enn folk flest har oppfattet. Hvis du *virkelig* leser det som står der, er alle vitenskapsmennene som står bak rapportene enige om at vi innen 2040 vil ha en temperaturøkning på fra 1 til 6 grader. Vi har 33 år på oss til å forberede oss på masseimmigrasjon. Migrasjonspresset vil komme på de nordiske landene, Canada og Sibir, samt de nordeuropeiske statene som ligger nær sjøen – som Storbritannia, tror Lovelock.

Naiv statsminister. Bistandsaktuelt traff 88-årige Lovelock da han som førstemann var invitert til et nyopprettet Arne Næss-gjesteprofessorat ved Senter for utvikling og miljø (SUM) ved Universitetet i Oslo. Den fritttalende, framtids- og miljøforskeren fnyser av politiske tiltak som CO_2-utslipp.

– Det er ti år siden Kyoto, og ingen ting er blitt gjort. Men politikerne hører på feil folk – miljøaktivistene. Det finnes ingen løsninger på denne krisen i dag. Migrasjon er eneste mulighet. Kanskje vil vi klare å utvikle teknologi – som å sette opp gedigne speil i verdensrommet som kan ta av for solstrålingen, eller vi kan simulere vulkanutbrudd som vil gi oss en viss dimme-effekt. Men hvis alle klimagassutslippene ble stanset i morgen, ville oppvarmingen bare eskalere fordi den dimmeeffekten vi i dag får fra forurensning vil forsvinne.

– *Norges statsminister Jens Stoltenberg viste i sin nyttårstale til hvordan en hadde klart å løse problemet med ozonlaget, og brukte det som en inspirasjon til også å kunne få bukt med klimautfordringene.*

– Statsministeren deres er svært, svært dårlig informert, og forstår ikke kompleksiteten i problemet. På verdensbasis var det seks store firmaer som sto bak utslipp som forårsaket hull i ozonlaget. Hadde det bare vært seks firmaer som slapp ut karbondioksid!

Bortkastet bistand. – *Hvordan kan Norge, som giverland, best hjelpe Afrika i å møte disse utfordringene?*

– Det er ingen vits i å gi hjelp til et kontinent som er i ferd med å kollapse. Å hjelpe til med migrasjon er det beste vi kan gjøre. Innen århundreskiftet vil 80 prosent av jordas befolkning være døde.

– *Ser du* ingen løsning?

– Jorda har i dag med sine 6,3 milliarder mennesker langt flere folk enn den kan tåle. Jeg ser ingen langsiktig løsning, men håper at vitenskapsfolk skal finne tiltak som kan – om ikke annet – gi oss en utsettelse. I USA er det for eksempel planer om å utplassere store solskjermingspaneler i verdensrommet for å beskytte jorda. Slike typer initiativer vil gi oss tid, og det vil vi trenge.

Mat og energi. Ifølge Lovelock er det mangel på mat og vann forårsaket av tørke som vil bli sivilisasjonens største utfordring i årene som kommer.

– Alle snakker om stigningen av havnivået. Men det er tørken som vil ta oss. Derfor må det allerede nå satses på å utvikle syntetisk mat, sier Lovelock.

– Og for å løse energiproblemet må det satses på atomkraftverk. Vi har ikke tid til andre løsninger. Klimaendringene skjer nå så raskt – langt hurtigere enn jeg hadde trodd. Folk på gata merker endringene. I et vitenskapelig perspektiv er det absurd. Denne kloden vil se svært annerledes ut om bare noen tiår. Jeg håper bare at klimaendringene ikke fører oss inn i en mørk tidsalder preget av kriger og kampen for å overleve. Jeg håper mennesket klarer å bevare sin verdighet. Derfor må vi begynne å planlegge nå, slik at de delene av jorda som kan bebos kan ta imot flest mulig.

– *Er du* helt *sikker på at vi ikke vil klare å snu disse endringene?*

– Aldri. ■

En kenyansk gutt sitter ved et nesten inntørket vannreservoar i det nordlige Kenya. Store deler av det nordøstlige Afrika har de siste årene vært rammet av tørke som kan ha sammenheng med global oppvarming. FOTO: SCANPIX/EPA

> **Det er ingen vits i å gi hjelp til et kontinent som er i ferd med å kollapse.**
>
> **James Lovelock**, professor, om bistand til Afrika.

JAMES LOVELOCK

Britisk forsker, oppfinner, forfatter og miljøforkjemper. Ekspert på gasser i atmosfæren. Forsket på 1960-tallet for NASA for å finne ut om det var liv på Mars. Formulerte da den omstridte Gaia-hypotesen, som går ut på at et selvregulerende system sørger for å opprettholde livet på jorda.

En nordisk ark?

Skremt og inspirert av James Lovelocks besøk til Norge har mangemillionær Petter Olsen lansert ideen om en «Nordic Arc Alliance».

– Forslaget kom fram under en middag da James Lovelock var på besøk. Tanken var å samle ulike eksperter som kan se på hva landene i Nord – i verste fall – kan stå overfor, sier professor Nina Witozek ved Senter for Utvikling og Miljø, SUM.

Petter Olsens idé ble også lansert på SUMs Gaia-seminar.

– Dette er noe vi ønsker å jobbe videre med, sier Witozek. ■

Klima som konfliktfaktor

■ LIV RØHNEBÆK BJERGENE

– Klimaendringene er her, og påvirker allerede Afrika, sier Sumaya Ahmed Zaki Eldeen fra Universitetet i Khartoum, Sudan.

– Vi trenger å lære *hvordan* vi skal tilpasse oss, sier hun, og trekker fram hvordan Afrika har en mengde ulike overlevelsesstrategier.

– Disse må vi få dokumentert, styrket og spredd ut til befolkningen, sier Eldeen, som vektlegger at endringene må komme ikke bare på politisk nivå, men også på grasrota.

– Vi må ha en «bottom-up»-tilnærming.

Mangel på kreditt, mangel på vann, mangel på markeder og manglende eiendomsrett er imidlertid ifølge Eldeen alle utfordringer som vanskeliggjør det å tilpasse seg.

– Dessuten må den menneskelige sikkerheten styrkes. Vi vet fra Darfur i Sudan at klimaendringer og tørke er en årsaksfaktor i konflikten. En må derfor se på sammenhengen mellom sikkerhet og klimaendringer, sier Eldeen. ■

KLIMAKONSEKVENSER FOR FATTIGE LAND

Slik beskriver FNs klimapanel konsekvensene av global oppvarming for fattige land i sine nyeste rapporter:

■ Innen 2020 vil mellom 75 og 250 millioner mennesker i Afrika oppleve mangel på vann på grunn av endringer i klima. I områdene rundt Nilen alene kan vanntilførselen ha blitt redusert med mer enn 75 prosent innen 2100. I Asia kan over én milliard mennesker innen 2050 ha vanskeligheter med å få tak i ferskvann.

■ Matproduksjonen i Afrika kan bli redusert med opptil 50 prosent innen 2020 på grunn av mangel på regn. 80-120 millioner mennesker kan bli rammet av sult. 70 til 80 prosent av disse vil bo i Afrika.

■ Innen 2050 kan tilgangen på mat øke med opptil 20 prosent i Øst- og Sørøst-Asia, men bli redusert med inntil 30 prosent i Sentral- og Sør-Asia. Dette, sammen med befolkningsvekst og urbanisering, gir høy risiko for sult i flere land.

■ Global oppvarming vil kunne føre til at verden innen 2050 har over 150 millioner miljøflyktninger. I Bangladesh alene vil trolig omkring 20 millioner mennesker de neste årene måtte forlate hjemmene sine på grunn av klimaendringer. Innen 2015 kan antall klimaflyktninger i området rundt Nilen ha økt til nesten 90 millioner mennesker.

■ Økningen i temperaturen vil gå ut over fisket i store, afrikanske sjøer og påvirke matsituasjonen lokalt.

■ Kystområdene, spesielt i Sør, Øst- og Sørøst-Asia, vil få økt risiko for flom. Stigningen av havnivået vil mot slutten av dette århundret ha påvirket lavtliggende kystområder med store befolkningsmasser. FNs klimapanel mener det vil koste minst 5-10 prosent av bruttonasjonalproduktet i disse landene å tilpasse seg disse endringene.

■ Endringer i klima vil øke spredningen av infeksjoner som malaria, dengue-feber og gulfeber.

■ I løpet av de neste 20-30 årene vil nedsmeltingen av isbreene i Himalaya forårsake flere flommer, jord- og steinras, etterfulgt av avtakende vannføring.

Kilde: IPCC WGII Fourth Assessment Report, Africa – Up in Smoke? (NEF)

HVORDAN KUTTE?

■ FNs klimapanel, IPCC, slår fast at klimautslippene må reduseres med 50-80 prosent de neste 50 årene.

■ Noen av tiltakene: Økt satsing på fornybar energi, CO_2-fangst og lagring, bygge ut mer avansert atomkraft, biodrivstoff og hybridkjøretøy – nærmere 2030 må det utvikles kjøretøy som kan gå på hydrogen.

■ Ifølge IPCC vil kuttene koste 0,12 prosent av verdens globale bruttonasjonalprodukt.

Forskerkrav om mer drastiske klimakutt

KLIMAKRISEN

■ LIV RØHNEBÆK BJERGENE

– Kuttforslagene fra FNs klimapanel er ikke radikale nok.

Det mener både politisk rådgiver og leder for klimaprogrammet i den britiske organisasjonen New Economics Foundation (NEF), Andrew Simms, og direktør ved Senter for klimaforskning, CICERO, Pål Prestrud.

– FNs kuttforslag er ikke i nærheten av det som trengs. Dermed blir heller ikke verdens befolkning fortalt hvilke konsekvenser vi står overfor og hvor drastiske tiltak som må til, sier Simms, forfatteren av rapporten «Africa – Up in smoke?», som ser på klimakonsekvensene for Afrika.

– Utslippskuttene som må til må ikke undervurderes. Det må kuttes drastisk, og det må skje raskt. FNs klimapanel kunne derfor godt ha foreslått mer radikale tiltak. Klimaendringer er en risikosport, sier Prestrud.

Han forklarer at kuttforslagene fra FN legger opp til et stabiliseringsnivå i temperaturøkningen på mellom 2,5-3 grader.

– Men det er 3-4 prosent risiko for at temperaturen vil stige mer – med 5-6 grader. All temperaturøkning over 2-3 grader regnes blant de fleste forskere som *svært* skadelig. Spørsmålet er derfor om en er villig til å ta den risikoen. For når endringene virkelig slår til, er det for sent, sier han.

Oppskrift for handling. Britiske Andrew Simms mener James Lovelocks framtidige skrekkscenario er nærmere sannheten enn prognosene til FNs klimapanel:

– Lovelock er etter min mening nærmere sannheten enn FNs klimapanel når det gjelder endringer i biosfæren.

Prestrud mener imidlertid at Lovelock drar konklusjonene svært langt.

– Lovelock er den mest ekstreme. Hans vitenskapelige grunnlag er tynt, og risikoen er lav. Knapt andre forskere deler hans syn. Men samtidig har han en misjon: Nemlig å synliggjøre at klimaendringer er en risikosport, med i verste fall katastrofale følger. Mange ville vel ha spilt Lotto dersom de hadde hatt 3-4 prosent sjanse for å vinne? Risikoen er med andre ord stor nok og reell, og FNs klimapanel har nå levert en rekke oppskrifter på hva som kan gjøres. Nå er det opp til politikerne å handle.

Må få flyktningstatus. Ifølge Simms må vi i den rike delen av verden endre radikalt måten å leve på.

– Forbruket må ned. Samtidig må den fattige delen av verden få en større bit av velstandskaka. Vi i den industrialiserte delen av verden har laget et kaos som rammer dem med minst ressurser. Det kaoset forplikter vi å rydde opp i.

Simms mener flyktningspørsmålet er en slik forpliktelse.

– Per i dag har ikke FNs høykommissær for flyktninger, UNHCR, anerkjent problemet med klimaflyktninger. De skylder på at det fra før er for mange politiske flyktninger. Det er å stikke hodet i sanden. De rike landene bør ha en *plikt* til å ta imot mennesker som må flykte på grunn av endringer i klima.

– *Er du optimist eller pessimist med tanke på om menneskeheten vil klare å løse disse gigantutfordringene?*

– Viljen min er optimistisk, mens i hodet er jeg pessimist, sier Simms – før han går for å ta natt-toget fra London til Berlin.

– Du kjører ikke fly i disse dager, fastslår han. ■

> **FNs kuttforslag er ikke i nærheten av det som må til. Dermed blir heller ikke verden fortalt hvor drastiske tiltak som må til.**
>
> **Andrew Simms**, politisk rådgiver og leder for klimaprogrammet i New Economics Foundation.

– Bare tøv, Lovelock, sier Solheim

KLIMAKRISEN

■ LIV RØHNEBÆK BJERGENE

Mens James Lovelock fnyser av politikernes løfter om CO_2-kutt, slår utviklingsminister Erik Solheim tilbake mot den britiske professorens mørke framtidsvisjoner:

– Jeg vil være så udiplomatisk som å karakterisere Lovelocks framtidsprognoser som «bare tøv». Det trengs riktignok folk som kan vekke oss opp, men verdenssamfunnet har *aldri* vært i så god stand til å kunne håndtere et slikt problem, sier Solheim, og viser til positive framskritt globalt:

– I motsetning til hva folk tror, er det i dag færre kriger og flere demokratier enn tidligere, som viser hvordan verdenssamfunnet klarer å ta tak i problemer. Dialogen mellom Kina og USA er bedre enn på lenge. Kinesiske ledere viser vilje til å ta tak i problemer, og vi vet alle hvilken formidabel evne kineserne har til å sette ting ut i livet. I USA er det en miljøinteresse som ingen kunne ha drømt om for kort tid siden. Miljø er på topp på den politiske dagsorden verden over, og er det spørsmålet verdens politikere vil bli vurdert på av sine befolkninger.

Han får støtte av miljøvernminister Helen Bjørnøy:

– Klimaet er den viktigste politiske saken. Å løse dette vil kreve politisk lederskap og mot. Men takk og pris for at disse endringene er menneskeskapte. Jeg er optimist og tror at menneskeheten også kan ta tak i disse utfordringene og hindre Lovelocks spådommer om undergang.

Kompromissforslag. Miljøvernministeren er imidlertid langt på vei enig med kritikken fra Andrew Simms i New Economics Foundation i at forslagene fra FNs klimapanel ikke går langt nok.

– Styrken i rapportene fra FNs klimapanel er hvordan om lag 800 forskere og 2500 eksperter står bak rapportene. Mengden med dokumentasjon er derfor formidabel. Svakheten er at alle som er involvert skal godkjenne innholdet. Rapportene er derfor fulle av kompromisser – hvor det mest dramatiske er kuttet ut til fordel for rundere formuleringer, sier Bjørnøy.

Hun mener imidlertid at kompromissbudskapet fra klimapanelet i seg selv er dramatisk nok:

– Globalt må utslippene kuttes med 50-80 prosent innen 2050.

Klimaflyktninger. – Klima blir et hovedanliggende i utviklingspolitikken, sier Solheim, og lover mer penger til Afrika for satsing på fornybar energi som solteknologi, energieffektivisering og hjelp til land i Sør til å tilpasse seg endringene.

– Tilpasning til klimaendringer har fått for lite oppmerksomhet. Men vi må regne med minst to graders økning i temperaturen. Land må derfor starte arbeidet med å tilpasse seg. Da vil de ha behov for blant annet faktagrunnlag lokalt.

– *Mennesker som flykter på grunn av miljøet, såkalte miljøflyktninger, får i dag ikke flyktningstatus. Vil norske myndigheter ta opp dette spørsmålet med FNs høykommissær for flyktninger, UNHCR?*

– Miljøflyktninger er noe vi bør ta opp og diskutere nærmere. Her er det mange vanskeligheter – blant annet om man skal finne definisjoner som skiller «klimaflyktninger» fra andre flyktninger, sier Solheim. ■

Utviklingsminister **Erik Solheim** og miljøvernminister **Helen Bjørnøy** har tro på at det er mulig å unngå de aller verste globale klimaendringene. FOTO: GUNNAR ZACHRISEN

GLOBAL OPPVARMING

Priskaos rundt klimabilletter

Store pris- og utslippsforskjeller ved kjøp av god samvittighet

Får du dårlig «klima-samvittighet» av å fly? Bistandsaktuelt har testet ut en rekke tilbud på klima-billetter som finnes i et uoversiktlig internettmarked.

■ MIA GILL KRISTIANSEN

Prisene du må betale for å reparere dine egne utslipp av drivhusgasser i luften varierer voldsomt, framgår det av Bistandsaktuelts test. Årsaken er blant annet at noen «kalkulatorer» unnlater å beregne alle gassene en flymotor slipper ut. FOTO: SCANPIX/EMPICS/LEWIS WHYLD

Prisene for å få reparert sine miljøskader varierer voldsomt. Alt fra 47 til 265 kroner, fikk Bistandsaktuelt oppgitt for én og samme reise. Da hadde vi bedt om en klimabillett for å kompensere utslippene for en flyreise tur/retur Oslo-Madrid.

En mengde selskaper og organisasjoner tilbyr nå slike klimabilletter. Ved hjelp av såkalte klima-kalkulatorer på internett kan man nå både få beregnet utslippet fra en flyreise og få betalt «avlat» (klimabillett) for den samme reisen. Flere tilbydere utfører også tjenesten på vegne av flyselskaper.

Bistandsaktuelts test avslører imidlertid at kalkulatorene oppgir svært ulike beregninger av distanse og CO_2-utslipp.

For samme reise tur/retur Oslo-Madrid kunne Bistandsaktuelt risikere å slippe ut alt fra 0,5 til 1,3 tonn CO_2 (karbondioksid), ifølge ulike kalkulatorer. Prisen for utskeielsen varierte også fra 47 kroner hos britiske Climate Care, til 265 kroner hos norske Mitt Klima.

Ikke bare CO2-utslipp. *Har noen hatt en litt lemfeldig omgang med tallene?*

Så definitivt. Det fastslår i hvert fall den uavhengig forskergruppen Tufts Climate Initiative i Massachusetts (USA). I en evaluering har forskergruppen gjenomgått 13 internett-tilbydere av frivillige utslippsreduksjoner, inkludert de som er nevnt ovenfor.

Mitt klima, som drives av Framtiden i våre hender og stiftelsen My Climate i Sveits, er blant tilbyderne som kom best ut i test i evalueringen, blant annet på grunn av sin medregning av flere klimagasser. Men ikke overraskende tilbyr denne klimakalkulatoren også de dyreste klimabillettene.

– Det er også fordi Mitt klima innfrir den såkalte Gullstandarden for prosjektene vi støtter. Gullstandarden er blant annet utarbeidet av World Wide Fund for Nature (WWF). Den stiller strenge krav til at prosjektene skal bidra til reelle utslippsreduksjoner, lokal bærekraft og ikke investere i treplanting på grunn av usikkerhet rundt denne metoden for å binde karbon, sier prosjektleder for Mitt klima, Gunnell Sandanger.

Tufts rapport kritiserer blant annet internasjonale kommersielle tilbydere som Climate Care og Carbon Neutral, for at det ikke kommer klart frem hvilke standarder selskapene følger for valg av prosjekter. I tillegg kritiseres de to også for å beregne for lave klimagass-utslipp.

Mitt klima for dyre. Et av flyselskapene som viser til kommersielle Carbon Neutral for frivillige utslippsreduksjoner, i tillegg til sin egen kalkulator, er SASBraathens. Pengene fra salget av klimabilletter går til spesielle prosjekter som SASBraathens har pekt seg ut. Direktør for miljø og bærekraftighet Niels E. Nertun innrømmer gjerne at Mitt klimas priser ble for høye (192 kroner tonnet):

– Kvoteprisene på CO_2 som kan kjøpes på børsmarkedet i dag, er veldig lave. Du betaler et par euro per tonn. Som kunde: Ville jeg velge å kompensere mine utslipp for denne prisen, eller for femten euro gjennom ett av SASBraathens prosjekter? spør han.

Han er samtidig enig i at det trolig vil bli mer fart i den frivillige delen av markedet hvis kvoteprisen lå høyere enn nå.

Tregt salg for Kirkens Nødhjelp. En annen aktør som ifølge sine nettsider driver «rensing av flyreiser», er Kirkens Nødhjelp. Tilbudet har vært annonsert på organisasjonens hjemmesider siden mars, og har basert seg løselig på Mitt klimas kalkulator. For en tur-retur reise Norge-Europa (utenfor Norden) betaler passasjeren 200 kroner. Foreløpig går salget tregt.

– Privatmarkedet for kjøp av CO_2-kvoter sitter langt inne. Derfor vil vi fremover spesielt henvende oss til vårt eget nettverk av kirker og organisasjoner, sier fungerende leder for organisasjonens pressesenter, Tarje Wanvik.

Pengene fra reiserensingen skal delvis finansiere Kirkens Nødhjelps egen dreining i en mer miljøvennlig retning. Særlig i Afrika satser organisasjonen på å skifte ut alle forurensende energikilder i sine prosjektsamarbeid, med klimavennlig teknologi.

Mitt klima, som har eksistert i ett år, har så langt solgt nærmere 750.000 klimabilletter. I tillegg har stiftelsen solgt 300.000 billetter til ti bedrifter.

Niels E. Nertun er optimistisk på vegne av klimamarkedet i fremtiden:

– Markedet vil bli større når Norge knyttes til internasjonal kvotehandel under Kyotoprotokollen fra 2008. Da tror jeg at interessen for prosjekter i utviklingsland vil øke. ■

> **Salget går tregt. Vi vil nå henvende oss mer til vårt eget nettverk av kirker og organisasjoner.**

Tarje Wanvik, fung. presseansvarlig i Kirkens Nødhjelp.

Hvilke bistandsorganisasjoner kjøper klimabilletter når egne ansatte reiser? Les mer på våre nettsider www.bistandsaktuelt.no

BEST I TEST

Forskerne ved Tufts Climate Initiative har rangert disse klimabillett-tilbyderne som de ti beste, hvorav de fire første har kommet aller best ut i testen:

De fire beste:

- Atmosfair: www.atmosfair.de
- Climate friendly: www.climatefriendly.com
- Mitt klima (My climate): www.mittklima.no
- NativeEnergy: www.nativeenergy.com

Anbefalte tilbydere, med forbehold om forbedringer:

- Carbon Counter: www.carboncounter.org
- Carbonfund: www.carbonfund.org
- Carbon Neutral Company: www.carbonneutral.com
- Climate Care: www.climatecare.org
- Offsetters: www.offsetters.com
- TerraPass: www.terrapass.com

SLIK REPARERER DU DINE MILJØ-SKADER

1. Logg deg inn på en klima-kalkulator.
2. Oppgi avgangssted og reisemål for flyreisen som du allerede har kjøpt.
3. Kalkulatoren regner ut hvor stort utslipp av karbondioksid (CO_2) flyreisen din tilsvarer – og oppgir deretter en pris (per tonn CO_2) for en klima-billett.
4. Pengene man betaler investeres i et prosjekt som skal kompensere den mengden CO_2 som flyreisen slapp ut. Dette kan for eksempel gjøres gjennom å skifte ut forurensende energikilder med solcellepaneler i et utviklingsland.

GLOBAL OPPVARMING

Mer avansert måling gir høyere pris

■ MIA GILL KRISTIANSEN

Forskergruppen Tufts Climate Initiative i Massachusetts (USA) har kommet til at det er stor forskjell på hvor mye utslippsreduksjon man får for pengene ved bruk av ulike klima-kalkulatorer. Den mest avgjørende faktoren for pris er hvorvidt tilbyderne regner med at flyreisen ikke bare slipper ut CO_2, men en like stor mengde andre drivhusgasser – som NOx, sotpartikler og vanndamp.

– I høyere luftlag (mellom 9 og 13 kilometer over bakken, journ. anm.), har utslippet av disse gassene minst en dobbel effekt på klimaet, i tillegg til CO_2-utslippet alene, forklarer prosjektleder for Mitt klima, Gunnell Sandanger.

For å få kompensert den fulle klimaeffekten av CO_2 kombinert med de andre gassene, multipliserer Mitt klima derfor flyreisens utslipp av CO_2 med to. FNs klimapanel benytter seg av samme metode for å beregne flyreiser og andre utslippskilders reelle klimaeffekt.

Med utgangspunkt i dette, påpeker evalueringen at mange av tilbyderne bare beregner utslipp av CO_2, og at klimabillettene derfor blir billigere enn hos tilbydere som medregner flere klimagasser. Prisene per tonn CO_2 varierer også mellom dem, blant annet avhengig av kvaliteten på prosjektene, flystørrelse og passasjerantall.

Forskerne har forholdt seg til standarder nedsatt av FNs klimapanel og Kyoto-avtalen. ■

AFGHANISTAN

Afghanere vender hjem til fattigdom

Militærbistanden fra Vesten er elleve ganger så stor som den humanitære

JALALABAD (b-a): Bare i løpet av de to siste månedene har over 200.000 afghanere vendt hjem fra nabolandet Pakistan. Men i Afghanistan venter kun fattigdom. Mens frustrasjonen over manglende utvikling og korrupsjon øker, vokser støtten til Taliban.

■ I AFGHANISTAN: TOR AKSEL BOLLE (TEKST) OG KEN OPPRANN (FOTO)

Mir Ali forteller om stor frustrasjon over mangelen på jobber og utvikling. – Mange støtter Taliban fordi de er skuffet over regjeringen, sier han. ALLE FOTO: KEN OPPRANN

Sola står midt på den knallblå himmelen. Varmen får luften til å dirre. På jordene utenfor landsbyen Lawarti sørøst i Afghanistan står opiumsvalmuene høyt og tett. Den søtlige lukta er sterk. Innhøstingen pågår, og noen unge gutter snitter med rutinerte bevegelser små hull i de runde valmuene.

Guttene på åkeren ler og fleiper mens de jobber, og stemningen virker avslappet. Myndighetenes anti-opiumskampanjer har imidlertid ført til uroligheter i dette området den siste tiden. For de fattige bøndene er opiumsdyrking ofte eneste mulighet til å tjene til livets opphold, og motstanden mot myndighetenes kampanje har vært så kraftig at bøndene nå mange steder får dyrke opiumsvalmuene i fred selv om det offisielt er forbudt.

– Vi høster opium nå, og det gir oss arbeid rundt en måned til. Etter det har vi ikke jobb, og vi aner ikke hvordan vi skal fø familiene våre, sier Mir Ali.

Han er lederen for en gruppe på et par hundre afghanere som, i likhet med flere hundre tusen andre flyktninger, har returnert fra Pakistan til Afghanistan de siste månedene.

Flyktet. Lawarti er et brunsvidd, tørt og støvete sted. Små leirhus står tett i tett. Mellom husene vrimler det av unger. Noen kvinner i blå burkaer kikker forsiktig ut bak et forheng. Mens vi sitter på gulvet i en av landsbyens jordhus sammen med noen av landsbyens menn, forteller Mir Ali en historie som er typisk for det mange afghanere har opplevd de siste 10-15 årene. Ali og flere fra hans landsby flyktet til Pakistan under kampene da Taliban tok over. I nabolandet fant de jobb på en mursteinsfabrikk. De jobbet beinhardt, hadde dårlig lønn og bodde i enkle skur som arbeidsgiveren betalte for. Barna fikk ikke gå på skole, og noe skikkelig helsetilbud fantes ikke. Men de var i det minste trygge. Pakistanske myndigheter og politi godtok at de var der. Men den siste tiden forandret det seg.

– Myndighetene endret politikk, og politiet begynte å behandle oss dårlig. Jeg ble arrestert og måtte betale 4000 rupees (ca 400 kroner) for å slippe ut av fengsel. Det ble bare vanskeligere og vanskeligere å være afghaner i Pakistan. Da vi fikk tilbud fra FN om 100 dollar per person for å vende hjem, bestemte vi oss for å dra, forteller Ali.

Politisk spill. FN har den siste tiden økt sin støtte til dem som returnerer. Fram til 15. april fikk hver familie 100 dollar per person. Pengestøtten, kombinert med at Pakistan ønsker å bli kvitt flyktningene, har ført til at mange afghanere har vendt hjem den siste tiden. Mirwais Ahmadzai, som jobber for Flyktninghjelpen i dette området, mener de to til tre millioner afghanske Pakistan-flyktningene er brikker i et større politisk spill. Musharafs regjering er under press fra USA, som krever resultater i kampen mot terror. De afghanske flyktningleirene på pakistansk side blir ansett som en viktig rekrutteringskilde for Taliban og andre regjeringsfiendtlige grupper.

Samtidig mener mange at Pakistan er lite fornøyd med det stadig bedre forholdet mellom Afghanistan og India og bruker hjemsending av flyktninger som en måte å vise sin misnøye på. Pakistanske myndigheter vet utmerket godt at hvis et stort antall flyktninger kommer tilbake til sør- og øst-Afghanistan i løpet av kort tid, så skaper det store sikkerhetsmessige og humanitære problemer.

Nå har Pakistan varslet at fire store leirer med flyktninger vil bli stengt i løpet av de neste månedene, samt at alle uregistrerte flyktninger vil blir returnert. I Afghanistan sliter man allerede tungt med å ta seg av de som har returnert de siste månedene. Skulle det komme mange flere i løpet av kort tid, vil situasjonen bli svært, svært vanskelig. Flyktninghjelpen frykter at opp mot 800.000 mennesker kan krysse grensa i løpet av et par varme sommermåneder.

– I likhet med FN ønsker vi at flyktningene skal vende hjem. Men det er veldig viktig at det skjer på en skikkelig måte. Nå finnes det ikke noe apparat til å ta imot de som kommer, alt mangler. Dette skaper store spenninger, og frustrasjonen over mangelen på hjelp fra regjeringen er stor, sier Ahmadzai.

Han forteller at det er allerede er mange flyktninger som støtter Taliban, og at det vil blir enda flere dersom de mange som vender hjem ikke blir tatt imot på en skikkelig måte.

> **Det er enkelt: «Har folk noe å leve av, så blir de ikke kriminelle eller støtter Taliban.**

Mir Ali, hjemvendt afghansk flyktning.

Korrupte. Mannen vi traff i opiums-

åkeren, Mir Ali, serverer oss lunken pepsi. Mens vi sitter og prater, kommer en ung mann inn. Han unnskylder seg for at han forstyrrer, men sier at det er hans plikt som muslim å fortelle oss at islam er fredens og rettferdighetens religion, og at de som dreper i islams navn ikke er ekte muslimer. Han ønsker oss alt godt og takker for at vi besøker landsbyen.

Mir Ali sier at han og de andre i landsbyen også er fornøyde med at vi besøker dem. Han sier det er første gang noen har vært interessert i hvordan de har det og hva de mener. Ali forteller at det er farlig for folk i dette området å kritisere myndighetene, og særlig guvernøren i Nangarhar eller andre lokale maktmennesker.

– Det finnes ikke ytringsfrihet her. Kritiserer man noen med makt for korrupsjon eller maktmisbruk, havner man fort i fengsel eller blir banket opp. De som sier fra om ting som er galt eller demonstrerer mot regjeringen, blir beskyldt for å støtte Taliban, sier han.

Flere av de andre mennene nikker og kommer med kommentarer

– Karzai og de andre i Kabul er korrupte. De er bare opptatt av å fø seg selv og sine. Se hvordan det er her! Ungene går i filler, vi har ikke jobb, vi har ikke jord, vi har ikke rent vann, vi bor i elendige hus. Ingenting har forbedret seg her selv om millioner av dollar har strømmet inn til landet i mange år, sier en mann mens flere samtykker.

Mir Ali er enig. Han er også skeptisk til mange av hjelpeorganisasjonene.

– De har dyre kontorer, høye lønninger og flotte biler. Men det er få av dem som virkelig hjelper oss. Landene som gir pengene for å hjelpe Afghanistan, bør sjekke mye bedre hvor pengene blir av. De når ikke fram til dem som trenger de. Mesteparten av pengene forlater aldri Kabul, sier han.

Ifølge Ali er det så stor misnøye med mangelen på jobber og utvikling, at mange støtter Taliban i ren frustrasjon.

– Det er enkelt: Har folk noe å leve av, så blir ikke folk kriminelle eller støtter Taliban. Gi folk jobb og utvikling, så vil alt endre seg. Når det ikke finnes håp, og folk føler at myndighetene ikke bryr seg om dem, så gjør de ting de ellers ikke ville gjort, sier han.

Farlig. Denne frustrasjonen og skuffelsen over mangelen på synlige forbedringer, både blant flyktningene som vender hjem og blant folk som har bodd lenge i Nangarhar-provinsen, har kommet tydelig til utrykk flere ganger den siste tiden. Det har vært flere demonstrasjoner mot myndighetenes kampanje mot opiumsdyrking.

Aggresjonen retter seg også i stor grad mot de utenlandske troppene i provinsen. Amerikanske troppers oppførsel bidrar på ingen måte til å roe ned gemyttene. I mars dreptе amerikanske soldater 16 sivile i løpet av én time, angivelig i selvforsvar etter at soldatene ble angrepet. I en lignende episode i slutten av april ble seks afghanere drept, blant annet ei ung jente og en kvinne.

Begge disse hendelsene førte til store aggressive demonstrasjoner rettet mot USA og Karzais regjering. Motviljen mot regjeringen og de amerikanske soldatene gjør det også vanskeligere for hjelpeorganisasjonene som jobber i området. Dagen før Bistandsaktuelt besøkte Lawarti ble det sendt ut advarsel til hjelpeorganisasjonene. Det ble varslet om økt fare for kidnapping, samt at bøndenes behov for å beskytte opiumsavlingene sine gjør situasjon uforutsigbar og risikabel. Organisasjonene ble frarådet å bevege seg vekk fra hovedveien.

– Sikkerhetssituasjonen gjør at vi i perioder ikke får gjort jobben vår, for eksempel at vi ikke kan gjøre feltbesøk, sier Mirwais Ahmadzai fra Flyktninghjelpen.

Trenger jord. Jord er viktig for mange av flyktningene som vender tilbake. De vil ha jord å dyrke slik at de kan brødfø familiene sine. Men regjeringens program for å gi flyktningene som vender hjem, jord, går tregt. Altfor tregt. Siden 2002 har om lag tre millioner flyktninger returnert fra Pakistan, de aller fleste har slått seg ned i de østlige og sørøstlige delene av landet. Ifølge Flyktninghjelpen har bare 4-5000 familier mottatt jord i Nangarhar-provinsen. Og nettopp jord er hovedprioritet også for Mehmood Pacha. Seksbarnsfaren kom tilbake fra Pakistan for bare et par uker siden. I landsbyen Saracha Ali Khan deler han og familien hus med broren og hans familie. Det skeive, brunsvidde jordhuset med to små rom som de hjemvendte flyktningene bor i, har de fått av FN. Fluene surrer rundt oss mens vi snakker sammen. Bare et par meter fra huset ligger en grønn, stinkende vanndam som er full av søppel.

– Vi mangler alt her. Skole, medisiner, rent vann, jobber. Barna er ofte syke, mange har problemer med magen. Men om myndighetene ikke kan gi oss noe annet, så må de i alle fall gi oss jord. Da har vi noe å leve av, sier han mens den yngste sønnen, som er to år, krabber rundt på fanget hans.

Frykter krise. Skulle flyktningstrømmen fortsette, og attpåtil øke kraftig når leirene i Pakistan stenges, frykter Mirwais Ahmadzai i Flyktninghjelpen en humanitær krise. En krise som igjen vil få den voksende misnøyen med regjeringen i Kabul og med det utenlandske militære nærværet til å skyte fart. Folk ser fremmede soldater dundre forbi på veiene i pansrede kjøretøy hver eneste dag, av og til blir folk de kjenner drept. Men forbedringer i egne liv ser de lite til.

– Det finnes så å si ingen beredskap her. Situasjonen er veldig vanskelig for dem som har kommet. Vi trenger betydelig mer ressurser for å ta imot de som nå trolig kommer. Hvis hjelpeorganisasjonene ikke får det, vil det oppstå en svært vanskelig situasjon, både sikkerhetsmessig og humanitært, sier han. ■

En stoffselger og hans datter i landsbyen Saracha Ali Khan øst i Afghanistan. Som de fleste afghanere mangler de omlag 300 innbyggerne her fortsatt grunnleggende goder som rent vann, helsetilbud og skole for barna.

ALLE FOTO: KEN OPPRANN

> **Vi mangler alt her; skole, medisiner, rent vann og jobber.**
>
> **Mehmood Pacha**, afhansk flyktning.

– Regjeringen må i det minste gi oss jord slik at vi kan fø familiene våre, sier seksbarnsfar **Mehmood Pacha**.

– Misforhold mellom militær og humanitær innsats

Flyktninghjelpen har sendt et brev til utenriksminister Jonas Gahr Støre der de krever at Norge og andre NATO-land yter mer bistand til Afghanistan.

– Misforholdet mellom militær og humanitær innsats må endres ved at NATO-land som er aktive i Afghanistan, forplikter seg til å bruke like mye på bistand som de bruker militært, sier generalsekretær Tomas C. Archer.

Flyktninghjelpen understreker at Afghanistan bare kan stabiliseres gjennom en kombinasjon av sikkerhetstiltak og massiv internasjonal bistand. Mange av NATO-landene som har styrker i Afghanistan, er også betydelige givere innen bistand. Så langt har imidlertid det internasjonale samfunn brukt elleve ganger så mye ressurser på militære formål. Norge bør ta til orde for at alle NATO-land øker sine humanitære bidrag til å bli tilsvarende den militære innsatsen i Afghanistan, skriver Flyktninghjelpen i et brev til utenriksminister Jonas Gahr Støre. Brevet ble oversendt i forbindelse med Nato-møtet i Norge nylig. ■

MILITÆR OG HUMANITÆR INNSATS I AFGHANISTAN

Det internasjonale samfunns militære utgifter 2002-2006:

82,5

Det internasjonale samfunns bistand 2002-2006:

7,3

Tall i milliarder dollar
Kilde: Sencis Council

– Dramatiske endringer nødvendig

KABUL/OSLO (b-a): Åtte av ti afghanere sør og øst i Afghanistan er bekymret for hvordan de skal skaffe mat til familien sin, viser en fersk rapport.

■ TOR AKSEL BOLLE

Ifølge rapporten mener like mange at det internasjonale nærværet ikke har forbedret situasjonen i det hele tatt. Samtidig vokser misnøyen med Karzais regjering og stadig flere støtter Taliban.

– Situasjonen i det sørlige og østlige Afghanistan var kritisk for et år siden. Nå står vi midt oppe i en krise. Folk ser ingen fremgang, de får ikke dekket sine mest grunnleggende behov. Nå er vi snart midt i 2007, og det er ingenting, absolutt ingenting som tyder på at det internasjonale samfunnet er i ferd med å foreta en helt nødvendig kursendring. Fortsatt brukes det 11 ganger så mye penger på soldater som på utvikling, sier Jorrit Kamminga.

Nederlenderen er forskningsleder i Senlis Council. Den internasjonale tankesmien utga i mars en rapport basert på intervjuer med om lag 17 000 afghanere i de sørlige provinsene Kandahar, Helmand og den østlige provinsen Nangarhar.

Fire av fem. Bildet som tegnes av situasjonen, er dystert. 80 prosent oppgir at de er bekymret over hvordan de skal skaffe mat til familien sin. Like mange sier at nærværet av utenlandske tropper ikke har forbedret deres situasjon i det hele tatt. I Nangarhar er situasjonen aller verst, hele 87 prosent er bekymret over hvordan familien skal få mat, og 93 prosent sier at de amerikanske troppene ikke har bidratt til å endre situasjonen til det bedre.

Ifølge rapporten er den generelle oppfatningen blant vanlig folk at det internasjonale samfunnet og regjeringen i Kabul gjør lite for å hjelpe dem. Kamminga og hans forskere mener at hovedårsaken til mye av støtten til Taliban er mangel på økonomisk utvikling.

– Vi har etter hvert gjennomført mange spørreundersøkelser sør og øst i Afghanistan, jeg har personlig intervjuet hundrevis av afghanere. Mønsteret blir tydeligere og tydeligere. De grunnleggende årsakene til den folkelige støtten til Taliban er økonomiske, de har lite med en global Jihad eller Al Qaida å gjøre. Det dreier seg mer om å fø sin familie, samt frustrasjon over manglende utvikling. Unge sinte menn som ikke ser noen muligheter, er lette å rekruttere for Taliban, sier Kamminga.

27 prosent av de spurte i undersøkelsen sier åpent at de støtter Taliban, forskerne regner med at det faktiske tallet er høyere. Om lag halvparten tror nå at Taliban vil vinne krigen i det sørlige Afghanistan.

Kamminga peker også på at en mislykket politikk mot opiumsdyrking har bidratt til økt motstand mot regjeringen. Da kampanjene mot dyrking av opium begynte for alvor for et par år siden, aksepterte bøndene at avlingene ble ødelagt mot løfter om at de skulle bli tilbudt andre måter å forsørge seg og familiene på. Nå er de villige til å slåss for å beskytte avlingene sine. For de aller fleste er det den eneste måten å overleve på. Taliban styrker også sin posisjon ved å tilby seg å beskytte avlingene.

Tre millioner. – For øyeblikket er om lag tre millioner afghanere direkte involvert i opiumsdyrking. Det er 13 prosent av befolkningen og mer enn noen gang før. De lever av det fordi verken myndigheter eller det internasjonale samfunnet har vært i stand til å tilby alternativer, sier Kamminga.

– *Hva må til for å snu utviklingen?*

– Vi har fortsatt muligheten, selv om tiden er i ferd med å renne ut. Bombeangrepene i sør må stoppe, det må legges mindre vekt på rene militære løsninger. Vi må inn med betydelig mer bistand og nødhjelp. Folk må også få lov til å dyrke opiumsvalmuer til det finnes et annet alternativ. De kan for eksempel få dyrke opium til medisinproduksjon, avslutter forskningsleder i Senlis Council, Jorrit Kamminga. ■

> **Folk ser ingen fremgang, de får ikke dekket sine mest grunnleggende behov.**
>
> **Jorrit Kamminga**, forskningsleder i Senlis Council.

AFGHANISTAN

- 28,5 millioner innbyggere.
- Afghanistan er et av verdens fattigste land.
- Forventet levealder: 46 år
- Barnedødelighet: 257 per 1000.
- Tre millioner afghanske flyktninger har vendt hjem fra Pakistan siden 2002.
- Det finnes fortsatt mellom to og tre millioner afghanske flyktninger igjen i Pakistan.

NORGE I AFGHANISTAN

- Norge vil i 2007 gi om lag 450 millioner kroner i bistand og humanitær nødhjelp til Afghanistan. Omtrent havparten gis via den afghanske regjeringen, resten gjennom FN og hjelpeorganisasjoner.
- Den norske militære innsatsen vil ifølge Forsvarsdepartementet koste omlag 515 millioner kroner i 2007.

AFGHANISTAN

Hvor lenge holder Mugabe?

Opposisjonen frykter mer vold

JOHANNESBURG (b-a): – Hvor lenge vil krisen vare, spør mange zimbabwere seg. Nå frykter opposisjonen politisk motiverte forsvinninger.

ZIMBABWE

■ WILSON JOHWA

Det er en utbredt oppfatning blant folk flest at slutten for president Robert Mugabe nå nærmer seg raskt. Grunnen er den opphetede politiske situasjonen som har oppstått etter at opposisjonsleder Morgan Tsvangirai og andre ble banket og arrestert under en fredsdemonstrasjon i mars.

Men Mugabes grep ser ikke ut til å ha blitt slakkere. Den 18. april sto han i spissen for feiringen av 27-årsdagen for landets uavhengighet, og kom med nye trusler mot opposisjonen. Han ga samtidig grådige forretningsmenn og påståtte sabotører skylden for landets økonomiske krise.

En illegal immigrant kjemper for å komme seg over det elektriske gjerdet som er satt opp på grensa mellom Sør-Afrika og Zimbabwe 18. april i år. Tre timer etter at dette bildet ble tatt arresterte sørafrikansk politi 50 andre illegale immigranter. FOTO: SCANPIX/EPA/KIM LUDBROOK

Bombeangrep. De siste ukene har det vært elleve bombeangrep mot politistasjoner. Nå holder de portene stengt og har satt ut bevæpnede vaktposter. En bensinbombe på et passasjertog fra Harare til den sørlige byen Bulawayo skadet nylig fem mennesker, ifølge politiet.

Flere er blitt arrestert i forbindelse med bombeangrepene som opposisjonen har ment at myndighetene står bak for å rettferdiggjøre ytterligere trakassering. Det er rapportert om at hundrevis av mennesker er blitt bortført, arrestert og torturert i en pågående kampanje som har opposisjonen og aktivister som mål.

Uten mais. Det er vanskelig å tro at Mugabe vil overleve den utbredte og økende misnøyen med forholdene i landet, selv om folk flest fortsatt tier. Inflasjonen er på 2200 prosent, og myndighetene har tillatt at det er blitt alvorlig matmangel. Zimbabwe må nå bytte sukker mot mais fra Malawi. Mais er derfor blitt nesten umulig å få tak i på det lokale markedet.

I storbyen Johannesburg i Sør-Afrika vitser man om at Zimbabwe er i ferd med å bli landets tiende provins. Grunnen er at Sør-Afrika allerede huser tre millioner zimbabwere, og mange flere ønsker å komme dit.

Det som ser klart ut, på tross av mange forslag og meninger om hendelsene i Zimbabwe, er at ingen har noen anelse om hvordan krisen vil ende. Det eneste man er enige om, er at Mugabes tid er ute.

Folket avgjør. Raymond Majongwe, som leder den militante lærerorganisasjonen Zimbabwe Progressive Teachers Union, sier at sabelrasling ikke ser ut til å virke mot det regjerende partiet Zanu-PF, noe som har å gjøre med partiets historie og arv.

> **Hvis vi ikke snart griper inn, kommer vi til å se forsvinninger i «Argentina-stil».**
>
> **Kumi Naidoo**, sørafrikansk generalsekretær i CIVICUS.

– Det er folket i Zimbabwe som til slutt vil avgjøre sin egen skjebne, sier han, og legger til; Det er vi som skal stemme når den tiden kommer.

Ved uavhengighetsdagen forrige måned møtte omkring 30 000 mennesker opp for å lytte til Mugabes tale i Harare. Årsaken er, ifølge Majongwe, at regjeringspartiet er bra til å organisere. For mange er partiet fremdeles noe i nærheten av en religion.

– Zanu-PF er en politisk bevegelse. Folk tilhører den, lever i den og har nytte av den, sier han.

Kjøper lojalitet. I tillegg til slik støtte fra grunnfjellet i Zanu-PF er Mugabe – som møter motgang til og med i sitt eget parti – blitt mer og mer avhengig av brutaliteten til sikkerhetsstyrkene. Gjennom å dele ut farmer, kjøretøy og høyere lønninger har Mugabe kjøpt seg lojalitet hos høytstående medlemmer av hæren, politiet og etterretningstjenesten. Men ironisk nok skal etterretningstjenesten CIO tidligere i år ha advart regjeringspartiet om at en forlengelse av Mugabes periode etter 2008 ville destabilisere både partiet og landet.

– I virkeligheten tror jeg ikke at regjeringen har den støtten de hadde tidligere, men de har fortsatt maskineriet som trengs for å få folk til å oppføre seg som om de fremdeles støtter dem, sier Peter Khumalo, en høytstående forretningsmann som er involvert i borgerrettsarbeid.

Med skyhøy arbeidsledighet, økonomisk krise og en inflasjon på 2200 prosent er kollektivtrafikk blitt luksus. Flere og flere zimbabwere tar beina fatt. FOTO: WILSON JOHWA

Valg i 2008. På tross av det man oppfatter som Mugabes mangel på *frivillig* støtte, forbereder regjeringspartiet valg i mars 2008. For å øke sjansene sine for å vinne, har myndighetene begynt å utvide valgkretsene. Regjeringen har også foreslått å øke antall seter i nasjonalforsamlingen og underhuset med henholdsvis 60 og 18 seter.

Generalsekretær i CIVICUS, **Kumi Naidoo**.

Grupper i det sivile samfunnet frykter en gjentagelse av hva som skjedde under de tre siste valgene, som de mener ble kuppet av Mugabes folk. Derfor insisterer både sivilsamfunnsgrupper og opposisjonen på å få til en ny grunnlov. Ved hjelp av den skal befolkningen blant annet sikres pressefrihet og retten til å demonstrere.

Nabo i nøkkelrolle. I bakgrunnen sitter Sør-Afrika, landets nabo og den regionale stormakt, og innehar en nøkkelrolle. President Thabo Mbeki, som har måttet tåle hard kritikk for ikke å ha gjort nok for å løse krisen i Zimbabwe, har fått et nytt mandat under et krise-toppmøte i Southern Africa Development Community (SADC). I første omgang skal en gruppe fra hans parti, African National Congress (ANC), lede forhandlinger.

Blant dem som forsøker å samarbeide med Mbeki, er aktivistorganisasjonen World Alliance for Citizen Participation (CIVICUS). De prøver å få til et møte med sørafrikanske embetsmenn for å oppmuntre dem til å ta med det sivile samfunn i dialogen med Zimbabwe.

Forsvinninger neste? Hvis vi ikke snart griper inn, kommer vi til å se forsvinninger i «Argentina-stil», sier generalsekretæren i CIVICUS, Kumi Naidoo. Han viser til en bølge av bortføringer av aktivister i Zimbabwe. Organisasjonen planlegger å trappe opp støtte til aktivister i Zimbabwe.

– Vi ber ikke om noe annet enn det myndighetene i Zimbabwe allerede har forpliktet seg til ved å skrive under på diverse protokoller når det gjelder menneskerettigheter, sier Naidoo. ■

Wilson Johwa er zimbabwisk journalist bosatt i Sør-Afrika. Han besøkte nylig hjemlandet.

– Mugabe er beruset av egen makt

ZIMBABWE

– Robert Mugabe vil aldri gi fra seg makten frivillig, fastslår den zimbabwiske forfatteren Chenjerai Hove overfor Bistandsaktuelt. Han mener at Mugabe er «redd for alle» og ikke våger å gi fra seg makten før sin egen død.

■ TONE BRATTELI

Mugabe skal ha antydet at han etter valget neste år går inn i sin siste periode, og at han deretter vil gi fra seg presidentembetet til en etterfølger.

– Mugabe foretrekker lojalitet framfor kompetanse. De lojale belønnes med biler, farmer og andre privilegier, sier den opposisjonelle zimbabwiske forfatteren **Chenjerai Hove**.

FOTO: SCANPIX/CAMERA PRESS/STEWART FERGUSON

Det tror ikke Hove på et øyeblikk. Han karakteriserer Mugabe som «maktberuset».

– Mugabe vil aldri gi fra seg makt mens han lever, han har mistet evnen til det, sier han.

Hove, som selv lever i et forfattereksil i Stavanger, mener Mugabe egentlig aldri føler seg helt trygg.

– Mugabe er redd for alle, jeg tror nesten han er redd for seg selv også. Mannen har sikkerhetsvakter rundt seg bestandig, og er avhengig av sikkerhetspolitiets lojalitet. Det samme sikkerhetspolitiet infiltrerer mange grupper og miljøer. Det er noen som lytter overalt, sier Hove.

> **Sikkerhetspolitiet, hæren, ministere – det er flere grupper som ikke ønsker at Mugabe skal gå av.**
>
> **Chenjerai Hove**, opposisjonell zimbabwiske forfatter.

FORFULGT FORFATTER I STAVANGER

■ Chenjerai Hove (51) er en av Afrikas fremste forfattere. Han har gitt ut en rekke bøker og mottatt mange priser for sin skrivekunst. Romanene «Knokler» og «Skygger» er kommet ut på norsk.

■ I februar 2005 kom Hove til Stavanger som Fribyforfatter og har bodd der siden. Han flyktet fra Zimbabwe til Frankrike i 2001. Etter en tid fikk han ikke fornyet oppholdstillatelse der, men Stavanger tok imot ham.

■ Hove har vært utsatt for drapstrusler i Zimbabwe både mot seg selv, kona og barna. Sikkerhetspolitiet forsøkte å drepe ham i en bilulykke. Andre kilder i politiet anbefalte ham å forlate landet for å spare livet.

■ Hove ble også tilbudt penger og eiendom for å slutte å kritisere myndighetene, noe han avslo.

Lojale støttespillere. – *Hvem er det som vil at Mugabe skal fortsette, hvem er hans støttespillere som holder ham i presidentstolen?*

– Sikkerhetspolitiet, hæren, ministere – det er flere grupper som ikke ønsker at Mugabe skal gå av, mener Hove.

– De er lojale og stiller ingen spørsmål. Til gjengjeld får de overta de beste farmene, de får stadig nye biler og andre privilegier. Flere av dem driver også sine egne selskaper, og de får bruke innsatte fra fengslene til å jobbe gratis for seg.

Inkompetanse er ingen hindring, så lenge lojaliteten er der. Ifølge Hove vil Mugabe for eksempel ikke støte en inkompetent minister ut i mørket så lenge han har bruk for ham. Han forteller om en landbruksminister som løy om matvarekrisa i landet da han hevdet det var nok mat, mens folk i realiteten sultet. Han måtte gå. For en måneds tid siden ble han likevel innsatt i regjeringen igjen som minister for teknisk utvikling i landbruket.

Ifølge Hove skjedde det til tross for at det allerede er fem ministere som jobber med landbruksspørsmål i Mugabes regjering.

Ute av kontroll. – Hva vil skje den dagen en endring likevel tvinger seg fram. Kan det utvikle seg til full konflikt – ja, borgerkrig – i Zimbabwe?

– Etter hvert som tida går, mister vanlige folk fullstendig troen på en fredelig løsning, sier Hove.

– De tar kanskje saken i egne hender, ikke minst unge mennesker som står uten jobber og mat. De unge har fått mer enn nok, og utviklingen kan komme ut av kontroll, sier Hove. ■

Konferanse i Oslo 6 - 8. juni

CAN AFRICA FEED ITSELF?

Viktige tema og innledere i verdens toppklasse
Konferansen tar opp noen av de viktigste utfordringene Afrika står ovenfor. Mange av de 24 utenlandske og 10 norske innlederne tilhører de fremste i verden. Konferansen åpnes av utviklingsminister Erik Solheim og landbruks- og matminister Terje Riis-Johansen.

Arrangører
Bioforsk, Care, Felleskjøpet, FIAN Norge, Landbruks- og matdepartementet, More and Better -kampanjen, Natur og Ungdom, Norad, Norges Bondelag, Norsk Bonde- og Småbrukarlag, Norsk landbrukssamvirke, Norges Vel, Universitetet for miljø og biovitenskap, Oikos, Spire – Utviklingsfondets ungdom, Tørrlandskoordineringsgruppa (TKG), Utviklingsfondet, Yara

Fire av 24 internasjonale innledere

Ibrahima Coulibaly, leder av Coordination Nationale des Organisations Paysannes, Mali

Mercy Karanja, International Federation of Agricultural Producers, Kenya

Tewolde B. G. Egzhiabher, direktør for Environmental Protection Authority, Etiopia

Vandana Shiva, forsker, forfatter og leder av organisasjonen Navdanya, India

PROGRAM
Det vil være tolking til og fra norsk, engelsk, fransk og portugisisk.

Onsdag 6. juni
0900 – 1000: **Åpning**
1000 – 1230: **Fattigdom, landbruk og miljø – hvilke utfordringer står Afrika ovenfor?**

1330 – 1530: Parallelle seminarer:
* **Hva slags landbruk bør Afrika satse på for å fø seg selv og sikre miljøet?**
* **En framtid i landbruket for afrikansk ungdom?**
* **Klimaendringer – følger for afrikansk landbruk, og strategier for tilpasning**

1550 – 1750: **En ny grønn revolusjon for Afrika – et svar på Afrikas utfordringer?**

Torsdag 7. juni
Muligheter for besøk på gårder, Universitetet for miljø og biovitenskap, eller Yaras kunstgjødselsfabrikk i Porsgrunn.

Fredag 8. juni
0900 – 1100: **Politisk rammeverk for matsikkerhet og bærekraftig landbruksutvikling – hva trengs?**

1200 – 1345: Parallelle seminarer:
* **Hva er god landbruksbistand og hva kan Norge bidra med i Afrika?**
* **Hva kan økologisk landbruk bidra med?**
* **Bondeorganisering et nøkkelledd – hvordan styrke den?**

1400 – 1545: **Strategier for hvordan Afrika kan fø seg selv og sikre miljøet**

Mer informasjon og påmelding: www.canafricafeeditself.no

KIRKENS NØDHJELP

Mannsbastion i 60 år

Jubileumsforfatter utfordrer KNs manglende kvinnefokus

Kirkens Nødhjelp fyller 60 år. Organisasjonen har gjennom disse årene hatt sterke, karismatiske menn i ledelsen. – KNs neste generalsekretær bør være en kvinne. Det handler om organisasjonens troverdighet, mener forfatter Aud V. Tønnessen.

■ LIV RØHNEBÆK BJERGENE

Åtte generalsekretærer har fått prege organisasjonen siden oppstarten i 1947 og fram til i dag – alle menn. Også rekken av styreledere består av menn, selv om to kvinner har vært fungerende styreledere. 21. april skrev imidlertid KN historie. Da ble Inger Johanne Wremer – søster til Kjell Magne Bondevik – valgt til styreleder.

Aud V. Tønnessen, forfatter.

– For organisasjonen er det viktig at det nå ble valgt en kvinnelig styreleder – den første i KNs historie. Dette reflekterer kjønnsbalansen i organisasjonen, sier KNs generalsekretær, Atle Sommerfeldt, og viser til at det siden midten av 90-tallet har vært 40 prosent kvinnelige representanter i ledergruppen.

– For organisasjonens troverdighet er det viktig med en jevn fordeling av kvinner i styret, i ledelse og i representasjon ute, sier Sommerfeldt.

– Vil KNs neste generalsekretær også være en kvinne?

– Kjønnsspørsmålet vil i hvert fall ikke bli diskutert i forhold til at en kvinne *ikke* kan ha den stillingen, parerer KN-sjefen.

Konservative samarbeidspartnere. Førsteamanuensis i teologi ved Universitetet i Oslo, Aud V. Tønnessen, har i fem år jobbet halv stilling med å skrive KNs jubileumsbok «Kirkens Nødhjelp – bistand, tro og politikk».

Forfatter Aud Tønnessen mener KN har vegret seg for å ta fatt i kontroversielle kvinnespørsmål. I Sudan, hvor generalsekretær **Atle Sommerfeldt** her besøker en flyktningleir i Darfur, er omskjæring et stort problem. FOTO: HEGE OPSETH/KIRKENS NØDHJELP

Hun mener organisasjonen har en stor utfordring i forhold til å ta opp kontroversielle spørsmål knyttet til kvinnerettigheter og kvinners liv.

– KN har riktignok gjennom flere år prioritert temaet politisk, men arbeidet ute har likevel inntil nylig i liten grad fokusert på kjønn som tema, sier hun.

Hun mener noe av forklaringen er organisasjonens samarbeid med religiøse, ofte konservative ledere. Tønnessen viser til hvordan KN har hatt flere av sine største prosjekter i afrikanske land som Etiopia, Eritrea, Mali og Sudan. Her regner man med at mellom 75 og 99 prosent av kvinnene er omskåret. I KNs handlingsplan for kvinnerettet bistand fra 1987 het det imidlertid at «bare få av KNs prosjekter har vært gjennomført i områder hvor det er lokale tradisjoner for omskjæring av kvinner», og videre at «dette er et felt som ikke har vært drøftet eller bearbeidet i organisasjonen».

> **KNs arbeid ute har inntil nylig i liten grad fokusert på kjønn som tema.**
>
> **Aud V. Tønnessen**, forfatter av KNs jubileumsbok.

Uvitenhet. – At KN ikke en gang har visst om omskjæring når de jobbet i områder hvor omskjæring er mest utbredt, er et tankekors, sier Tønnessen.

Hun forklarer det med at organisasjonen i sitt bistandsarbeid som oftest har forholdt seg til mannsdominerte samarbeidspartnere, blant annet konservative kirkesamfunn.

– Det var menn som snakket med menn. I patriarkalske samfunn der kvinner ikke deltar på lik linje med menn i det offentlige rom, kan det få katastrofale konsekvenser for hjelpearbeidet, dersom man ikke er oppmerksom på kjønnsproblematikken, sier hun.

Ifølge forfatteren ble kjønnslemlestelse først tatt opp da en kvinnelig representant for KN ute ble kontaktet av somaliske kvinner.

– Episoden illustrerer hvordan et slikt kontroversielt spørsmål ikke ble tatt opp overfor KNs menn, og illustrerer behovet for å ha kvinner i organisasjonsledelsen som kan gå inn i rom hvor menn ikke har samme adgang.

Rekordvekst. KN startet i 1947 opp som en liten, kirkelig innsamlingsaksjon. 60 år senere har organisasjonen vokst til å være den største mottakeren av norske offentlige bistandsmidler. I 1974 hadde organisasjonen 8 ansatte i administrasjonen her hjemme. I dag er tallet nesten 140.

Tønnessen mener noe av oppskriften til suksessen er at KN står med ett bein i kirkelivet, ett annet i utviklingspolitikken.

– Ved å ha tro på dagsorden har KN et fortrinn. Organisasjonen har tonet ned en misjonerende, kristen tilnærming. Blant dens ansatte finnes kristne, human-etikere, buddhister og muslimer. I strategiplanen omtales den ikke alene som kirkebasert, men trosbasert. Dette strategiske valget gjør at organisasjonen kan jobbe med alle trossamfunn – som muslimske og buddhistiske – noe som har gitt KN stor aksjonsradius.

På spørsmål om fortsatt vekst, svarer forfatteren:

– En utfordring for KN må være å begrense seg. Utfordringene er uendelige, og med sitt kirkelige nettverk har organisasjonen et apparat til stadig å ta på seg nye oppgaver. Men ved å ha fokus mange steder blir det vanskelig å konsentrere seg om viktige tverrgående perspektiver som likestilling. ■

DIPLOMATIET

– Vi trenger diplomati, ikke diplomater, sier britisk eks-diplomat

■ JAN TYSTAD

LONDON (b-a): – Diplomater er gammeldagse. Vi trenger dem ikke i en tid med moderne telekommunikasjon. De sitter bak lukkede dører og avgjør krig og fred og er ikke ansvarlige overfor velgerne, sier den tidligere britiske diplomaten Carne Ross.

Han var britisk diplomat i 15 år, fire av dem i den britiske delegasjon til Sikkerhetsrådet. Der var han såkalt ekspert på Midtøsten. Han hadde også flere lengre opphold i Afghanistan og Kosovo. Men han røk uklar med det britiske utenriksdepartementet etter uttalelser om at Irak-krigen bygde på løgner, at den var ulovlig og at den kunne vært unngått. Det vakte stor oppsikt i Storbritannia da han trakk seg fra utenrikstjenesten. Etter en stund dannet han organisasjonen Independent Diplomat.

– Du trakk deg i protest mot Irak-krigen?

– Det skjedde etter at jeg hadde vitnet overfor Butler-kommisjonen om det som førte til Irak- krigen. Jeg hevdet at den bygde på falske opplysninger og at den kunne vært unngått hvis vi hadde hindret Saddam Hussein fra å smugle ut store mengder olje. Vi visste om smuglingen, men gjorde ingenting. Rapporten sendte jeg til utenriksministeren og ledelsen i utenriksdepartementet og visste at min karriere dermed var slutt.

– Tror du diplomatiet vil ta slutt?

– Diplomatene i den form vi kjenner dem i dag, hvor de opptrer som en elite og avgjør krig og fred bak lukkede dører, håper jeg vil ta slutt. Denne boka er skrevet for å skape debatt. I 2005 opprettet jeg en organisasjon som kalles Independent Diplomat (Uavhengig diplomat). Den støttes av noen veldedige stiftelser og av forretningsmannen George Soros. Vi håper på flere sponsorer, gjerne fra Norge. Målet er å hjelpe stater som ønsker å legge om sin diplomatiske virksomhet til å få i stand internasjonale forhandlinger. Vi støtter også frigjøringsbevegelser som trenger kontakter til å forhandle med sine motstandere, for eksempel Polisario i Vest-Sahara – en organisasjon som ikke bruker terroristmetoder..

Carne Ross, britisk diplomat.

– Trenger vi ikke ambassadene som politiske lytteposter?

– Nei, hvis du leser rapportene som diplomater sender hjem fra sine stasjoner, skjønner du hvor lite de vet. Forretningsmenn som reiser regelmessig til sine forbindelser i Kina, vet mer om landet og de politiske forholdene enn diplomatene i Beijing, journalistene som er stasjonert der er også mye bedre orientert enn diplomatene.

– Du vil sende ut en ny type observatører?

– Jeg vil åpne de lukkede dørene, bruke folkevalgte politikere mer som utsendinger og engasjere velgerne. La velgerne få kunnskaper. Det vil føre til engasjement og dette er viktig. Beslutninger som tas i ett land, kan få store følger for en rekke andre land, sier Carne Ross som har skrevet boka «Independent Diplomat» (Hurst & Company, London) som bør leses ikke bare av diplomater , men av folk flest. Kanskje det er på tide å omvurdere diplomatiet og spare penger på å trekke diplomatene hjem og la politikerne bestemme mer? De kan tross alt fjernes ved neste valg, det kan ikke diplomatene.

– En kort tid i 1990 var du også stasjonert i Oslo. Hva syntes du om norske diplomater og politikere?

– Politikerne var åpne og lot seg gjerne invitere til lunsj på Theatercafeen hvor de fortalte om de politiske stridsspørsmålene, diplomatene liknet svært på våre egne. De er en elite som sitter bak lukkede dører og tar beslutninger som skal være «til samfunnets beste». De skriver sine rapporter, ofte dårlige rapporter, om forhold i andre land som de ikke kjenner nok til, sier Carne Ross. ■

UTVIKLINGSMODELLER

Afrikanere ser på Norden som alternativ modell

Afrikanske land leter etter alternative utviklingsmodeller etter at de sosiale sikkerhetsnettene raknet da nyliberalismen rådet. Ledende afrikanske forskere mener utviklingsland kan lære av nordisk velferd.

■ PER-IVAR NIKOLAISEN

Nylig var den sørafrikanske ministeren for sosial utvikling på besøk til Norge og Island, for å se hvordan de nordiske landene organiserer velferdsstaten. Samtidig melder norske forskere om økende interesse også fra andre land. I forrige nummer av Bistandsaktuelt fortalte økonomiprofessor Kalle Moene ved Universitetet i Oslo om hvordan den nordiske modellen kan være relevant for utviklingsland.

Thandika Mkandawire, FNs forskningsinstitutt for sosial utvikling.

I annen rekke. – Etter mer enn 20 år med politikk basert på en modell der sosial sikkerhet kom i annen rekke, er det nå bredt akseptert at resultatene ikke var tilfredsstillende, verken økonomisk eller sosialt, sier direktør Thandika Mkandawire ved FNs forskningsinstitutt for sosial utvikling.

Den malawiske økonomen viser til at velferdsgodene som de afrikanske landene innførte etter uavhengigheten, ble reversert etter de økonomiske krisene på 70-tallet og Verdensbankens strukturtilpasningsprogrammer. Flere land hadde gratis utdanning og helsetilbud. Mange hadde også ordninger for minstelønn og pensjon for ansatte i formell sektor, før det meste ble lagt i arkivskuffen med nyliberalistene.

– Denne politikken har ikke klart å redusere fattigdom og har ført til økende forskjeller, fastslår Mkandawire.

Velferdsstat. Fattigdom og ulikheter har igjen vært på agendaen de siste årene. Mkandawire peker på at selv Verdensbanken nå fremmer likhet som grunnlag for utvikling. Samtidig forutsetter flere av tusenårsmålene en form for velferdsstat. Sammen fører dette til at sosialpolitikken igjen er i sentrum for utviklingsdebatten.

– Den nordiske modellen vekker oppmerksomhet fordi den har forsøkt å kombinere økonomisk vekst, sosial beskyttelse, reproduksjon og redistribusjon. De nordiske landene oppnådde den raskeste fattigdomsreduksjonen i historien, alt innenfor demokratiske og sosialt inkluderende strukturer, sier Mkandawire.

Forskningssjefen synes det er interessant at de nordiske landene innførte velferdsordninger da de var på et langt lavere utviklingsnivå enn de første industrilandene. Han mener dette viser at sosiale goder kan være en katalysator for utvikling, spesielt innen utdanning og helse, men også pensjon.

Bør være for alle. Også den nigerianske professoren Jimi Adesina ved det anerkjente Rhodes-universitetet i Sør-Afrika mener at interessen for den nordiske modellen burde ha kommet før.

– Den virkelige tragedien etter 25 år med nyliberalisme i Afrika var at man aldri undersøkte hva som virket i vellykkede velferdsstater i Europa, mener utviklingsekspert Adesina.

Kun Sør-Afrika blant landene sør for Sahara har noe som kan ligne et sosialt sikkerhetsnett av europeisk type – med behovsprøvde sosiale goder som barnetrygd, uførtrygd og pensjon.

– Det mest interessante med den nordiske modellen er at velferdsgodene er for alle, samtidig som mange deltar i arbeidslivet – spesielt kvinner. At folk med høye inntekter også har rett på godene, gir bred oppslutning om systemet. Dette kombineres med små forskjeller i lønn og levestandarder, sier Adesina.

Han mener Norden har unngått det såkalte «perverse incentive» eller velferdsfella, med folk som ikke arbeider fordi godene er så gode.

– Også i Afrika er det viktig å la de sosiale godene omfatte alle, slik får man tilslutning fra også de som har en sterk stemme i samfunnet, fastslår professoren.

> **Tragedien etter 25 år med nyliberalisme i Afrika var at man aldri undersøkte hva som virket i de suksessrike velferdsstatene i Europa.**

Jimi Adesina, professor Rhodes-universitetet i Sør-Afrika.

For Afrika betyr det at middelklassen, ikke bare de fattige skal få dekket helse, utdanning og pensjon.

– Dersom de som betaler skatt også får nyte godt av det sosiale systemet, vil de sannsynligvis også støtte det.

Advarer mot kopier. Begge de to afrikanske professorene advarer likevel mot å kopiere vestlige modeller. Velferdsstaten slik vi kjenner den fra Europa, er dessuten fullstendig utenfor rekkevidde for de aller fleste afrikanske landene. I land der 65 til 85 prosent av befolkningen lever i fattigdom, er det helt umulig å finansiere et sosialt sikkerhetsnett med statlige midler.

– Regel nummer én i utvikling er at du ikke kan overføre slike modeller direkte. Vellykkede modeller må ha rot i den sosiale og økonomiske konteksten i hvert enkelt land, fastslår Adesina.

Men selv om den europeiske velferdsstaten er uoppnåelig, er det muligheter for å lage sosiale ordninger som kan fungere.

– Vi må gå i retning av økt statlig finansiering av utdanning, helse og til en viss grad sosial beskyttelse, og på denne måten få middelklassens støtte tilbake, mener professoren.

Minstepensjon. For mange av de mineralrike statene vil det også være mulig å gi en form for statlig minstepensjon.

– Det er nødvendig med et utviklingssamarbeid mellom lokalsamfunnene og staten, sier Adesina.

Han viser til vellykkede og billige systemer i de sørvestre delene av hjemlandet Nigeria etter uavhengigheten. Lokalsamfunnet bygde og vedlikeholdt veier, skoler og sykehus, samtidig som staten var ansvarlig for lønninger og utstyr til drift.

– Man får bidrag fra lokalsamfunnene, samtidig som det skaper aktive borgere som kan stille krav til staten, mener Adesina. ■

HVEM HVA HVOR I ALL VERDEN?

1. Hvem er dette?
2. Hva heter presidenten i Mosambik?
3. Er Norsk Folkehjelp mer enn 50 år?
4. I hvilken religion er Toraen og Talmud de viktigste skriftene?
5. Hva er myntenheten i Sør-Afrika?
6. Hva heter kongen av Jordan?
7. I hvilket land ble den sosialistiske presidenten Salvador Allende drept i 1973?
8. Hvilken dato var presidentvalget i Nigeria?
9. Hva slags dyr er en gibbon?
10. Hva heter det fruktbare delta- og sumpområdet lengst nord i Botswana?
11. Hvilket yrke hadde egentlig Fidel Castro?
12. Hva heter elven som ga Zambia sitt navn ?
13. Når sluttet Mosambiks blodige borgerkrig?
14. Hvilken religion preger folket i Vest-Sahara?
15. Hva slags energiproduksjon er den viktigste i Nepal?
16. Hva het Sri Lanka i kolonitiden?
17. Hvilke farger har det tanzanianske flagget?
18. Når er Sør-Afrikas nasjonaldag?
19. Hvilken elv skiller Brazzaville fra Kinshasa?
20. Er det islam eller kristendommen som har flest tilhengere i Angola?

Svarene finner du nederst på siden.

Spørrespalten er laget av **Ba-Musa Ceesay**, **Tor Aksel Bolle** og **Gunnar Zachrisen**

FEM EKSPERTNØTTER:

1. Hvilket land er det eneste ikke-afrikanske som skårer under 0,35 på FNs Human Development Index?
2. En anerkjent internasjonal tankesmie/forskningsinstitusjon skjuler seg bak forkortelsen CSIS? Hvilken?
3. Hva er Gini-koeffisienten?
4. Hvem ble kåret til årets afrikanske fotballspiller i 2006 og hvilket land kommer han fra?
5. Kina utnevnte nylig sin tidligere USA-ambassadør til ny utenriksminister. Hva heter han?

SVAR:

1. Afghanistan.
2. Center for Strategic and International Studies.
3. En måte å beregne ulikhet i fordeling på, eksempelvis inntektsfordeling, utviklet av italieneren Corrado Gini.
4. Didier Drogba fra Elfenbenskysten.
5. Yang Jiechi

Alt rett: Les spørsmålene før svarene – ikke omvendt!
15-19: Verden trenger deg.
10-14: Du kan se framtiden lyst i møte.
5-9: Ikke så verst.
1-4: Din interesse for globale spørsmål er kanskje av ny dato?
0: Utenriksdepartementets aspirantkurs er kanskje ikke det du burde søke på i år?

1. Leder av opposisjonspartiet Awami Leagues i Bangladesh, Sheikh Hasina.
2. Armando Guebuza.
3. Ja. Organisasjonen ble stiftet i 1939.
4. Jødedommen.
5. Rand.
6. Kong Abdullah.
7. Chile.
8. 21. april.
9. Ape.
10. Okavango-deltaet.
11. Advokat.
12. Zambezi-elven.
13. 1992.
14. Islam.
15. Vannkraft.
16. Ceylon. Grønt, gult, svart og blått.
17. Grønt, gult, svart og blått.
18. 31. mai.
19. Kongoelven.
20. Kristendom.

SVAR PÅ EKSPERTNØTTER:

Vest-Afrika i forandring

Demokrati og reformkrefter på frammarsj

VEST-AFRIKA

Harmattan, vinden som i vinterhalvåret blåser sand fra Sahara, har denne våren fått kjærkommen konkurranse. Fra Mauritania til Togo, fra Benin til Guinea blåser en forandringens vind. Sommeren vil vise om folkestyret vil få ytterligere fotfeste i regionen.

■ YNGVE LEONHARDSEN

3. mai la Guineas samlingsregjering fram en rapport som viser at over 137 sivile ble drept og 1700 skadet etter at president Lansana Conté tidligere i år erklærte unntakstilstand og satte inn sikkerhetsstyrkene mot demonstrantene. Bildet er fra demonstrasjonene i hovedstaden Conakry i januar. FOTO: GEORGES GOBET, SCANPIX/AFP

– Vi har tre generaler i Guinea – generalstans i strømforsyningen, president-generalen og generalstreik, sier informatikkstudenten Soul Saidou, og slår ut med armene i sentrum av mørklagte Labe.

Politisk motivert streik er nå blitt like selvfølgelig som strømutkobling i Guinea. Studentene og fagforeningene volder den seiglivete presidenten, general Lansana Conté, mye hodebry. Soul forteller at medstudenter ble banket opp og undervisningsrom rasert av sikkerhetsstyrkene under en demonstrasjon mot uholdbare studieforhold nylig.

Teknokratregjering. Voldsmonopolet i Guinea er i presidentens hender. Det beviste han til gangs da han ved juletider spaserte inn i fengselet i hovedstaden Conakry og satte fri to viktige støttespillere mistenkt for grov økonomisk kriminalitet. Dette var dråpen som fikk begeret til å flyte over for fagforeningene, studentene og det øvrige sivilsamfunn. I januar og februar i år ble hele landet tatt ut i en massiv streik. President Conté svarte med unntakstilstand og sikkerhetsstyrker.

Den triste fasiten var 137 drepte og 1700 skadde demonstranter. Under stadig uro, og med nye trusler om streik, fikk fagforeningene og den politiske opposisjonen nylig tvunget presidenten til å utnevne en ny statsminister og en upolitisk konsensusregjering sammensatt av teknokrater.

– Dette er en bra begynnelse, sier forretningsmannen Ibrahim Barry fra Dabola nord i landet.

– Vi guineanere står sammen nå, vi venter bare på herskerens hode.

Til valgurnene. Opposisjonspolitiker Ousman Bah leder partiet Unionen for fremgang og fornyelse. Tross omfattende valgfusk fra Conté har han klart å få plass i parlamentet. Nå håper han at demokratiet kan vinne fram:

– Vi vet at erobringen av demokratiet går steg for steg, sier Bah, og peker på en viktig landvinning – den tverrpolitiske enigheten om å opprette en uavhengig valgkommisjon foran sommerens parlamentsvalg.

– Siden det første valget i 1993 har valgene i Guinea vært de dårligste som tenkes kan, men med den nye avtalen tror vi at de blir bedre.

Nå håper Bah å få valgobservatører på plass til sommeren:

– Vi tror at også våre utviklingspartnere i EU vil fremme dette kravet, sier han, og viser til at EU på opposisjonens oppfordring har innstilt Det europeiske utviklingsfondets overføringer til Guinea, grunnet demokratisk underskudd.

– Ressursene må forvaltes slik at de kommer befolkningen til gode, de må øremerkes og ikke kanaliseres som budsjettstøtte, sier Bah.

Guinea klassifiseres som Afrikas mest korrupte land (nr 4 i verden).

– Den nyopprettede valgkommisjonen må få ressurser som den kan forvalte på egen hånd, understreker partilederen.

Slik kan president Contés regime kanskje kastes gjennom valgurnene, og ikke gjennom mer spilt blod. Det er håpet til Ousman Bah:

– Jeg tror at den nye regjeringen og de andre konsekvensene av opptøyene markerer en avgjørende vending i endringsprosessen i Guinea.

Befolkningen i Guinea krever at president **Lansana Conté** går av. Til sommeren er det valg. FOTO: SEYLLOU, SCANPIX/AFP

Mens demokratiet vinner fram i flere vestafrikanske land, holder Gambias president **Yaha Jammeh** knallhardt på makten. Jammeh hevder å ha helbredende krefter. Her svinger han koranen over en aidssyk mann. FOTO: RICK VALENZUELA, SCANPIX/EPA

Togo-valg i juni. I Togo, korridorlandet mellom Ghana og Benin, venter man også på parlamentsvalg i juni. Etter at Gnassingbe Eyadema, en av de lengstsittende diktatorer i Afrika døde for to år siden, har det politiske klimaet i Togo blitt mindre klamt. Men Eyadema-klanen og militæret holder fortsatt grepet om makten. Hvordan parlamentsvalget gjennomføres vil også avgjøre om EUs politiske og økonomiske boikott, som i 15 år har tært hardt på landet, oppheves.

– Befolkningen har lidd mye. Men nå står vi oppreist, ser journalisten Sani Achinou fra Lomé.

Og kvinnene er de modigste: De har gått i bresjen for store, men fredelige demonstrasjoner. Bak denne ikkevoldslinjen har opposisjonen markert seg sterkt. Og det er partiet til Gilchrist Olympio, sønnen til Togos første president (som ble henrettet av Eyadema), som mange setter sitt fremtidshåp til.

Presidentvalget i Frankrike kan også sette fart i forandringsprosessen. Valgvinner Nicolas Sarkozy har varslet at han vil trappe ned det franske nærværet i Afrika. Politisk har Frankrike holdt hånden over diktatoriske regimer på kontinentet for å sikre seg støtte internasjonalt og i FN-sammenheng.

– At Jacques Chirac gikk ut offentlig og kalte Eyadema «min personlige venn», sjokkerte mange, sier Sani Achinou, som tror at presidentskiftet i Paris vil lukke døren til en skammelig æra for Frankrike.

> **Vi guineanere står sammen nå, vi venter bare på herskerens hode.**
>
> **Ibrahim Barry**, forretningsmann.

Sceneskifte i Guinau-Bissau. I Guinea-Bissau, det lille portugisisktalende landet mellom Senegal og Guinea, har opposisjonskreftene forent seg og tvunget presidenten Joao Vieira til å avsette den nære vennen og statsministeren Aristide Gomes. Gomes er lenge blitt anklaget for utstrakt inkompetanse. I stedet har president Vieira utnevnt den reformvennlige Martinho N'Dafa Cabi.

Utestående lønninger til statsansatte har skapt et ganske urolig politisk klima, og forverret det økonomiske uføret landet har befunnet seg i siden borgerkrigen for noen år tilbake:

– Fattigdommen er stor og mange sår er ennå ikke leget, men likevel er det en optimisme i folket, sier bibliotekaren Isabella Fernandez.

Det er denne optimismen statsminister Cabi får den vanskelige oppgaven å kanalisere politisk.

– Vi skal klare løftet om noen år, bare vi får nok mennesker med høyere utdanning i dette landet, sier Fafali Koudawo ved det private universitetet i hovedstaden Bissau:

– Da vil investeringene følge automatisk for å dra nytte av arbeidskraften.

Mauritansk folkestyre. Det kanskje beste politiske vårtegnet i regionen kommer fra Mauritania: Militærregimet har endelig og på forbilledlig vis avviklet seg selv til fordel for et demokratisk styresett. Den tapende kandidaten i landets første presidentvalg gratulerte vinneren Ould Cheik Abdallah med seieren, noe som slett ikke er gjengs ved afrikanske valg.

Forbildet Benin. Et land som har rukket å utvikle seg til en politisk modell for Vest-Afrika, er Benin. Der fikk koalisjonen til president Boniy Yayi fornyet tillitt i parlamentsvalget for kort tid siden, og støtten til presidentens knallharde antikorrupsjonslinje ble bekreftet. Benin har siden den store nasjonalkongressen i 1991, der hele sivilsamfunnet drøftet frem en demokratisk forfatning, opplevd en konsolidering av demokratiet. Benin er blitt en slags ideologisk premissleverandør for progressive krefter i regionen.

Gambisk diktator. Den motsatte tendensen ser vi i Gambias stadig mer autoritære og virkelighetsfjerne president Yahya Jammeh, som har holdt på makten i turistlandet Gambia siden militærkuppet i 1994. Med stor selvtillit hevder president Jammeh å kunne helbrede landets syke ved håndspåleggelse. Mandager er satt av til aids-pasienter, fredager til folk med astma.

Håpet er at Jammeh representerer en type presidenter som er i ferd med å dø ut. Vårtegnene fra landene rundt er i hvert fall gledelig mange. ■

Yngve Leonhardsen er norsk frilansjournalist. Han har nylig vært på en lengre reise i Vest-Afrika.

Obasanjos mann vant valget, men Nigeria strøk på demokratitesten

VALG I NIGERIA

Bråk og omfattende valgjuks preget presidentvalget i Nigeria. Opposisjonen vil gå rettens vei for å ugyldiggjøre valgresultatet, som fikk stryk-karakter av nigerianske og utenlandske valgobservatører.

■ SYNNØVE ASPELUND

Det var forventet at Umaru Yar'Adua skulle vinne kampen om å bli Nigerias neste president. Men forventningene til gjennomføringen av valget ble ikke innfridd. Dette var første gang at en sivil regjering skulle overlate makten til en annen i Nigeria, og valget var en test på hvor godt demokratiet fungerer i Afrikas mest folkerike land.

Flere rapporter fra valgobservatører, blant annet fra EU og Nigerian Election Monitors, slår fast at valget ikke holdt internasjonale standarder. Valglokaler åpnet sent, eller ikke i det hele tatt, det manglet stemmesedler eller de «ble borte på veien». Mange steder var det dessuten voldelige opptøyer. Opposisjonen vil ikke slå seg til ro med valgresultatet, og ønsker å kjøre saken i rettssystemet.

– Det er en viktig prosess i gang nå, og faktisk en politisk diskusjon mellom vinnerne og taperne, sier professor Cyril Obi ved Nordiska Afrikainstituttet i Uppsala.

– At denne dialogen foregår på fredelig vis, er avgjørende. Mer vold vil bare punktere alt.

Les kommentar om valget i Nigeria av den nigerianske forskeren Ike Okonta på våre nettsider www.bistandsaktuelt.no. Søk etter «Okonta».

Tar tid. Obi mener også at man trenger en god porsjon tålmodighet i forhold til en eventuell rettsprosess.

– Dette kan ta lang tid, og Umaru Yar'Adua vil nok uansett bli innsatt som president nå i slutten av mai. Likevel er det viktig for et skjørt demokrati som Nigeria å teste ut valgresultatet juridisk, sier han.

Problemene med valget gjenspeiler politikkens natur i Nigeria, mener statsviteren, som selv er nigerianer. Etter år med diktatur er det vanskelig for mange å tenke at valg er noe annet enn en kamp der vinnerne får alt og taperne ingenting. Politisk innflytelse dreier seg ikke om å yte «service» til folket – det ses på som en kilde til rikdom og makt.

– Politisk makt blir nærmest et spørsmål om liv og død. Derfor får politikken også en så voldelig innpakning. Landets oljerikdom og viktige posisjon både regionalt og globalt gjør kampen om makten enda mer tilspisset.

Optimist. Obi mener imidlertid at en demokratisk politisk kultur er i ferd med å slå rot i landet – noe den pågående dialogen mellom partene etter presidentvalget viser.

– Selv om valget representerer et kraftig tilbakeskritt, betyr ikke det at demokratiet ikke utvikler seg i Nigeria. De svake sidene ved det nigerianske demokratiet kom tydelig fram i dette valget og jeg tror faktisk ulike aktører er villige til å lære en del av det. Derfor er jeg optimistisk på vegne av demokratiets framtid i mitt hjemland, sier Cyril Obi.

Et mangfoldig sivilt samfunn bidrar også til å dra Nigeria i en demokratisk retning. Mer problematisk er de mange væpnede gruppene i det urolige Niger-deltaet. Påtroppende president Umaru Yar´Adua har lovet å ta ordentlig tak i problemene her, men han har ikke spesifisert hva han vil gjøre.

– *Hva blir nytt med Umaru Yar'Adua?*

– Han er «håndplukket» til presidentjobben av partikollega og sittende president Olusegun Obasanjo, og vil nok videreføre reformprosessen til Obasanjo. Ellers er det vanskelig å si noe foreløpig, sier Obi, som karakteriserer Yar'Adua som en stille, lite karismatisk mann. Han er guvernør i en av de nordlige delstatene og en av få guvernører som ikke er anklaget for korrupsjon. ■

PRESIDENTVALGET I NIGERIA

■ Umaru Yar'Adua fra landets største parti People's Democratic Party (PDP) vant med 24,6 millioner stemmer.

■ Hans nærmeste rival, Muhammadu Buhari fra All Nigeria People's Party, fikk 6,6 millioner stemmer.

NB! Tallene er fra landets valgkommisjon, som betegnet valget som en suksess.

Forskjellene øker i Asia

Store folkegrupper lever i skyggen av den økonomiske veksten

Asia er på full vei tilbake til økonomisk verdensherredømme. Men ekspertene i den asiatiske utviklingsbanken advarer nå sterkt mot en utvikling der det enorme gapet mellom fattig og rik øker.

Arbeiderne ved Kinas største mobiltelefonselskap er blant de som har nytt godt av boomen i den kinesiske økonomien. Ningbo Bird Sagem Electronics Company produserer 15 millioner mobiltelefoner i året. FOTO: SCANPIX/EPA/MICHAEL REYNOLDS

ASIA

■ PER-IVAR NIKOLAISEN

Først kom Japan. Så kom de asiatiske tigrene med Hong Kong, Taiwan, Sør-Korea og Singapore byksende etter. Som et hissig influensavirus smittet den økonomiske veksten videre til Malaysia, Thailand og Indonesia. Gigantene Kina og India buldrer nå av gårde mot finansielt verdensherredømme.

Men noe er annerledes med den økonomiske veksten i Asia i forhold til tidligere – noe som gir ekspertene i Den asiatiske utviklingsbanken (ADB) hodebry.

– Til tross for stor fremgang blir kløften mellom rike og fattige stadig større – med hundrevis av millioner som fortsatt lever i fattigdom, sa president Haruhiko Kuroda da han åpnet den 40. årlige konferansen i utviklingsbanken i Kyoto i forrige uke.

Landsbygda henger etter. Riktignok har mange millioner blitt løftet ut av fattigdom, men forskjellene øker drastisk med den økonomiske veksten. Et enormt antall mennesker står igjen på stasjonen når det økonomiske hurtigtoget suser forbi. Selv om andelen som lever for under en dollar dagen sank fra 34 prosent til 19 prosent mellom 1990 og 2003, lever fortsatt 621 millioner mennesker i absolutt fattigdom.

Det kinesiske miraklet er fortsatt ikke større enn at mange har til gode å nyte den økonomiske veksten. Inntektsforskjellene mellom landsbygda og byene er enorme. Forskjellene mellom regionene er også økende. For hver yuan en innbygger i de vestre delene av landet tjener, har en gjennomsnittlig innbygger i de østre delene tjent tre yuan.

Også i India øker inntektsforskjellene mellom de ulike delene av landet. Dette gir utslag som at barnedødeligheten er åtte ganger høyere i delstaten Orissa enn i Kerala. Forskjellene mellom kvinner og menns inntekter er også store.

Mangler jobber. Et av hovedproblemene er den økende arbeidsledigheten i mange områder av Asia.

– Selv om den økonomiske veksten har vært enorm, klarer vi ikke å skape jobber til alle de unge menneskene som nå er på vei ut i arbeidslivet, sier assisterende sjeføkonom Frank Harrigan i økonomi- og forskningsavdelingen i ADB til Bistandsaktuelt.

Han var nylig i Norge for å presentere rapporten Asian Development Outlook.

I den 1,7 milliarder mennesker store arbeidsstyrken var hele 500 millioner mennesker arbeidsledige eller undersysselsatte i 2005. I en annen fersk rapport fra ADB antydes det at dette tallet kan være bare toppen av isfjellet fordi metodene for å måle ledigheten ikke fanger opp alle.

Samtidig sier prognosene at antall asiater i arbeidsfør alder vil øke med 14 prosent mellom 2005 og 2015, det vil si over 245 millioner mennesker. Kina vil stå for store deler av denne økningen i faktiske tall. Men land som Pakistan, Bangladesh og Fillippinene vil trolig få en langt større prosentvis økning, på mellom 24 og 30 prosent.

Arbeidsledighet. – Særlig i Sør-Asia, men også i Indonesia har man ikke klart å få nok nye og produktive jobber ut av den økonomiske veksten. Før den økonomiske krisen i 1997 var arbeidsledigheten her på tre prosent, i dag er den på 11 prosent. I India jobber majoriteten av arbeiderne i uformell sektor, sier Harrigan.

Senere rapporter fra asiabanken viser at den tidligere positive trenden med at flere og flere får formelt arbeid, kan være i ferd med å snu.

– Hvis man ikke klarer å gi folk skikkelig arbeid, vil det skape sosial uro som igjen kan skade en bærekraftig utvikling, mener Harrigan.

Banken antar at 750 millioner jobber må skapes i løpet av de neste årene, for at alle skal få ta del i den økonomiske veksten.

Miljøspøkelset. Til tross for de økende forskjellene mellom fattig og rik, spår eksperter at absolutt fattigdom trolig vil være utryddet i Asia innen 2020. Flere krefter presser nå ADB til å endre fokus til det som blir det flere eksperter mener er den egentlige trusselen mot Asias velferd, nemlig klimaet.

Inntil nylig var de asiatiske landene stort sett opptatt av et best mulig investeringsklima for vestlige kapitalister. Den asiatiske utviklingsbanken villig pøst ut penger for å fyre oppunder den økonomiske veksten som igjen har gitt økte CO_2-utslipp. Nå må landene og ikke minst utviklingsbanken tenke på det virkelige klimaet når fremtidsplanene utformes.

– Asias voksende appetitt på energi utgjør en reell fare for de kommende generasjoner, sa president Kuroda i en tale nå nylig.

Han viste til at endringer i vanntilførselen som følge av global oppvarming kan true så mange som en sjettedel av jordens befolkning, mange av dem i Sør-Asia og Kina. Særlig de lavereliggende deltaene som Mekong og Zhujiang kan bli hardt rammet dersom havnivået stiger. Sult og flom kan skade økonomien og de fattiges levesituasjon.

Til tross for den økonomiske veksten mener Den asiatiske utviklingsbanken at de asiatiske landene vil slite med å nå mange tusenårsmål.

– Selv om fattigdom regnet etter inntekt vil bli vesentlig mindre utbredt, vil målene knyttet til barnedødelighet, vanntilgang, hiv/aids og sanitærforhold ikke være nådd verken i 2015 eller 2020, sa banksjef Kuroda i et intervju med pressebyrået AFP nylig.

Redd fugleinfluensaen. En av de største truslene mot den økonomiske veksten er fortsatt fugleinfluensaen, mener Den asiatiske utviklingsbanken. Dersom viruset muterer og begynner å smitte mellom mennesker, kan dette koste Asia opptil svimlende 283 milliarder dollar og økonomien kan møte veggen.

«Ved et utbrudd av en pandemi må utviklingslandene i Asia bære en uforholdsmessig høy del av kostnadene,» skriver banken i sin rapport Asian Development Outlook 2007.

Et slikt utbrudd vil øke fattigdommen. Mange fattige hushold vil ikke være i stand til å komme tilbake til samme levestandard. Inntektene vil bli redusert ved at familiemedlemmer dør, og mulighetene til å investere vil bli rammet på grunn av økte helseutgifter. ■

Selv om den økonomiske veksten har vært enorm, klarer vi ikke å skape jobber til alle de unge menneskene som nå er på vei ut i arbeidslivet.

Frank Harrigan, assisterende sjeføkonom i Den asiatiske utviklingsbanken.

DEN ASIATISKE UTVIKLINGSBANKEN

■ Den asiatiske utviklingsbanken (ADB) ble stiftet i 1966 og har som mål å bedre velferden til asiater flest, og spesielt de 1,9 milliarder menneskene som lever for under to dollar dagen (PPP).

■ Banken har hovedkvarter i Manila og låner hvert år ut rundt seks milliarder dollar til prosjekter som spenner fra infrastruktur, godt styresett, utvikling av privat sektor, likestilling til miljø. Banken gir også råd om økonomisk vekst og hvordan man kan fremme regionalt samarbeid.

■ ADB er en multilateral utviklingsinstitusjon eid av 67 medlemsland, 48 fra Asia og 19 fra andre deler av verden. Antall stemmer i banken er avhengig av hvor mye penger det enkelte medlemsland bidrar med. USA er sammen med Japan det landet med flest stemmer.

ASIATISK ØKONOMI

■ Den økonomiske veksten i Asia i 2006 var på 8,3 prosent, den raskeste siden 1995. Selv om det forventes at veksten vil dempes noe i 2007 og 2008, tyder ingenting på at den formidable økonomiske fremgangen ikke vil fortsette.

■ Kina hadde alene en økonomisk vekst på 10,6 prosent. For å kjøle ned økonomien har myndighetene hevet renten og forsøkt å bremse utviklingen av nye prosjekter.

■ India hadde en vekst på 9,2 prosent. Spesielt industrien bidro til veksten. Den store bekymringen er den trege veksten i landbruket – den sektoren som de fleste indere lever av i dag.

Kilde: Asian Development Outlook 2007, Den asiatiske utviklingsbanken

ØKONOMI

To milliarder til omstridt dam

Verdensbanken har bevilget 360 millioner dollar i lån og garantier – om lag 2 mrd. kroner – til utbygging av Bujagali-dammen, framgår det av en pressemelding. Det betyr trolig klarsignal for det omstridte damprosjektet.

I Norge er dammen forbundet med korrupsjonsanklagene mot norske Veidekke i 2002, i forbindelse med en pengeoverføring til daværende energiminister Richard Kaijuka. Den norske utbyggeren fikk senere tilslaget på anbudet.

Da saken ble rullet opp, ga Verdensbanken energiministeren valget mellom å gå frivillig eller få sparken. Samtidig holdt de tilbake de to milliarder kronene de nå bevilger. Økokrim henla i 2003 korrupsjonssaken mot Veidekke.

Lokalt er prosjektet fortsatt omdiskutert. Verdensbanken hevder at dammen som skal stå ferdig i 2011, er en sentral del av Ugandas strategi for å løse energimangelen som hindrer økonomisk og sosial utvikling. Miljøvernere mener derimot at dammen er overpriset og vil gi mindre energi enn det myndighetene og Verdensbanken påstår.

Energimyndighetene i Uganda kaller dammen den største investeringen i Afrika sør for Sahara. Prosjektet vil til sammen koste 800 millioner dollar, rundt fem milliarder norske kroner. ■

Blandet opptur i Kenya

Fattigdommen i Kenya minsker. Siden 2000 har landet klart å redusere andelen mennesker som lever under fattigdomsgrensen fra 57 prosent til 46 prosent i 2005, viser en husholdsundersøkelse som nylig ble offentliggjort av de kenyanske myndighetene. Fattigdom er definert som at man ikke tjener nok til dekke grunnleggende behov.

Det er store regionale forskjeller i Norges samarbeidsland Kenya. Hovedstaden Nairobi har den laveste andelen fattige med 21 prosent, mens i den nordøstre regionen er 73 prosent fattige.

Undersøkelsen opptrer også med såkalt mat-fattigdom, det vil si at man ikke har midler nok til nødvendig ernæring. Denne gikk ikke fullt så mye tilbake, fra 48 prosent i 1997 til 46 prosent i 2005. Mens man på landsbygda klarte å redusere tallet, gikk denne typen fattigdom faktisk opp i byene med to prosentpoeng i samme periode. ■

Longtailaksjonen må tilbakebetale Norad-støtte

■ LIV RØHNEBÆK BJERGENE

I 2005 fikk Longtailaksjonen – under ledelse av Lisbeth Finch og Morten Sjøstedt – én million kroner fra Norad for å hjelpe tsunamiofre i Thailand. Tross gjentatte purringer har Norad ikke fått tilfredsstillende regnskap eller rapport fra Stiftelsen Longtailaksjonen for hvordan pengene er blitt brukt.

– Fristen for å sende inn regnskap gikk ut for ett år siden. Mangel på rapport og revidert regnskap gjør det umulig for Norad å kontrollere om bistandspengene har gått til det de skulle. Derfor krever vi nå pengene tilbake, sier fungerende avdelingsdirektør Bjarne Garden i Norads avdeling for sivilt samfunn.

En privat giver har fra før politianmeldt enkeltpersoner i stiftelsen for feil bruk av innsamlede penger. I tillegg har Stiftelsestilsynet opprettet tilsynssak. To av tre styremedlemmer, samt revisor i Stiftelsen Longtailaksjonen, har trukket seg fra styret.

Initativtaker og tidligere styreleder Lisbeth Finch vil ikke uttale seg til Bistandsaktuelt, men henviser til ny styreleder Gudmund Knudsen i advokatfirmaet BA-HR. Han ble oppnevnt 13. april, sammen med ny revisor Helge Østvold.

– Vi jobber nå med å få en oversikt og vil avgi en endelig rapport, sier Knudsen.

– *Når vil den rapporten foreligge?*

– Det kan jeg ikke si noe om. Det foreligger en del tall og opplysninger som vi nå må gå igjennom for å se om det er midler til å dekke Norads krav, sier Knudsen.

Norad har varslet at det i siste instans kan bli vurdert politianmeldelse dersom innbetalingsfristen på fire uker ikke overholdes. ■

MÅNEDENS STATISTIKK

LANDBRUKETS ANDEL AV BRUTTONASJONALPRODUKTET I ULIKE REGIONER (PROSENT)

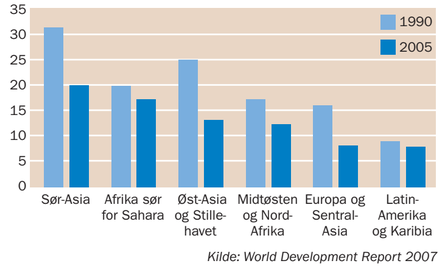

Kilde: World Development Report 2007

Våre vakre idrettsbilder av Afrika

IDRETTSBISTAND

Av Anne Birgitte Leseth

Det er tidlig søndag morgen. Lufta er frisk og kjølig. Jeg befinner meg på en av Dar es Salaams turiststrender, har tatt på meg joggeskoa klar for en tur. Strendene er forlokkende, milevis med hvit sand. Akkurat som i reklamen!

Men noen turister stopper meg da jeg nærmer meg et skilt hvor det står «utenfor dette skiltet går du på eget ansvar». Du må ikke løpe her, sier de. De forteller om en finsk turist som en time tidligere jogget samme vei og langt forbi skiltet: Plutselig så de han komme tilbake løpende i full fart, i bare sokkene mens han roper 'hjelp hjelp!'. Sokkene er blodige. Han forteller usammenhengende om en mann med kniv som hoppet ut av buskene og sa: gi meg skoene! Joggeren hadde snudd på stedet, men mannen innhentet ham, kuttet han med kniven og fikk skoa. Joggeren stammet og gråt mens han fortalte.

Jeg blir skremt av historien. Det er alvor! Idrett er penger, joggesko er gull. Som en tanzaniansk maratonløper hadde fortalt meg dagen før: vi springer ikke for moro skyld! Vi løper for å vinne og for å komme til Europa.

Er det plass til ubehagelige møter i bistandens utstillingsvindu der idrett er en av attraksjonene? I utenriksdepartementets strategi for kultur og idrett i utviklingssamarbeid (2005) heter det blant annet at: «Idrett gir alternativer til rusmisbruk og kriminalitet, idrett fremmer fred, forsoning og likestilling og kommuniserer på tvers av rasemessige og kulturelle skillelinjer».

Ambisjonene er store. Idrettens fredskorps, i regi av Norges idrettsforbund, Norad og Fredskorpset, sender årlig ut norske idrettsfrivillige studenter til det sørlige Afrika for å støtte barn og unge til idrettslig aktivitet. Den internasjonale humanitære organisasjonen *Right to Play* med Johann Olav Koss i spissen, har blitt en betydelig aktør innenfor idrett for utvikling og fred. Siden 2001 har organisasjonen nå mer enn 40 prosjekter i 21 land. Disse prosjektene har ifølge rapporter bidratt til forståelse og forsoning over etniske, kulturelle og rasemessige grenser.

Men hvordan er disse resultatene dokumentert? Som et sterkt visuelt felt formidles idrettens positive virkninger gjennom fargerike bilder av smilende barn og unge som spiller fotball eller leker, i en krigssone eller en flyktninglеir. «Så bra at de kan ha det gøy!» tenker kanskje vi og lar oss forføre. Men er bilder av smilende barn gode nok bevis på effekten av idrett som bistand? Om de ville smilt uansett, får vi ikke vite. Med på bildet er kanskje også en hvit, like smilende, entusiastisk hjelpearbeider, idrettsfrivillig eller toppidrettsutøver. «Meningsfullt arbeid», tenker vi ,»så flott å bruke noe av sin tid på å hjelpe andre!»

:KRONIKK

Kronikker i Bistandsaktuelt kan sendes tgh@norad.no. Teksten bør ikke overstige 9000 tegn inkl. mellomrom. Legg ved bilde av artikkelforfatter. På grunn av stor pågang kan ikke alle kronikker regne med å komme på trykk.

I idrettsprosjekter er vitenskapelighet viktig for å legitimere hvorfor man i det hele tatt trenger «hvite europeere»

I norsk selvforståelse er idrett et lite refleksivt felt med nesten utelukkende positive verdier. Forestillingene om hva «vi» (i dette tilfelle Norge) kan bidra med blåses opp og reflekteres både gjennom bruk av bilder og tekst. Norges idrettsforbund skriver: «med støtte fra Norad og utenriksdepartementet gir vi barn og unge, spesielt jenter og folk med funksjonshemninger, muligheten til å være aktive i deres lokalsamfunn». Forestillinger om «de andre», spesielt barn, kvinner og funksjonshemmede (som om dette var en egen ensartet hjelpetrengende gruppe) som passive mottagere av «hjelp» er åpenbar bak en slik formulering.

Hva med motstand? Kanskje finnes det mennesker også i den tredje verden som ikke liker ballspill! Hvorfor får vi ikke andre bilder fra Afrika? Av hverdagslivets aktiviteter og krangling om et par joggesko? Eller av bistandsarbeidernes eksklusive seilforeninger, golfklubber og fitness gyms? I bistandsarbeiderens fritid fremmes ikke idrett som fargerike prosjekter men snarere som eksklusive og ekskluderende aktiviteter.

Hvorfor ikke bilder med mer problematiske budskap? Slike bilder selger ikke! Bildene må formidle enkle beskjeder: «De trenger hjelp og vi hjelper dem». Som i «bli ny»-reportasjer i ukebladene. En venn av meg som var med på dette en gang sa: de ber deg om å komme i de styggeste klærne du har og uten sminke. Måten folk representeres på «før» blir gjort slik at alle skjønner at vedkommende trenger en forbedring. I bistandsdiskursen kalles slike forbedringer for «utvikling» og det er ikke noe salgstriks å presentere folk som mer fornøyd før enn etterpå.

Den østerrikske filosofen og sosialkritikeren Ivan Illich sier: «Det tok tjue år for to milliarder mennesker å definere seg selv som underutviklet». Selv om verdens skjevfordeling av ressurser ikke kan undervurderes, sier utsagnet noe essensielt om at utvikling ikke bare handler om å «hjelpe», det handler også om å få folk til å tro at de må hjelpes, det handler om makt til å definere hvem du er, hva du trenger og hvordan du bør bli. «Folk vil ikke lenger danse, det virker så primitivt og passer ikke med ideer om fremskritt, effektivitet og utvikling», sa den tanzanianske idrettsdirektøren Abdallah til meg i et intervju, «men idrett er vitenskap og det er bra», tilføyde han.

Idrettens vitenskapelighet legitimerer behovet for «ekspertkunnskap». Mens bli ny-prosjektene har profesjonelle stylister, har utviklingsprosjektene den hvite eksperten. I utviklingsverdenen generelt tilsvarer utenlandsekspertise som oftest euroamerikansk ekspertise. Det er viktig å understreke at selv om ekspertene i dag godt kan være svarte i huden, er forestillinger om «hvithet» som noe som skaper godhet, glede og renhet i motsetning til «sorthet» som skaper idioti, latskap og skitt grunnleggende hegemoniske verdier som har dype historiske røtter. Ekspertene legitimerer sin rolle gjennom å bruke et spesielt språk, gjerne med referanse til vestlig vitenskap. I forhold til idrettsprosjekter er vitenskapelighet viktig for å legitimere hvorfor man i det hele tatt trenger «hvite europeere»; «vi kan organisering og teknikk», er en vanlig uttalelse fra de som jobber med idrettsbistand, mens «de kan rytme og glede».

I et intervju med en lokal idrettsadministrator i Zimbabwe nylig, svarte han følgende på spørsmålet om hva idrettsfrivillige bidrar med: «Jeg har aldri sett en idrettsarbeider oppnå noe som helst. De blir frustrerte over at deres forestillinger om at de skal hjelpe alle barn og unge i Afrika på samme måte, ikke stemmer. Men i rapportene sine skriver de om alt de oppnådde». Ubehagelige møter og opplevelser sensureres – «Du får utdannelse du av denne intervjuingen din», men hva får vi?», sier ministeren med dårlig skjult irritasjon i stemmen.

Da jeg for første gang dro til Tanzania sent på 1980-tallet var det med en drøm om Afrikas fargerike og rytmiske kropper og et sterkt behov for å erfare noe annet enn det jeg hadde lært gjennom flere år som aktiv idrettsutøver og som student i idrettsfag. Oppholdet i Tanzania ble rystende. Mine forestillinger om kropp, trening og helse ble det satt spørsmålstegn ved; hvorfor var jeg så tynn, hvorfor kledde jeg meg så barnslig og hvorfor gikk jeg så fort, og hvis man skulle trene, skulle man ikke få penger for det?

Ubehagelige møter var lærerike. Mine bilder om Afrika ble kraftig rokket ved; her var ikke bare stråhytter og barn som ventet på hjelp. Damen med de hvite tightsene – jeg husker henne godt. Jeg ble så overrasket. Ikke bare at hun hadde tights når hun trente og ikke kjole. Men at hun hadde den lekre Mercedesen! Og jeg som trodde hun skulle rusle hjemover etter treningen med bananer på hodet!

At «det er typisk norsk å være god» er noe vi gjerne vil bli husket for. Men det er ikke en direkte og naturlig sammenheng mellom idrett, fred, forsoning og likestilling. Det er mer komplisert enn som så. Skihopperen Anette Sagen uttaler at hun er lei gubbeveldet i norsk og internasjonal idrett og at man ikke klarer å få inn flere kvinnelige ledere. Bosniske fotballsupportere stormer Ullevål i sinne. Idrettsfeltet kan være en god arena for å uttrykke ikke bare glede men også misnøye. Men bilder av misnøye skaper riper i lakken for norsk idrett og bistand. Og de smilende barna spør vi kanskje ikke engang.

Det afrikanske senteret i Oslo argumenterer for at afrikansk dans kan kurere «European stiffness». Dette bildet har ikke mye definisjonsmakt i forhold til utviklingsprosjekter som bruker idrett i bistand. Hvis dette hadde vært tilfelle ville afrikanske land for lengst tatt over utviklingskampanjer rettet mot europeiske land for å gi oss mer rytme, fleksibilitet og livsglede. Foreløpig står bildene i veien. ■

Er bilder av smilende barn gode nok bevis på effekten av idrett som bistand? Om de ville smilt uansett, får vi ikke vite, skriver artikkelforfatteren. FOTO: PER KRISTIAN LUNDEN

Anne Birgitte Leseth er universitetslektor ved sosialantropologisk institutt, Universitetet i Oslo. Hun er antropolog og idrettsviter, og har i over 10 år forsket på bistand, idrett og bevegelse.

Zambias hardtslående stolthet

ZAMBIA

Av Benedict Tembo

Det fattige og dystre livet til den kvinnelige bokseren Esther Phiri (23) fra Lusaka tok en brå slutt da hun ble verdensmester i boksing. Hun viste naboene i bydelen Mtendere at det, bokstavelig talt, er mulig å slå seg ut av fattigdommen.

Foran 8000 tilskuere hjemme i Lusaka slo Esther Phiri i mars den bulgarske motstanderen Monica Petrova i kampen om verdensmestertittelen i superfjærvekt. På et blunk ble Esther et av Zambias største idrettshelter, på linje med landets legendariske fotballag og hekkeløperen Samuel Matete samt flere andre boksere som har satt Zambia på idrettskartet de siste årene.

Verdensmestertittelen ga ikke bare Esther Phiri en pengepremie på 40 millioner Kwacha (60 000 kr). Hun fikk også et hus verd 250 000 kr i gave fra regjeringen i Zambia. Det var president Levi Mwanawasa selv som tok initiativet til gaven. I utgangspunktet ville han bare samle inn penger til en storslagen mottakelse for bokseheltinnen, men det kom inn så mye penger at det ble nok både til hus og mottakelse.

Phiris nye hus er fullt møblert og inkluderer i følge inventarlisten både persiske tepper og luksusløst sengesett. Ved den store mottakelsen etter Esthers seier formante president Mwanawasa den nybakte mesteren om at hun ikke måtte la berømmelsen la gå til hodet på seg. Det finnes nok av eksempler på lovende boksere i Zambia som hadde endt opp på gata.

Esther Phiri lovet imidlertid presidenten at hun fortsatt skulle jobbe hardt både for seg selv og nasjonen Zambia. Hun la til at hun aldri tidligere i livet hadde turt drømme om å kunne eie sitt eget hus.

Esther Phiri har kjempet seg ut av fattigdom til berømmelse. Nå er hun selv et forbilde for mange zambiske ungdommer. Her trener hun før tittelkampen mot bulgarske Monica Petrova. FOTO: NOEL MACKSON WASAMUNU

Private sponsorer har selvsagt også kastet seg over den nye idrettsheltinnen. Hennes hovedsponsor for de neste to år er National Milling Corporation (NBC). De vil blant annet sørge for at hun får reise til USA for å trene. Sponsoren sørger også for klær og raust med lommepenger pluss ubegrensede mengder av maismel – sponsorens hovedprodukt. Og Zambias viktigste matvare.

Esther Phiri startet med boksing for fire år siden, og viste raskt et stort talent. Hun slo amerikanske Keli Confer på knockout i Nairobi, og fikk dermed retten til å kjempe om verdensmestertittelen. I juni er hun klar for neste kamp i den konkurrerende bokseunionen GBU.

Jeg har alltid beundret berømtheter. Nå er jeg en berømthet selv.

Esther Phiri (23), bokser.

SETT FRA SØR

Benedict Tembo er redaktør i Zambia Daily Mail i Lusaka.

– Jeg har alltid beundret berømtheter. Nå er jeg en berømthet selv, sier Esther. Den hun har beundret mest er Laila Ali, datteren av den legendariske bokseren Mohammed Ali.

For Esther Phiri begynte livet skremmende forutsigbart for en fattig zambisk jente. Hun slutten skolen i sjetteklasse, og ble gravid bare 16 år gammel. I dag er verdensmesteren i boksing stolt mor til sju år gamle Eunice. Hun har imildertid slitt hardt for å sørge for både datteren og seks brødre og søstre etter at faren døde mens barna var ganske små. Familien vokste opp i et hus med to rom og ingen elektrisitet i Mtendere. Mange av Esthers jevnaldrende nabojenter er i dag sexarbeidere med stor risiko for å få aids.

Nå har livet tatt en helt annen vending for Esther Phiri. Mange vil ha en del av hennes berømmelse, men hennes nærmeste rådgivere sier hun må holde beina på jorda. Da vil hun kanskje en dag oppnå sitt store mål; å bokse mot forbildet Laila Ali. ■

:GADOS VERDEN

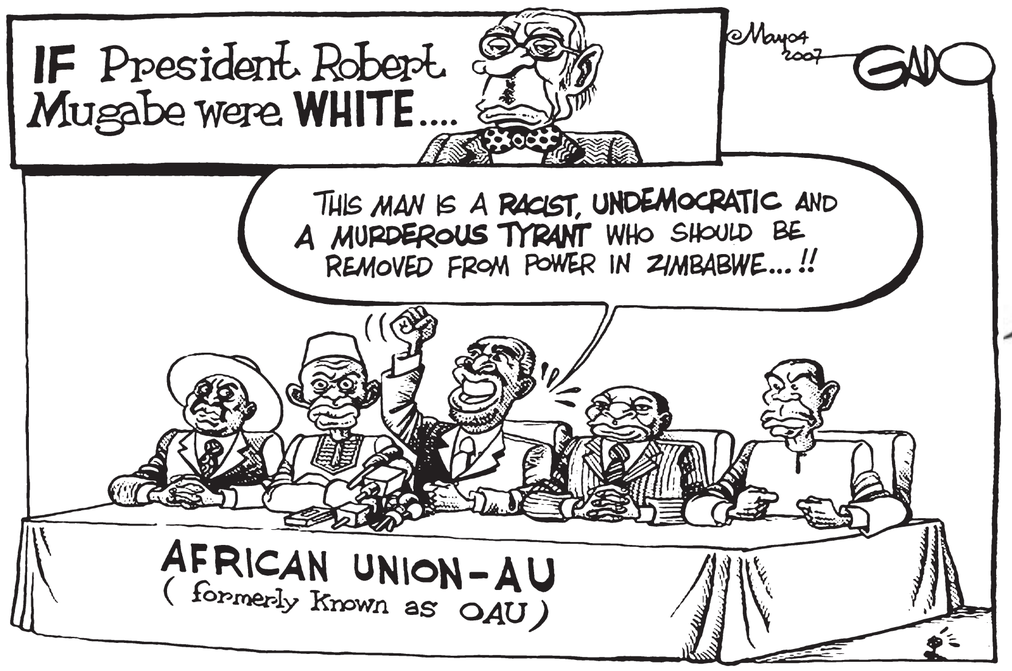

Tanzanianeren **Godfrey Mwampembwa**, bedre kjent som «Gado», er en av Afrikas mest profilerte karikaturtegnere. Han tegner blant annet for den uavhengige kenyanske avisen **Daily Nation**.

Sterk apartheid-klassiker

LITTERATUR

BOKANMELDELSE

Athol Fugard:
«Tsotsi»
Oversatt av Ingrid Haug.
Cappelen, 2007.

Omsider er Athol Fugards roman «Tsotsi» kommet på norsk. Fugard står sentralt blant Sør-Afrikas samtidsforfattere, og handlingen i denne boka er lagt til 1950-tallet. Dermed blir vi trukket inn i apartheidtidas beinharde og ydmykende virkelighet. Sett i perspektiv i forhold til dagens Sør-Afrika gir det et bilde på hvor mye som faktisk har skjedd i landet, etter at Nelson Mandela vandret ut av fengselsporten og det store forsoningsprosjektet ble født.

Handlingen i boka er mørk, selv om den ikke er uten ømme snarvisitter. Vi befinner oss i Soweto den gangen bydelen var et oppsamlingssted for fattigfolk som stadig ble trakassert, utsatt for politivold, forakt og andre maktovergrep.

Tsotsi er hardt preget av elendigheten. Han leder en gjeng på fire gutter som kaster seg over uskyldige ofre, raner og mishandler dem. Gjengen er uten skrupler. De trekkes inn i en voldsspiral som ikke slipper taket. Vi følger dem gjennom trange smug, inn i fallefærdige hytter, omgitt av søppel, fyll og raseri.

Så en dag får Tsotsi en eske av en kvinne han ikke kjenner og aldri kommer til å se igjen. I esken ligger et nyfødt barn. Dette snur opp ned på Tsotsis tilværelse. Han gjemmer først barnet i noen ruiner, men skritt for skritt følger vi gjenglederen som må skaffe mat og ly for et annet menneskeliv. Vevd inn i denne historien får vi vite mer om hans kamerater og deres røffe oppvekst og snevre framtidsutsikter. Tsotsi ser også sin egen barndom i glimt han har forsøkt å glemme. For eksempel en mor som ble borte. Han har til og med klart å utslette sin egen identitet og fortrengt sitt egentlige navn. Barnet har åpnet for noe han har forsøkt å kapsle inn. Tsotsi gir den lille gutten sitt eget navn – David.

Men: Slutten på boka er verken lykkelig eller sentimental.

Det ble skrevet mange bøker under apartheid-tida i Sør-Afrika. Boka om Tsotsi regnes som en klassiker. Det var nesten en tilfeldighet at den overhodet kom ut. Fugard var bare 27 år da han begynte å skrive på den – og det gjorde han på en båttur fra London til Cape Town. Selv var han ikke helt fornøyd med manuskriptet, og det ble liggende i en reiseveske. Så ble det glemt. På slutten av 1970-tallet fant noen forskere boka i arkivet til National English Literary Museum i Grahamstown i Sør-Afrika. Først da kom den ut.

Siden ble den også film. I mars i fjor fikk filmen Oscar for beste utenlandske film.

Av Tone Bratteli

UTVIKLINGSFONDET
SÅR HÅP

Utviklingsfondet søker
Leder for Utenlandsavdelingen

Utviklingsfondet er en uavhengig miljø- og utviklingsorganisasjon. Vi støtter fattige småbønder i Sør i deres eget arbeid for å komme seg ut av fattigdommen, sikre miljøet og klare seg selv.
Samtidig arbeider Utviklingsfondet for å endre de politiske og økonomiske rammebetingelsene som skaper og opprettholder fattigdom eller ødelegger miljøet. Klimaendringene vi står overfor gjør koblingen mellom utvikling og miljø viktigere enn noensinne.

Nåværende leder for Utenlandsavdelingen skal snart slutte, og vi søker hans etterfølger.
Se full utlysningstekst på våre hjemmesider www.utviklingsfondet.no

SAIH | Studentenes og Akademikernes Internasjonale Hjelpefond

har ledig stilling som
Daglig Leder

Vi søker en dyktig person med erfaring fra bistandsarbeid, samt ledererfaring med økonomi- og personalansvar.
Vi tilbyr spennende utfordringer og et meningsfullt arbeid i et engasjert fagmiljø.
Mer informasjon på www.saih.no

Norad søker medarbeidere

Norad – Direktoratet for utviklingssamarbeid – er Norges kompetansesenter for internasjonalt utviklingssamarbeid i den globale kampen mot fattigdom. Norad søker

Stilling som
Seniorrådgiver/rådgiver fiskeri

Stillingen inngår i Avdeling for næringsutvikling som rådgir ambassadene i Norges samarbeidsland og UD i fagspørsmål. Stillingen krever faglig, sektorpolitisk og strategisk forståelse av fiskerispørsmål og skal stimulere til faglig samarbeid med eksterne miljøer, nasjonalt og internasjonalt.

Nærmere opplysninger om stillingen fås ved henvendelse til avdelingsdirektør Bjørn Holter Eriksen telefon + 47 22 24 02 08 eller seniorrådgiver Kirsten Bjøru telefon + 47 22 24 02 12.

Søknadsfristen er 21. mai.

For fullstendig kunngjøringstekst se våre hjemmesider www.norad.no

Avdelingsdirektør
Avdeling for sivilt samfunn

Avdelingsdirektøren skal lede Avdeling for sivilt samfunn med fokus på:

- Faglig samarbeid med norske og internasjonale frivillige aktører
- Rådgivning til UD og ambassader om sivilsamfunnsutvikling i Sør
- Effektiv forvaltning av offentlige tilskudd til sivilt samfunn
- Vurdering av tilskuddsmottakernes resultater og kapasitet
- Etablering av møteplasser mellom Norad og norske fagmiljøer

Avdelingen har ca 23 medarbeidere. Vi søker en strategisk og operativ leder som kombinerer kunnskap om sivilt samfunnsutvikling i Sør med evne til å lede og utvikle medarbeidere i en kunnskaps- og forvaltningsorganisasjon.

Nærmere opplysninger om stilling fås ved henvendelse til Norads direktør Poul Engberg-Pedersen, telefon +47 22 24 20 32, eller assisterende direktør Ingunn Klepsvik, telefon +47 22 24 03 30.

Søknadsfrist: 14. mai 2007.

For fullstendig kunngjøringstekst se våre hjemmesider www.norad.no

Seniorrådgiver
innen helse til Avdeling for helse og aids

Stillingen skal arbeide med rådgivning og utredning av spørsmål knyttet til helsepolitikk, helsesystemutvikling og tjenestelevering, med særlig fokus på utvikling av nasjonale helsesystemer og effektivisering av den multilaterale innsatsen inkludert gjennom de globale fond.

Vi søker en person med høyere samfunnsvitenskapelig (helseadministrasjon, helseøkonomi, helsestatistikk, folkehelse) eller annen relevant utdanning og kompetanse. Erfaring fra bistandssamarbeid og/eller annet internasjonalt arbeid knyttet til feltet er påkrevd. Forskningserfaring, og erfaring med team- og prosjektarbeid er ønskelig.

Søknadsfrist 13. mai 2007.

For fullstendig kunngjøringstekst, se våre hjemmesider www.norad.no

Prøv en stillingsannonse i bistandsaktuelt
Telefon annonser: 22 24 05 72 – 22 24 20 40
E-post annonser: toab@norad.no

NOTISER

Støtter avkriminalisering av abort

■ MIA GILL KRISTIANSEN

– Sett i en større sammenheng av kvinnerettigheter, vil jeg applaudere en avkriminalisering av abort i samarbeidsland. Selv om det måtte stride mot folkemeningen lokalt, sier Anne Stenhammer til Bistandsaktuelt. Hun viser til de strenge straffene som følger med abort, for eksempel i en del afrikanske samarbeidsland.

Petter Eide, generalsekretær i CARE som har kvinner og barn som hovedfelt, støtter Stenhammers tilnærming.

Hver dag dør i gjennomsnitt 186 kvinner som følge av utrygge – og som oftest illegale – aborter. Land i Afrika er spesielt utsatte, både på grunn av moralsk motstand i den politiske ledelsen og et generelt dårlig hesletilbud. Vanlige dødsårsaker er forgiftning, forblødninger eller infeksjoner, etter å ha stukket hull på tarmer eller bukhule med pinner.

Stenhammers holdning møter imidlertid ikke samme grad av forståelse fra andre deltagere i debatten om bistand og abort.

– Jeg mener dette er en helt feil tilnærming til problemet med utrygge aborter. Vi må jobbe *med* de lokale kreftene. Det gagner ikke saken hvis folk bare får en lov trukket ned over hodet på seg, sier KRFUs leder Inger Lise Hansen, som selv har en utdanningsbakgrunn innen bistand.

Hansen mener at hvis norskstøttede organisasjoner eller helseklinikker blir stemplet som steder hvor det er mulig å ta abort, vil mange menn nekte kvinner å oppsøke dem. Kvinner vil dermed også kunne miste muligheten til et generelt helsetilbud. ■

Wamwere med eget parti

Koigi wa Wamwere har forlatt president Kibakis politiske bevegelse Narc Kenya og dannet sitt eget parti – Chama cha Mwanachi (CCM). Det skjer bare noen måneder før neste presidentvalg i Kenya.

Wamwere er kjent for mange i Norge etter at han oppholdt seg her i landet i flere år. Som opposisjonell var han uønsket og ble forfulgt i Kenya. Oppholdet hans her i landet bidro til et vanskelig forhold mellom Kenya og Norge.

I 2002 fikk Wamwere en plass i parlamentet samtidig som Kibaki overtok som president i Kenya. Wamwere ble tatt inn i varmen, og er i dag viseminister for informasjon og kommunikasjon. Han har blant annet vakt oppsikt ved å opptre som talsmann for mer restriktive medielover. Grunnen skal være all kritikken regjeringen utsettes for i media.

Wamwere skal ha etablert sitt nye parti med tanke på å stille som presidentkandidat ved valget senere i år. Den politiske begrunnelsen er at han vil legge større vekt på afrikanske tradisjoner og være et talerør for de fattige.

Partietableringen har utløst en skarp debatt i Kenya. Wamwere blir kalt en forræder som har sviktet president Kibaki.

Det er uklart hva som blir resultatet av den nye partidannelsen, og rapportene spriker. Ifølge avisa Nation skal Wamwere nå ha droppet sine presidentambisjoner og sagt at han vil støtte Kibakis valgkamp. Innad i Narc Kenya skal det være flere kritikere som tviler på dette. ■

NYTT OM NAVN

Har du skiftet jobb? Kontakt redaksjonens Nytt om navn-medarbeider Fred Isaksen på e-post: nyttomnavn@akela.no eller på telefon 922 21 487.

Per Persson er ansatt i 50 prosent stilling i stiftelsen Friends Foundation som daglig leder for Friends Fair Trade. Person er sosialantropolog og har fra før en halv stilling i Norsk Folkehjelp hvor han har vært ansatt siden 1999. Friends Fair Trade er Norges eneste medlem i the International Fair Trade Association, IFAT.

Ingunn Haraldsen (33) er fra 1. januar ansatt på deltid som prosjektsekretær og nettjournalist i Initiativ for etisk handel. Hun er utdannet cand.philol innen kunsthistorie, idéhistorie og statsvitenskap. Haraldsen jobber ellers som frilansskribent. Hun har tidligere organisasjonserfaring innen kulturminnevern.

Ole Henning Sommerfelt (39) er fra 1. februar ansatt som rådgiver i full stilling i Initiativ for etisk handel. Han er utdannet sivilingeniør med erfaring fra næringslivet. Han har siden tatt en mastergrad i fredsstudier fra Universitet i Tromsø, og har etterfølgende organisasjonserfaring som inkluderer arbeid med bedrifters samfunnsansvar i Amnesty Norge.

Kristin Holter (44) er ansatt som ny leder av Initiativ for etisk handel. Holter har vært ansatt som informasjonsrådgiver i IEH siden april 2004 og overtok sjefsstolen i IEH ved nyttår. Hun er statsviter fra Universitetet i Oslo og har en master i menneskerettigheter. Holter har også arbeidet med bedrifters samfunnsansvar i UD og Norges Forskningsråd.

Trond Sæbø Skarpeteig, som er politisk rådgiver i internasjonale spørsmål på Redd Barnas avdeling for Informasjon og Samfunnskontakt, er fast ansatt fra og med 6. mai.

Carina Kjelstad er ansatt som juniorekspert på UNDPs kontor i Zambia, hvor hun skal jobbe med energi og miljøspørsmål. Kjelstad har en mastergrad i Diplomacy and International Relations fra Seton Hall University. Hun har tidligere jobbet i UNDP, FN-sambandet i USA og ved den norske ambassaden i Washington DC. Det siste året har hun jobbet som Program Development Specialist for organisasjonen New York Association for New Americans, Inc. (NYANA).

Håkon Olav Iglebæk (28) er ansatt som juniorekspert på UNDPs kontor i Nigeria, hvor han skal jobbe med energi- og miljøspørsmål. Iglebæk er sivilingeniør i industriell økonomi og teknologiledelse, med hovedvekt på energi og miljø, fra NTNU i Trondheim, hvor han også var internasjonalt ansvarlig ved Studenttinget. Han har tidligere jobbet i energisoftwareselskapet Powel ASA i Trondheim og jobber nå i Agder Energi Produksjon AS i Kristiansand.

Jan Egeland er av styret ved Norsk Utenrikspolitisk Institutt (NUPI) tilsatt som ny direktør. Egeland er spesialrådgiver for FNs generalsekretær, og FNs tidligere visegeneralsekretær for nødhjelp og humanitære spørsmål. Jan Egeland tiltrer stillingen 1. september 2007.

Arild Vatn er ansatt som professor ved Noragric (UMB) fra 1. januar. Arild er utdannet landbruks- og miljøøkonom. Han har først og fremst arbeidet med institusjonelle aspekter ved miljøpolitikk og miljøforvaltning. Vatn har ledet en rekke større forskningsprogrammer ved UMB og NFR. Hovedansvaret hans ved Noragric vil være å lede den nye masteren i internasjonale miljøstudier.

Litt mer enn krig og katastrofer…

Er du opptatt av utviklingslandenes situasjon?
Er du interessert i å lese om den økonomiske og politiske utviklingen? Om de mange små skrittene for å unngå sult-katastrofer og krig? Nå har du muligheten.

✗ JA, jeg vil ha et gratis-abonnement på fagbladet Bistandsaktuelt.

Navn
Gate- og/eller leilighetsadresse (etasje og leilighetsnummer, hvis mulig)
Postboks
Postnummer Poststed

NB! Vennligst oppgi gate-/leilighets- og evnt. postboksadresse. Hoveddelen av opplaget distribueres med avisbud.

Du kan også tegne abonnement direkte på www.bistandsaktuelt.no

PORTO

bistandsaktuelt
Norad,
boks 8034 Dep.,
0030 OSLO

4-2007 – 10. ÅRGANG bistandsaktuelt

Fagblad om utviklingssamarbeid

Fagbladets redaksjon arbeider i henhold til pressens Vær Varsom-plakat.

Ansvarlig redaktør:
Eva Bratholm

Redaktør:
Gunnar Zachrisen
gz@norad.no

Debattredaktør:
Thore Hem
tgh@norad.no

Journalister:
Synnøve Aspelund
syas@norad.no
Liv R. Bjergene
lrb@norad.no
Tor Aksel Bolle
toab@norad.no
Tone Bratteli
tbr@norad.no
Mia Gill Kristiansen
migk@norad.no
Per-Ivar Nikolaisen
pein@norad.no

Redaksjonsråd:
Axel Borchgrevinck
Morten Bøås
Tore Linné Eriksen
Line Hegna
Bibiana Dahle Piene

Internett:
www.bistandsaktuelt.no

Postadresse:
Boks 8034 Dep.,
0030 Oslo

Kontoradresse:
Ruseløkkv. 26 (6. etg.)

Telefon sentralbord:
22 24 20 30

Telefon redaksjon:
22 24 20 40 –
22 24 05 72

E-post redaksjon:
gz@norad.no

Telefon annonser:
22 24 05 72 –
22 24 20 40

E-post annonser:
toab@norad.no

Design / produksjon:
Odyssé reklamebyrå/
Akela grafisk design,
Fred Isaksen, Larvik #7086

Trykk:
Nr1 Trykk as

Abonnement:
Bistandsaktuelt, Norad,
Boks 8034 Dep.,
0030 Oslo
Telefon: 22 24 20 59
E-post: adr-ba@norad.no

Abonnement kan også tegnes via internett: www.bistandsaktuelt.no
Abonnementet er gratis.

Artikler i Bistandsaktuelt uttrykker ikke nødvendigvis et offisielt syn.

Utgiver:
Norad

ISSN 1501-0201

Redaksjonen avsluttet:
Tirs. 8. mai 2007

Opplag – denne utgaven:
17 100 eksemplarer

Neste bistandsaktuelt utkommer ca. 15. juni

VISSTE DU AT...
60 prosent av afghanske hushold ikke har adgang til rent drikkevann?

Kilde:UNICEF

«Ikke prøv å forklare hva sult er til en som aldri har gått glipp av et måltid.»

Ugandisk ordtak

Et kulån til forargelse

Ibsens «Et dukkehjem» skaper debatt i Zambia

LUSAKA (b-a): Henrik Ibsens Nora er stadig en aktuell dame. I mars var hun å se på zambiske teaterscener. Da lånte hun ei ku for å redde familiens ære, men det er ikke nødvendigvis noe en kvinne gjør ustraffet.

■ BENEDICT TEMBO

TEATER

Henriks Ibsens «Et dukkehjem» har med dette blitt omskrevet etter zambiske samfunnsforhold. Teatergruppen fra Lusaka Play House har også omdøpt stykkets tittel til «Forbidden Ground» (Forbudt jord). I februar og mars vakte stykket både bifall og debatt da gruppen turnerte i fire av Zambias provinser.

I stykket låner den zambiske Nora ei ku, for å få inntekter til å nedbetale noe av gjelden hennes ektemann Hema (lokal uttale av Helmer) skylder et lånebyrå. Hun gjør dette for å unngå at familien skal bli utsatt for en skammelig rettsforfølgelse. Men samtidig trosser Nora et tabu som er grunnfestet i de fleste patriarkalske samfunn: Hun låner noe uten samtykke fra sin ektemann.

Selger kjøttet. Kua slakter hun, og for kjøttet får hun inntekter til å dekke mannens gjeld. Samtidig mister Kolo – mannen hun lånte kua av – hele buskapen på grunn av sykdom. Han blir dessuten jaget fra landsbyen fordi folk tror han må være forhekset.

Kolo oppsøker senere Hema for å spørre om han har et stykke land til overs, men blir avvist. Da presser han Nora til å få ektemannen til å ombestemme seg, hvis ikke vil han avsløre deres felles hemmelighet.

Under en krangel mellom Kolo og Hema velger Nora likevel å fortelle sannheten selv. Hema straffer henne hardt, og til slutt orker ikke Nora flere ydmykelser og forlater sin ektemann.

Gir selvtillit. – Selve kjernen i stykket er å gi kvinner selvsikkerhet til ta egne bestemmelser når det gjelder familiens beste, sier regissør Bennie Banda.

Paraplyorganisasjonen The Non Governmental Organisations Coordination Council (NGOCC), som blant annet arbeider for kvinnerettigheter i Zambia, likte denne tematikken. Og etter noen forhandlinger gikk Norges ambassade med på å støtte turneen som en forlengelse av Ibsen-jubileet i 2006. Under fremførelsen i hovedstaden i mars var også Norges ambassadør Terje Vigtel til stede.

Publikum bidrar. Etter hver fremførelse har publikum fått muligheten til å komme med kommentarer.

Familiedramaet mellom Nora og Helmer (Hema) klarte å engasjerte også i zambisk utgave. Nora og Hema spilles av Mukonde Kayemba og Alfred Phiri.

FOTO: OLIVER SAMPULE

> **77**
> **Universelt og relevant for Zambias kvinner i 2007.**
>
> **Sara Sayifwanda**, Zambias kvinne- og utviklingsminister.

Den jevne reaksjonen har vært at mishandling av kvinner må fordømmes. Samtidig har mange påpekt at stykket burde oppføres lenger ute på landsbygda, hvor ulikheten mellom kjønnene er enda mer utbredt. Det kom også forslag om at stykket burde ta opp enda flere problemstillinger som angår folk på landsbygda.

Zambias kvinne- og utviklingsminister Sara Sayifwanda var også til stede under fremførelsen i hovedstaden, og delte mange av publikums reaksjoner på stykket.

– Selv om Henrik Ibsen skrev stykket for sitt eget samfunn og samtid, er budskapet likevel universelt og relevant for Zambias kvinner i 2007. Kvinners verdi og deres rolle her i landet trenger en kritisk analyse, uttalte Sayifwanda i etterkant. ■

Benedict Tembo er zambisk journalist og
Oliver Sampule zambisk fotograf.
Mia Gill Kristiansen har bearbeidet saken.

Hema har kommet fra arbeid og truer kona med juling.